SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Muhasebe, Finans ve Bankacılık Ana Bilim Dalı

MİKROKREDİ UYGULAMALARIYLA KADIN İSTİHDAMININ EKONOMİK VE FİNANSAL PERSPEKTİFTEN İNCELENMESİ: ANKARA İLİNDE NİTEL BİR ARAŞTIRMA

Yüksek Lisans Tezi

Mustafa ALAZOĞLU

Sivas

Ekim 2023

SİVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Muhasebe, Finans ve Bankacılık Ana Bilim Dalı

MİKROKREDİ UYGULAMALARIYLA KADIN İSTİHDAMININ EKONOMİK VE FİNANSAL PERSPEKTİFTEN İNCELENMESİ: ANKARA İLİNDE NİTEL BİR ARAŞTIRMA

Yüksek Lisans Tezi

Mustafa ALAZOĞLU

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Merve TUNCAY

Sivas
Ekim 2023

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde hazırladığım bu Yüksek Lisans Tezinin bizzat tarafımdan ve kendi sözcüklerimle yazılmış orijinal bir çalışma olduğunu ve bu tezde;

1- Çeşitli yazarların çalışmalarından faydalandığımda bu çalışmaların ilgili bölümlerini doğru ve net biçimde göstererek yazarlara açık biçimde atıfta bulunduğumu;

2- Yazdığım metinlerin tamamı ya da sadece bir kısmı, daha önce herhangi bir yerde yayımlanmışsa bunu da açıkça ifade ederek gösterdiğimi; 3- Başkalarına ait alıntılanan tüm verileri (tablo, grafik, şekil vb. de dâhil olmak üzere) atıflarla belirttiğimi;

4- Başka yazarların kendi kelimeleriyle alıntıladığım metinlerini, tırnak içerisinde veya farklı dizerek verdiğim yine başka yazarlara ait olup fakat kendi sözcüklerimle ifade ettiğim hususları da istisnasız olarak kaynak göstererek belirttiğimi,

beyan ve bu etik ilkeleri ihlal etmiş olmam halinde bütün sonuçlarına katlanacağımı kabul ederim.

08/09/2023

Mustafa ALAZOĞLU

TEŞEKKÜR

Tez çalışmamın tüm aşamalarında çok değerli bilgilerini ve tecrübelerini benimle paylaşan, tam bıraktığım anda beni destekleyerek bu aşamaya kadar gelmemde büyük pay sahibi olan danışman hocam Doç. Dr. Merve Tuncay'a çok teşekkür ederim.

Görüşme formunun geliştirilmesi aşamasında uzman görüşlerine başvurduğumuz; alan bilgisi konusunda Prof. Dr. Güven Delice, Türkçe dilbilgisi konusunda Dr. Öğretim Üyesi Taha Tuna Kaya ve hem nitel analiz yöntemi konusunda uzman görüşü sağlayan hem de analiz sürecinin uygulanması hakkında destek ve önerilerde bulunan Öğr. Gör. Dr. Alev Orhan'a ve yine ayrıca analiz sürecinin uygulanması hakkında destek ve önerilerde bulunan Doç. Dr. Tuğba Özbölük'e de değerli katkıları için çok teşekkür ederim.

Yüksek lisans eğitimimde emeği geçen Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Muhasebe, Finans ve Bankacılık bölümü hocalarıma ve tez savunma sınavı jürisinde yer alarak tezime katkı sağlayan hocalarıma teşekkür ederim.

Uygulama bölümümde saha çalışmalarımda haftalarca bölge bölge bana eşlik eden TGMP Ankara şube yöneticisi Zübeyde Yeşilmen'e ve TGMP Ankara şube yönetici yardımcısı Abdulsamet Yağlı' ya teşekkür ederim.

Maddi-manevi desteğini hiçbir zaman eksik etmeyen eşim Ebru Alazoğlu'na ve sevgili aileme sonsuz teşekkürlerimi borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER ..... **i**

KISALTMALAR ..... **v**

TABLO LİSTESİ ..... **vii**

ŞEKİL LİSTESİ ..... **ix**

ÖZET ..... **xi**

ABSTRACT ..... **xiii**

GİRİŞ **1**

1. BÖLÜM **3**

1.MİKROKREDİ UYGULAMALARI **3**

1.1. Mikrofinansman Kavramı 3

1.2. Mikrokredi Kavramı 5

1.3. Mikrokredi Uygulamalarının Tarihsel Gelişim Süreci 6

1.4. Mikrokredi Ödünç Verme Sistemi 9

1.5. Mikrofinansman Kuruluş Modellerinin İncelenmesi 10

1.5.1. Grameen Modeli 11

1.5.2. Birlik Modeli 13

1.5.3. Grup Modeli 14

1.5.4. Garanti Sağlayan Kuruluş Modeli 14

1.5.5. Topluluk Bankası Modeli 15

1.5.6. Kooperatif Modeli 16

1.5.7. Kredi Birliği Modeli 17

1.5.8. Bireysel Model 17

1.5.9. Aracı Kurum Modeli 18

1.5.10. Sivil Toplum Kuruluşu Modeli 18
1.5.11. Toplum Baskısı Modeli 19
1.5.12. Döner Tasarruf ve Kredi Birlikleri Modeli 19
1.5.13. Küçük İşletme Modeli 20
1.5.14. Köy Bankacılığı Modeli 21
1.6. Türkiye'de Mikrokredi Uygulamalarının Gelişimi 21
1.7. Türkiye'de Mikrokredi Veren Kuruluşlar 24
1.7.1. Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı Maya Mikro Ekonomik Destek İşletmesi 24
1.7.1.1. Dayanışma Grupları Kredisi (MayaBiz) 25
1.7.1.2. Bireysel Kredi (MayaBen) 25
1.7.1.3. İhtiyaç Kredisi (MayaAile) 26
1.7.2. Türkiye İsrafı Önleme Vakfı (TİSVA) Türkiye Grameen Mikrofinans Programı 26
2. BÖLÜM 29
2. KADININ TOPLUMSAL VE EKONOMİK HAYATTAKİ ROLÜ İLE KADIN İSTİHDAMINA BAKIŞ 29
2.1. Dünya'da Kadın İstihdamının Gelişimi 29
2.2. Türkiye'de Kadın İstihdamını Etkileyen Faktörler 35
2.2.1. Toplumun Kültürel Yapısının Kadın İstihdamına Etkisi 35
2.2.2. Eğitim Durumunun Kadın İstihdamına Etkisi 37
2.2.3. Cinsiyetler Arası Ücret Düzeyi Farklılıklarının Kadın İstihdamına Etkisi 39
2.2.4. Kayıt Dışı İstihdam Sorunu 40
2.2.5. Ücretsiz Aile İşçiliği Sorunu 41
2.3. Kadın İstihdamının Türkiye' de Görünümü ve Dağılımı 42

2.4. Türkiye'de Kadın İstihdamının Gelişiminde Yasal Mevzuatın Rolü 52
2.4.1. Uluslararası Mevzuat 52
2.4.1.1. Birleşmiş Milletler 52
2.4.1.2. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine İlişkin Sözleşme (CEDAW) 53
2.4.1.3. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Sözleşmeleri 54
2.4.2. Avrupa Birliği (AB) 55
2.4.2.1. Avrupa Sosyal Şartı 56
2.4.2.2. Avrupa Birliği Müktesebatı 57
2.4.2.3. 117 Sayılı Kadın ve Erkek Çalışanlar Arasında Eşit Ücret İlkesinin Üye Devlet Hukuklarının Yakınlaştırılmasına İlişkin Direktifi 58
2.5. Ulusal Mevzuat 59
2.5.1. Anayasal Düzenlemeler 59
2.5.2. 4857 Sayılı İş Kanunu ve Kadın Çalışanlar 59
2.5.2.1. Eşit Davranma İlkesi 59
2.5.2.2. Analık Halinde Çalışma ve Süt İzni 60
2.5.2.3. Gece Çalışması, Yer Altında ve Su Altında Çalışma 61
3. BÖLÜM 63
3. ANKARA İLİNDEKİ KÜÇÜK İŞLETMELERDEKİ FİNANSAL ETKİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA 63
3.1. Araştırmanın Amacı 63
3.2. Araştırmanın Önemi 63
3.3. Araştırmanın Kapsamı 63
3.4. Araştırmanın Sınırlılıkları 64
3.5. Veri Toplama Yöntemi 65
3.6. Literatür Taraması 66

3.7. Bulgular 69
3.7.1. Demografik ve Ekonomik Özellikler 70
3.7.2. Mikrokredi ile İlgili Bilgiler 76
3.7.3. Çapraz Dağılım Bulguları 82
3.7.4. Nitel Analiz Bulguları 90
SONUÇ 137
KAYNAKÇA 141
EKLER 147
Ek-1: Anket, Görüşme Ve Mülakat Tekniği Soruları 147
ÖZ GEÇMİŞ 151

KISALTMALAR

AB	**:** Avrupa birliği
ABD	**:** Amerika Birleşik Devletleri
AİHS	**:** Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
ANOVA	**:** Tek Yönlü Varyans Testi
BDDK	**:** Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
CEDAW	**:**Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine İlişkin Sözleşme)
DİE	**:** Devlet İstatistik Enstitüsü
DMK	**:** Devlet Memurları Kanunu
FINCA	**:** Uluslararası Toplum Yardımı Vakfı
GB	**:** Grameen Bank
GSYİH	**:** Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla
GT	**:** Grameen Trust
GYİAD	**:** Genç Yönetici ve İş Adamları Derneği
ILO	**:** International Labour Organization (Uluslararası Çalışma Örgütü)
KEDV	**:** Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı
KOBİ	**:** Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler
ROSCA	**:** Döner Tasarruf ve Kredi Birlikleri
SEWA	**:** Serbest Meslek Sahibi Kadınlar Derneği
SSK	**:** Sosyal Sigortalar Kurumu
STK	**:** Sivil Toplum Kuruluşları
TBB	**:** Türkiye Bankalar Birliği
TBMM	**:** Türkiye Büyük Millet Meclisi
TEB	**:** Türk Ekonomi Bankası

TGMP **:** Türkiye Grameen Mikrofinans Programı

TİSVA **:** Türkiye İsrafı Önleme Vakfı

TUIK **:** Türkiye İstatistik Kurumu

UNDP **:** United Nations Development Programme (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı)

WHO **:** World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü)

YİD **:** Yap İşlet Devret

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. İşgücü Verileri (2021) 45

Tablo 2. 2000-2023 Dönemi Sektörel İstihdam Rakamları 46

Tablo 3. 2000-2023 Dönemi Sektörel Kadın İstihdam Rakamları 47

Tablo 4. Sektöre Göre İstihdam Edilenler-2022 48

Tablo 5. 2004-2022 Yılları Arası Türkiye Hizmet Kolları Çalışan Sayıları 49

Tablo 6. 2004-2022 Yılları Arası Türkiye Hizmet Kollarına Göre Kadın Çalışan Sayıları 50

Tablo 7. Meslek Gruplarına Göre İstihdam Edilenler-2022 (1000) 51

Tablo 8. İstihdam Edilenlerin İşteki Durumu-2022 (1000) 52

Tablo 9. Ankete Katılanların Yaşı 70

Tablo 10. Katılımcıların Medeni Durumu 70

Tablo 11. Katılımcıların Çocuk Sayısı 71

Tablo 12. Katılımcıların Eğitim Durumu 71

Tablo 13. Katılımcıların Mesleği 72

Tablo 14. Katılımcıların Eşinin Mesleği 72

Tablo 15. Katılımcıların Sosyal Güvencesi 73

Tablo 16. Katılımcıların Oturduğu Eve Ait Bilgiler 73

Tablo 17. Katılımcıların Oturduğu Evde Yaşayan Kişi Sayısı 74

Tablo 18. Katılımcıların Ailesinde Çalışan Kişi Sayısı 74

Tablo 19. Katılımcıların Ailesinin Toplam Aylık Geliri 75

Tablo 20. Katılımcıların Gelir Getiren Mal Varlığı Durumu 75

Tablo 21. Katılımcıların Karar Alma Durumları 76

Tablo 22. Katılımcıların Mikrokrediden Haberdar Olma Durumları 76

Tablo 23. Katılımcıların Mikrokredi Almadan Önceki İşi 77

Tablo 24. Katılımcıların Mikrokredi Alma Tarihi..... 78

Tablo 25. Katılımcıların Mikrokredi Alma Sayısı..... 79

Tablo 26. Katılımcıların Mikrokrediyi Hangi Alanda Kullandığı..... 80

Tablo 27. Katılımcıların Mikrokredi Kullanarak Yaptığı İşte Çalışan Kişiler..... 81

Tablo 28. Katılımcıların Mevcut İşinde Çalışma Süresi 81

Tablo 29. Katılımcıların İhtiyaç Duyduğu Kredi Miktarı 82

Tablo 30. Katılımcıların Mikrokrediyi Geri Ödeyebilme Durumları..... 82

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1. Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Mikrokrediden Haberdar Olma Durumları 83

Şekil 2. Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Mikrokredi Almadan Önce Ne İş Yaptıkları..... 83

Şekil 3. Katılımcıların Medeni Durumuna Göre Mikrokrediyi İlk Ne Zaman Aldığı 84

Şekil 4. Katılımcıların Yaş Aralığına Göre Şimdiye Kadar Kaç Kere Mikrokredi Aldığı 85

Şekil 5. Eğitim Durumuna Göre Katılımcıların Mikrokrediyi Hangi Alanda Kullandığı..... 86

Şekil 6. Katılımcıların Mesleğine Göre Yaptığı İşte Kiminle Çalıştığı..... 87

Şekil 7. Katılımcıların Yaş Aralığına Göre Şuanda Yapmış Olduğu İşi Ne Zamandan Beri Yaptığı 88

Şekil 8. Katılımcıların Ailesinin Toplam Gelirine Göre Şuanda Mikrokrediye İhtiyaç Duyduğu Miktar..... 89

Şekil 9. Ailenin Aylık Gelir Durumuna Göre Mikrokredide Geri Ödemede Zorluk Yaşayıp Yaşamama Durumları 90

Şekil 10. Katılımcıların Mikrokredi Alma Nedenleri 91

Şekil 11. Mikrokredinin Katılımcıların Gelir Düzeyine Sağladığı Faydalar..... 93

Şekil 12. Mikrokredinin Kadınların Sosyal İlişkilerine Etki Düzeyi..... 98

Şekil 13. Katılımcıların Mikrokredi İle İlgili İleriye Dönük Düşünceleri 102

Şekil 14. Katılımcıların Mikrokrediyi Banka Kredilerine Tercih Etme Sebepleri .. 107

Şekil 15. Kadınların Sosyal Durumlarındaki Değişimler 113

Şekil 16. Mikrokredinin Kadın Girişimciliğini Etkileme Yönleri 117

Şekil 17. Diğer Kadın Girişimcilerin Katılımcıları Etkileme Durumu..... 121

Şekil 18. Kadınların Pandemi Sürecinden Ekonomik Olarak Etkilenme Durumları 125

Şekil 19. Kadınların Pandemi Sürecinden Sosyal Olarak Etkilenme Durumları..... 129

ÖZET

Mikrokredi ilk olarak 1970'li yıllarda Prof. Dr. Muhammed Yunus tarafından uygulamaya konulmuş ve başarılı sonuçlar vermiştir. Bu başarılı sonuçların ardından tüm dünyaya yayılmıştır. Türkiye'de ise ilk olarak Maya Mikro Ekonomik Destek İşletmesi, Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı bünyesinde 2002 yılında mikrokredi çalışmaları başlamıştır. İlk mikrofinans kuruluşu olan MAYA Enterprise, 2002 yılında Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı (KEDV) tarafından kurulmuştur. Aynı şekilde Türkiye İsrafı Önleme Vakfı (TİSVA) da 2003 yılında Grameen Bank ile bir protokol imzalayarak Diyarbakır, Batman, Antep, Çankırı, Yozgat gibi birçok ili kapsayan bir mikrokredi programı başlatmıştır.

2003 yılında dönemin Diyarbakır Milletvekili Aziz Akgül Diyarbakır'da mikrokrediyi gündeme getirmiş ve Türkiye İsrafı Önleme Vakfı, Grameen Mikro Kredi Programı ile uygulamaya koyulmuştur. Uygulamanın başarılı sonuçlar elde etmesiyle ülkemizde de mikrokredi yaygınlaşmıştır.

Bu çalışmada, dünyada ve Türkiye'de kadın istihdamı ve gelişimi incelenmiştir. Ayrıca çalışmada Ankara'da mikrokredi kullanan kadınlarla nitel analize yönelik görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşme kapsamında katılımcılara 23 adet soru yöneltilmiştir. Görüşme formunda mikrokredi kullanan kadınların demografik özellikleri, ekonomik özellikleri ve mikrokredi ile ilgili bilgiler sorulmuştur. Ayrıca kadınların mikrokredi kullanımının çeşitli açılardan etkilerine yönelik katılımcılara 10 adet açık uçlu soru yöneltilmiştir. Bu sayede mikrokredinin Ankara'daki kadın istihdamı üzerindeki rolü araştırılmıştır. Araştırma sonucunda, mikrokredi kadınların iş ve sosyal hayatlarına katkılar sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Mikrokredi, Kadın istihdamı, Grameen Mikrokredi Programı, Ankara.

ABSTRACT

Microcredit application was first introduced by Prof. Dr. Muhammad Yunus in the 1970s and became successful. Following these successful results, it spread all over the world. As for Türkiye, microcredit applications were first started in 2002 by Maya Micro Economic Support Enterprise under the roof of the Foundation for the Evaluation of Women's Work. MAYA Enterprise, the first microfinance institution, was established in 2002 by the Foundation for the Evaluation of Women's Work (KEDV). Similarly, the Turkish Waste Prevention Foundation (TİSVA) signed a protocol with Grameen Bank in 2003 and so launched a microcredit program covering many provinces including Diyarbakır, Batman, Antep, Çankırı, Yozgat.

In 2003, then Diyarbakır Deputy Aziz Akgül brought microcredit to the agenda in Diyarbakır, and the Turkish Waste Prevention Foundation launched the Grameen Microcredit Program afterwards. Following the satisfying results of the implementation, microcredit applications has become widespread in our country.

In this study, female employment and its development both in the world and Türkiye were investigated and the data obtained from female employment in the Turkish food sector and tourism sector were analyzed for the period 2000-2022. In addition, interviews were conducted with the women benefiting from microcredit in Ankara for qualitative analysis. Within the scope of the interview, 23 questions were asked to the participants. Demographic and economic characteristics of the women benefiting from microcredit, and information regarding microcredit utilization were asked in the interview form. Furthermore, 10 open-ended questions were asked to the participants in order to obtain information about the impact of women's utilization of microcredit in various aspects. Hence, the role of microcredit application on female employment in Ankara was investigated. As a result of the research, it is found that microcredit contributes to women's business and social lives.

Keywords: Microcredit, Female Employment, Grameen Microcredit Program, Ankara.

GİRİŞ

Çalışmak, bir eylem olarak insan hayatının bir parçasıdır. İlk insanlardan itibaren yaşamın doğal gereksinimi ve fizyolojik temel ihtiyaçları gereği insanlar çalışmak zorundadır. İlk çağlarda çalışma kadın ve erkek arasında bir görev dağılımı olarak paylaşılmış, erkekler avcılık ve toplayıcılık gibi işlerle uğraşmış kadınlar ise yemek ve çocuk bakımı gibi işleri üstlenmişlerdir. Bu çalışma şekli ve görev dağılımı zaman içerisinde gelişmiş ve değişmelere uğramıştır. Özellikle sanayi devriminden itibaren kadınlar açısından bu yenilik ve değişim kaçınılmaz olmuştur. Sanayi devrimi ile birlikte yeni iş kolları ve çalışma sahaları ortaya çıkmıştır. Bu değişim kadınların iş kollarına katılımını kolaylaştırmış ve gerekli kılmıştır. Günümüz koşullarında ise değişen sosyo-ekonomik şartlar ve kültürel şartlar ile birlikte kadınların iş hayatlarına katılımlarında artışlar meydana gelmiştir. Bu artışlar günümüz koşullarını gerekli kılmıştır.

Kadınların iş hayatlarına katılmaları ve istihdama dahil olmaları açısından mikrokredi uygulamaları ülkemizde önemli bir yer tutmaktadır. Mikrokredi uygulamaları kadınların sadece finansal açıdan özgürlüğüne kavuşmasında fayda sağlamayıp bu finansal özgürlük ile kadınların sosyolojik ve kişişel özelliklerine de katkılar sağlamayı hedeflemektedir.

Bu bilgiler doğrultusunda çalışmamızda kadın istihdam verileri incelenmiştir. Ankara ilinde mikrokredi uygulamalarının kadın istihdamı üzerindeki katkıları incelenmiştir. Ayrıca mikrokredi kullanan kadınların, mikrokredi uygulamaları hakkındaki düşünceleri araştırılmıştır. Mikrokredi kullanan kadınlardaki genel değişim ve gelişmeler incelenerek pandemi sürecinin etkisi ve sonuçları araştırılmıştır.

Çalışma nitel bir yöntemle yürütülmüştür. Çalışmada konuya dair birincil veri elde edilebilmesi bakımından ve literatüre çok yönlü katkılar sağlaması bakımından önemlidir.

1. BÖLÜM

1.MİKROKREDİ UYGULAMALARI

1.1. Mikrofinansman Kavramı

Mikrofinansın özellikleri, birçok bilim insanı tarafından müşterilerine sundukları hizmetlere göre açıklanmıştır. Aleskerov (2007), mikrofinansın belirli bir tanımı olmadığını iddia etmekte ve mikrofinansı, geleneksel banka hizmetlerine erişimi olmayan yoksul insanlara finansal hizmetler sağlayan ve kendi işlerini oluşturmalarına, kurmalarına veya genişletmelerine yardımcı olan küçük bir finansal kurum olarak tanımlamaktadır. Mader (2016), mikrofinansı, düşük gelirli hane halklarının finansmanına yardımcı olmak için çeşitli bireysel kredi sağlayıcıları tarafından kanıtlanmış bir dizi yüksek kaliteli, uygun ve makul fiyatlı finansal hizmetlere erişim verildiği bir dünya öngören bir finansman yöntemi olarak tanımlamaktadır. Bu yönüyle mikrofinansın, işlerini, varlıklarını inşa etmelerini, tüketimlerini dengelemelerine ve ayrıca işlerine ve hayatlarına karşı mikrofinans sigorta hizmetleri alarak karşılaşılabilecek risklere karşı korunmalarına yardımcı olduğunu belirtmektedir.

Mikrofinans sadece bankacılık değildir. Mikrofinansın olağan faaliyetleri (Tiwari, Fahad 2004);

- Borçlular için tipik işletme sermayesi olan küçük krediler sağlanması,
- Borçluların ve yatırımların gayrı resmi değerlendirmesinin sağlanması,
- Geri ödeme performansına ve zorunlu tasarruflara dayalı olmasına rağmen, tekrarlayan kredilere erişim için üye grubun teminat ikamesi olarak kullanılması,
- Kolaylaştırılmış kredi ödemesi ve müşteriler ve güvenli tasarruf ürünleri şeklinde dile getirilebilir.

Son zamanlarda mikrofinans kuruluşları, beceri eğitimi ve havale hizmetleri dahil olmak üzere çeşitli başka hizmetler sunmaya da başlamışlardır (Armendáriz, Labie 2011; Ledgerwood 1998). Mikrofinans kuruluşları, ekonomik olarak fakir olan ve bu nedenle geleneksel bankalardan finansal olarak dışlanan ve bu nedenle daha iyi

ticari finansal hizmetlere ulaşamayan kişilere finansal hizmetlerin sağlanmasıyla ilgilenmektedir. Mikrofinans kurumları da yoksul insanlara finansal hizmetlerin ve finansal olmayan hizmetlerin, temelinde yoksulluğun azaltılması hedefine yönelik elverişli araçların sağlanmasıyla ilgilenmektedir (Burkett 2003: 47).

Mikrofinans kuruluşları, düşük gelirli mikro girişimcilere hem finansal hem de finansal olmayan hizmetler sunan finansal kurumlar olarak nitelendirilmiştir (Kessy, Temu 2010; Kyale 2013; Theophilus 2011). Mikrofinans, en yoksul insanların işlerini geliştirme, finansal kaynakları yönetmeleri ve seferber etmeleri için bir kaynak olmuştur ve zamanla bu, çoğu gelişmekte olan ve en az gelişmiş ülkelerde gelir, varlık ve ekonomik güvenlik oluşturma sürecini hızlandırmalarına olanak sağlamıştır (Tiwari, Fahad 2004: 56).

Ledgerwood (1998) mikrofinans kurumlarını, mikro girişimcilere tasarruf, mikrokredi ve sigorta hizmetleri sağlayan finansal kurumlar olarak tanımlamıştır. Mikrofinans kuruluşları, ana misyonu yoksulluğu azaltmak olan finansal kurumlardır (Armendáriz, Labie 2011). Mikrofinans kuruluşlarının çoğunun mali açıdan zayıf topluluklarda yoğunlaşmasının nedeni budur. Yoksulluğu azaltmanın bir yolu olarak görülen mikrofinans kuruluşlarının temel konsepti, yoksulların, özellikle kadınların refahıyla ilgilenen Chittagong Üniversitesi'nden Dr. Muhammed Yunus tarafından oluşturulmuştur. Dr. Muhammed Yunus, kadınların ve yoksulların, çabalarını kendi işlerine harcarlarsa, ekonomik ve mali güçlerini geliştirme şanslarının daha yüksek olacağını ileri sürmüştür. Daha sonra 1976'da Bangladeş'te, bir şubesinde 25-30 köyü, yaklaşık 240 grubu ve %90'dan fazlası kadın olan 1200 borçluyu kapsayan 1000'den fazla şubeyle Grameen Bank'ı (GB) kurmuştur (Tiwari, Fahad 2004). Dr. Muhammed Yunus tarafından geliştirilen mikrofinans modeli, dünya çapında sivil toplum kuruluşları (STK'lar), banka dışı finansal kuruluşlar, kooperatifler, kırsal bankalar, tasarruf ve posta finans kuruluşları ve artan sayıda ticari banka tarafından düşük gelirli müşterilere finansal hizmetler sağlanması amacıyla bir araç olarak kullanılmaktadır. Dünyada, Sahra-altı Afrika'daki mikrofinans kurumları, mikro girişimciler için temel finansal hizmetler sağlamada başı çekmektedir. Bu, işletmelerinin gelişimi için önemli bir fon kaynağı görevi görmektedir (Lafourcade vd., 2005: 42). Genel olarak Uganda, mikrofinans faaliyetlerini teşvik ederek orta gelir statüsüne ulaşmaya çalışan ülkelerin başında gelmektedir. Ülkedeki bazı

başarılı mikrofinans kuruluşları, minimum 25.000 ve 45.000 müşteriyle güçlü bir büyüme yaşamıştır. Özellikle Arua'da mikrofinans kuruluşlarının sayısı geleneksel bankaların sayısından daha fazladır ve bunlar ilçe genelinde geniş bir alana yayılmıştır. Bunların çoğu yerel ticari hizmet sağlayıcıları ve Tasarruf ve Kredi Kooperatifleri (SACCO) olarak faaliyet göstermektedir (ADLG 2012: 39).

1.2. Mikrokredi Kavramı

Tarihsel bir kavram olarak mikrofinansman ilk olarak, yoksul çiftçiler ve küçük girişimciler için yoksulluktan kurtulmanın bir yolu olarak küçük krediler şeklinde dile getirilmiş ve kullanılmıştır. Ancak, mikrokredi ve mikrofinans ve mikrofinansın resmi olarak kullanımı, Dr. Muhammed Yunus'un Bangladeş Grameen Bankası gibi kuruluşların yoksulluğu ortadan kaldırmak amacıyla sosyal işletme olarak faaliyetlerine başladığı 1970'lerden itibaren ortaya çıkmıştır. Neredeyse aynı tarihlerde, 1974 yılında Hindistan'da Ela Bhat tarafından Serbest Meslek Sahibi Kadınlar Derneği (SEWA) kurulmuştur. Muhammed Yunus bu programı başlangıçta kırk iki yoksula toplam 27 dolar kredi vererek başlatmıştır (Ezeala-Harrison 1996: 24).

Ağırlıklı olarak 1990'lı yıllarda yapılan son araştırmalara göre, mikrokredi programlarının, yoksulluğun azaltılması yoluyla kadınların sosyo-ekonomik güçlenmesi ile ilgili yeni kalkınma stratejisi biçiminde ortaya çıkmıştır (Gordon 2005). Birçok çalışma, müşteri olarak teminat verme konusunda katı olan resmi finansal kurumların piyasa başarısızlıkları nedeniyle, yoksullara kredi vererek mikrofinans programlarının ortaya çıktığını belirtmiştir. Bazı araştırmalar (Young 2010; Ellerman 2007) bunu "promosyon" stratejisi olarak adlandırmıştır (Guerin vd., 2015: 17).

Genellikle teminat veya herhangi bir teminat olmaksızın geleneksel bir bankadan veya ticari finans kurumundan kredi almak çok zordur. Yoksul kadınlar için bu durum daha da zor olmaktadır. Bu nedenle, yoksullar, özellikle de kırsal kesimdeki insanlar, geleneksel kredilerle durumlarını iyileştirmeyi gerçekleştirememektedirler. Bu durumda mikrokredi, milyonlarca yoksul insana, özellikle de kırsal kesimdeki yoksul kadınlara, kendi işlerini kurabilmeleri ve

yaşamlarını iyileştirebilmeleri için küçük kredilerle yardım etmektedir. Ayrıca mikrokredi, yoksullara kendi kendine yeterlilik yaratabilecek ve yoksulluğu azaltabilecek daha yönetilebilir faiz oranlarında ihtiyaçlarını karşılamak için küçük krediler sağlamaktadır. Genel olarak mikrokredi, yoksul ve düşük gelirli müşterilerin temel ihtiyaçlarını karşılamalarına yardımcı olmaktadır. Mikrokredi, fakir veya işsiz girişimcilere çok küçük krediler sağlamakta ve tipik olarak gelişmekte olan ülkelerde geleneksel bir kredi almaya uygun olmayan insanlara hizmet etmektedir. Bu tür bir kredinin ortaya çıkmasının önemli nedeni bu olabilir. Ayrıca, üyelerin acil durum dönemlerinde bu tasarruf paralarını tüketebilmeleri için en azından çok küçük bir miktar para biriktirmeleri gereken bir gönüllü tasarruf programı sistemi bulunmaktadır (Shah 2011: 68).

Mikrokredi programı, yoksul insanların yaşamları üzerinde pek çok olumlu etkiyle yoksulluğa karşı çalışmaktadır. Birçok araştırmaya göre, mikrokredi programlarının sadece kredi talep edenlere fon sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda sosyal konularda farkındalık yaratmak için üyeleri çocuk sağlığı, eğitimin önemi, aile planlaması, refah gelişimi, beslenme gibi alanlarda da eğittiği tespit edilmiştir. Böylece yoksulluğun ortadan kaldırılmasının yanı sıra sosyal bir görev de üstlenilmektedir. Birleşmiş Milletler'e göre ve Mart 1995'te Kopenhag'da düzenlenen Dünya Sosyal Kalkınma Zirvesi'nin de dikkat ettiği şekliyle mikrokredi programları, birçok ülkede insanları yoksulluktan kurtarmada etkili bir araç olarak kendini kanıtlamış ve toplumun ekonomik ve politik süreçlere katılımlarının artmasına yardımcı olmuştur (Langmore 2000: 39).

1.3. Mikrokredi Uygulamalarının Tarihsel Gelişim Süreci

Her gelişmiş ülke ve başta Asya olmak üzere bazı gelişmekte olan ülkeler, yoksulluğun azaltılması ekonomilerinin güçlendirilmesi ve vatandaşlarının yaşam kalitesinin iyileştirilmesi için zengin mikrofinans kurumları geçmişine sahiptir. Mikrokredi tarihini bilmek, kredi ile ilişkilendirilen sivil toplum kuruluşları (STK) ile mikrofinans kuruluşları arasındaki farklılıkların tam bir görünümünü gösterdiği için oldukça önemlidir. Seibel'e (2005) göre, mikrokredinin doğuşu Avrupa'da özellikle İrlanda ve Almanya'da yoksulluk açısından muazzam artışların olduğu 16. ve 17. yüzyıllara kadar uzanmaktadır. Mikrokredi kurumları, bazı Avrupa

ülkelerinde yoksul insanlara bir tür bankacılık hizmeti olarak gayri resmi yapıyla başlamış ve yıllar içinde iyi yapılanarak ve resmi bir kuruma dönüşmüştür. Anudevi (2016) de Seibel'in fikrini destekleyen makalesinde, mikrokredi tarihinin 1800'lerin ortalarına kadar dayandığını vurgularken, ünlü teorisyen Lysander Spooner kitabında teoriyi, yoksulluktan kurtulmanın bir yolunu bulma adına, kredinin girişimcilere ve çiftçilere nasıl fayda sağlayabileceğini açıklamak üzere çalışmıştır. Daha sonra 2. Dünya Savaşı'nın sonunda bu kavramın etkisi çok büyük olmuştur. Son olarak, 1970'lerde Mohammad Yunus, yoksulluğu azaltmak amacıyla yoksul insanlar topluluğuna yönelik mikrofinansı modern, iyi yapılandırılmış ve Bangladeş'teki Grameen Bank gibi resmi bir kuruma dönüştürmüş ve geliştirmiştir.

Srnec ve Svobodová (2009) mikrokredinin insanlık için yepyeni bir teori olmadığını, aksine insanların eski çağlardan beri bu tür uygulamalara aşina olduğunu açıklamışlardır. İnsanların 18. yüzyılda Avrupa'nın ortasında mikrokredi ajanslarını kullandıklarını savunmaktadırlar. İrlanda kredi fonlarından ilham alan Jonathan Swift, Raiffeisen, Robert Owen, William King, G.D.h. Cole ve Charles Gide, bugünkü anlamıyla mikrokredi veren kişilerdir. Ayrıca üçüncü dünya ülkelerindeki mikrokredi kurumlarının nispeten zengin bir geçmişe sahip olmadığını iddia etmişlerdir. Mikrokredinin önemi ve gelişimi bu bölgede geçen yüzyılın 70'lerinde, başta ticari bankalar olmak üzere finansal kurumlara verecek hiçbir şeyi olmayan insanlara çok küçük bir miktar parayla mikro-finansal hizmetler (kredi) sağlamak amacıyla başlamıştır. Ek olarak, dünyadaki az gelişmiş ülkelerde mikrokredi faaliyetlerinin dört dönem boyunca gelişim aşamaları açıklanmaktadır. Bu dönemler 1970-1980 arasında gelişme, 1980-1990 yılları arasında büyüme, 1990-2000 yılları arasında ticarileşme ve 2000 ve sonrası için seküler dönüşüm olarak sınıflandırılmıştır (Gün 2021: 67).

Olaoye (2010), mikrokredi kavramının 1976 yılında Bangladeş'in Jobra köyünde modern ve iyi yapılandırılmış bir finans kurumu haline geldiğini ve daha sonra mikrokredi kavramını geliştirerek 2006 yılında Nobel Barış Ödülü'nü kazanan Profesör Muhammed Yunus tarafından çok büyük katkılara yol açtığını belirtmiştir. Sistem basit bir anlatım ile kolay şartlarla mikrokrediler aracılığıyla yoksul insanlara fayda sağlamak amacıyla kurulmuştur. Her şey, Profesör Muhammed Yunus'un tüm öğrencileriyle birlikte Jobra köyüne saha ziyaretine gitmesiyle başlamıştır. O köyün

halkından biri olan Sufia ile görüşmüştür. Sufia, bir bambu çiftliğinde çiftçi olarak çalışmaktadır. Görüşme sırasında, yerel tefecilerin, resmi finans kurumlarından krediye erişimleri olmadığı için yoksulları kötüye kullandıklarını öğrenmiştir. Sufia, yerel tefecilerin haftada %10, hatta diğer bazı durumlarda günlük bazda %10 ücret aldığını, bunun da borç alan kişinin daha da fakirleştiğini ve kendisini çok kötü bir mali duruma soktuğunu açıklamıştır. Birkaç gün sonra, Prof. Yunus'un bu duygusal desteği Bangladeş Grameen Bank'ın kuruluşunun ilk adımını atmıştır. Bu kavramın içerisinde gelir getirici krediler, konut kredileri, öğrenci kredileri, tarım kredileri ve mikro işletme kredileri gibi krediler bulunmaktadır. Aynı yıl Grameen Bank, %98 geri ödeme oranı ile 5 milyar doların üzerinde yatırım kaydetmiş ve bu da onun kârlı kurumlardan biri olduğunu göstermiştir. Olaoye (2010) son olarak, bugün mikrofinans kurumları veya mikrokredi kurumu olarak bilinen ve Profesör Muhammed Yunus tarafından Asya ülkelerinde geliştirilen sistemin, dünya çapında 100 milyondan fazla insanın yoksulluktan kurtulmasında muazzam bir etkiye sahip olduğunu dile getirmiştir.

Olaoye'nin fikrini destekleyen Swope (2010) da mikrokredinin, 1970'lerde Prof. Yunus adlı Bangladeşliler tarafından geliştirilen ve daha resmi bir yapıda yeniden tanıtılan küresel bir fenomen olduğunu dile getirmiştir. Ayrıca mikrokredinin, bir bankacılık veya yoksul insanlara finansal hizmetler sağlama şeklinde mikrofinansın bir türü olduğunu belirtmiştir. Mikrokredi kurulmadan önce, yoksulların kredileri geri ödeyemeyeceğine dair yanlış bir inanış olması ve kredileri geri ödememeleri durumunda yanlarında geçerli teminatların bulunmaması nedeniyle, yoksulların herhangi bir kurumdan kredi alma izni bulunmamaktaydı. Banka kredi için aldığı teminatı kredinin maliyetini ve miktarını geri almak için kullanırdı. Prof. Yunus ise, Grameen Bank'ı fakir insanlara kolay şartlarla veya bazı durumlarda teminatsız olarak 50 doların altında kredi sağlayarak kurmuştur. Son 30 yılda Grameen bankası, diğer tüm ticari bankalardan daha yüksek bir geri ödeme oranıyla önemli bir büyüme kaydetmiştir. Böylece Prof. Yunus, fakir insanların da borçlarını ödeyebileceklerini ve ekonomik ve sosyal kalkınma amacıyla herhangi bir toplumda herhangi bir finansal faaliyete katılmak konusunda eşit derecede sorumlu olduklarını kanıtlamıştır (Bayülgen 2008: 531).

1.4. Mikrokredi Ödünç Verme Sistemi

Mikrokredi, insanların kendilerine daha fazla güvenmelerine, istihdam fırsatları yaratmalarına ve özellikle kadınların ekonomik olarak üretken faaliyetlere dâhil olmalarına yardımcı olmaktadır. Hâlihazırda gelişmekte olan ülkelerde faaliyet gösteren yaklaşık 3.000 mikrofinans kuruluşu bulunmaktadır. Dünyadaki kadınların çoğu, katkıları gizli olan veya ulusal gayri safi yurtiçi hâsıla (GSYİH) istatistiklerinde hesaplanmayan ücretsiz bir emek olarak çalışmaktadır. Bu nedenle işlerinin çoğu ev tabanlı olarak görülmektedir. Ekonomik olarak faal olan kadınlar bile çoğunlukla kayıt dışı sektör işleriyle uğraşmaktadır. Çalıştıkları sektörler ve ödemeler iyi organize edilmemiştir. Mikrokredi programları sayesinde kadınlar işlerinde daha iyi organize olabilmekte ve bu kredi sayesinde kendi kendilerini güçlendirebilmekte ve istihdam edilebilmektedirler (Levin 2012: 111).

Mikrokredi kredilerinin geleneksel bankacılık sisteminden en önemli farkı; grup kredilerinin bireysel kredilere tercih edilmesidir. Mikrokredi için genellikle "dayanışma grupları" olarak anılan grup bazlı borç verme işlemi gerçekleştirilmektedir. Bu kredi dağıtım sistemi, ilk olarak küçük işletmeleri geliştirmek için bir grubun bir veya iki üyesine kredi vermekle başlamakta ve kredilerini geri ödediklerinde, diğerleri ortak fondan yararlanabilmektedirler (Reinke 1998: 46).

İnsan yoksulluğunun farklı aşamalarına ait bir piramit varsa, o zaman geleneksel olarak çoğunlukla ticari bankaların piramidin yalnızca tepesine ulaştığı görülebilir. Kredi birlikleri, özellikle işyerinden ziyade topluluğa dayalı olanlar, kooperatif ilkeleri ve daha düşük maliyetli yapıları sayesinde piramidin daha aşağılarına ulaşmada daha başarılı olmuşlardır. Ancak onlar bile genel olarak uluslararası yoksulluk sınırının altına ulaşamamaktadır. Bununla birlikte, ortak sorumluluğa sahip grup kredisi, teminat gerekliliğine yönelik esnek yaklaşımlar, sık ve kamu taksit ödemeleri, temerrüt durumunda gelecekte krediye erişimin engellenmesi, kadınlara odaklanma ile karakterize edilen mikrofinansın yenilikleri, daha fazlasına ulaşmayı ticari olarak mümkün kılmıştır. Finansal olarak

sürdürülebilir mikrofinans operasyonlarının "yoksullara yakın" ve "yoksulların üst kesimlerine" ulaştığı genel olarak kabul edilmektedir (Bateman vd., 2018: 34).

1.5. Mikrofinansman Kuruluş Modellerinin İncelenmesi

Mikrofinans kuruluşları kâr amacı gütmeyen kuruluşlardır. Mikrofinans yoksul insanlara daha iyi bir yaşam standardı için gelir getirici faaliyetlerde bulunmalarını sağlamak amacıyla bir ülkedeki yoksul insanlar için mikrokredi veya küçük krediler gibi finansal hizmetlerin ana sağlayıcısıdır. Appiah-Konadu vd. (2018), mikrofinans kuruluşları, kredi olanaklarına erişimde zorluk çeken ve ticari bankaların gereksinimlerine sahip olmadıkları için finansal zorluklarla karşı karşıya kalan insanların bir kısmına yardımcı olduğunu belirtmektedir. Mikrofinans kuruluşları, küçük ve orta ölçekli işletme veya işletmelere, gayri safi yurtiçi hasıla (GSYİH), istihdam ve diğer ekonomik gelişmelere büyük katkı sağlayan kredi imkanları sunarak ülke ekonomik kalkınmasında somut bir etkiye sahiptir. Ek olarak, çoğu durumda, mikrofinans müşterileri yalnızca kendi kendine yetmekle kalmamakta, aynı zamanda aile ve diğer topluluk üyeleri için de iş yaratmaktadır (Mersland, Strom 2009: 663).

Mikrofinans programlarının yalnızca müşteriler veya aileleri üzerinde değil, bir bütün olarak toplum üzerinde çok olumlu bir etkisi vardır. Mikrofinans, yoksul insanlara, daha önce reddedilmiş olan ekonomik koşullarını iyileştirmek üzere ekonomik faaliyetlerde yer alma fırsatına sahip olmaları için krediye erişim sağlayarak yoksulluğun azaltılmasına yönelik bir araçtır. Mikrofinans, tipik olarak başka herhangi bir finansal kurum veya ticari bankanın planında olmayan düşük gelirli bireylere veya mikro işletmelere yardımcı olmaktadır. Bu girişimci faaliyetlerin dâhil edilmesiyle, mikrofinans, yoksulluğun azaltılması, müşterinin gelirinin artırılması ve yoksul insanların yüksek faiz oranları uygulayan geleneksel tefecilere olan bağımlılığının ortadan kaldırılması üzerinde doğrudan bir etkiye sahiptir (Olaoye 2010: 21).

Mikrofinansın temel misyonu, finansal hizmetler sunarak yoksulluğun azaltılmasına ve ekonomik kalkınmaya katkıda bulunmaktır. Yoksulluğun azaltılması, yoksul nüfusların savunmasızlığının azaltılması ve yoksul insanların

ekonomik zorluklarının hafifletilmesi, yoksul insanları kendi kendilerine yetebilmeleri ve yaşam kalitelerini iyileştirebilmeleri için güçlendirmek her zaman mikrofinansın nihai hedefi olmuştur (MISFA 2020).

Bu bölüm kapsamında, mikrofinans kuruluş modellerinden sırasıyla grameen modeli, birlik modeli, grup modeli, garanti sağlayan kuruluş modeli, topluluk bankası modeli, kooperatif modeli, kredi birliği modeli, bireysel model, aracı kurum modeli, sivil toplum kuruluşu modeli, toplum baskısı modeli, döner tasarruf ve kredi birlikleri modeli, küçük işletme modeli ve köy bankacılığı modeli ele alınmıştır.

1.5.1. Grameen Modeli

Grameen Bank (GB), konvansiyonel bankalara kıyasla herhangi bir teminat gerektirmeden kendilerine verilen mikrokrediler konusunda yetenekli ve güvenilir beş kişilik küçük grupların gönüllü olarak oluşturulması sistemini benimsemiştir. Sistem, çalışkan kadınlara programlara erişmeleri için daha fazla avantaj sağlamakta ve bu kadınlar, kendi topluluklarında güvenilir borç alanlar ve girişimciler olarak ortaya çıkmaktadırlar. Grameen Bank'ın konvansiyonel bankalardan farklı olarak tapu ve diğer farklı teminatlar yerine karşılıklı güvene dayalı mikrokrediler sağlaması, hesap verebilirlik, katılım ve yaratıcılığa dayalı yeni bir bankacılık sistemini doğurmuştur. Grameen Bank'ın arkasındaki beyin olan Dr. Muhammed Yunus, krediyi mutlak yoksulluk içinde yaşayanların belirli bir düzeye çıkması için en kritik konu ve bir dönüm noktası olarak görmüş ve bu nedenle, finansmana erişimi reddedilen bu savunmasız insanlara belirli bir güç ve umut vermiştir. Ayrıca, geleneksel bankacılık sisteminin operasyonlarının yoksulları, kadınları ve okuma yazma bilmeyen insanları desteklemediğini ve dolayısıyla toplumlarda doğal yoksulluğa yol açtığını savunmuştur (Fotabong 2011: 11).

GB böylece, ekipman ve diğer girdileri satın almalarını ve yoksulluğu azaltmak için mikro ve küçük ölçekli işletmeler kurulmasını sağlamak amacıyla, yoksullara ve daha önce finansal olarak dışlanmış kişilere mikrokredi sağlamaktadır. GB, ödünç alınan para için teminat olarak hareket eden iyi organize olmuş büyük gruplara az miktarda mikrokredinin verildiği grup bazlı borç verme yaklaşımını kullanmaktadır. GB, grup etkisinin kredilerin geri ödenmesi üzerinde büyük etkisi

olduğu sonucuna varmak için deneme yanılma yöntemini kullanmış ve 10 ila 20 kişiden oluşan bir grubun 100 kişiden oluşan gruptan daha iyi performans gösterdiğini keşfetmiştir (McDonnell 1999: 51).

Bu tür küçük grupların bir modelde kullanılması deneyimi, sergilenen karşılıklı güven düzeninden dolayı toplumsal fayda açısından büyük katkı sağlamıştır. Ledgerwood ve White (2006), güvenin, GB kredi programı sisteminde her grubun genellikle daha geniş bir sosyal ağın yapı taşı haline geldiği "grup garanti" sisteminin kalbi gibi davrandığını ifade etmiştir. Huppi ve Feder (1990), GB'yi beş üyeli gruplar olarak adlandırmıştır. Çünkü başlangıçta GB kredi grupları on veya daha fazla üyeden meydana gelmekte olup üyelerin ekonomik koşulları arasındaki daha büyük çeşitlilik nedeniyle yetersiz kalmaktaydı. Bu nedenle karar verme süreci uzamaktaydı.

Berenbach ve Guzman (1994), modeli, kredilerin dört ila yedi kişilik bireysel gruplara verildiği akran grubu temelli bir model olarak tanımlamıştır. Grubun büyüklüğü zaman zaman dört ila sekiz üye arasında değişse de grup üyeleri toplu olarak müteakip kredilere erişim elde etmek için kredi geri ödemesini garanti edebildiği ve müteakip kredi alımının, üyelerin geri ödeme başarısına ve yeteneğine bağlı olduğu bir sistem olarak ifade etmektedirler (Agyemang 2016: 43). Kredi grupları kendi kendine seçilmekte ve bu işlem, normalde kredilere erişim sağlanmadan önce yapılmaktadır. Önce gruplar halinde olan kişilere kredi alma şansı verilmekte, ardından grupları olmayan bireyler gelmektedir. GB, kredilerin güvenliğini sağlamak için, işlenen kredinin belirli bir kısmının peşin olarak saklanmasını istemektedir. Bu da yararlanıcıların kolayca düzenli ödeme yapmalarını ve teminat olarak birlikte hareket etmelerini sağlayabilmektedir.

Ledgerwood ve White (2006), grup üyelerinin, kredileri toplamak için haftalık olarak toplandığını ve her grup üyesinin kredi geri ödemesinden sorumlu olduğunu ifade etmektedirler. Ayrıca tek bir üye kredi geri ödemesinde temerrüde düştüğünde, tüm grubun tüm sonuçlardan sorumlu olacağını ve hepsinin kredi programından uzaklaştırılabileceğini veya diskalifiye edilebileceğini belirtmektedir.

GB kapsamındaki bu kredi grupları, kredilerini her zaman zamanında ödedikleri için temerrütleri önlemede etkili oldukları kanıtlanmış ve bu, diğer mikrofinans kuruluşlarına modelin etkinliğini tespit etmede iyi bir dayanak sunmuştur. Ledgerwood ve White (2006) ayrıca, grup üyesinin kredilerini ilk iki grup üyesi tarafından temerrüde düşmeden tamamen geri ödenmesi üzerine arka arkaya aldığını, ardından daha fazla grubun alabileceğini ve döngünün son gruba kadar devam edebileceğini açıklamaktadır. Bu gruplar küçük grupların kümelenmesidir. Grupların bu durumu, üyeler arasında yakın ilişkilerin kolayca izlenmesine ve geliştirilmesine yardımcı olmakta ve bu, gruptaki bireylerin ilgi alanlarına ilişkin bilgilere kolayca erişime yardımcı olmaktadır (McDonnell 1999: 55).

1.5.2. Birlik Modeli

Bu model, hedef topluluğun, çeşitli mikrofinans (ve diğer) faaliyetlerinin başlatıldığı bir "birlik" oluşturduğu yerdir. Bu tür faaliyetler tasarruf içerebilmektedir. Birlikler veya gruplar, gençlerden, kadınlardan oluşabilmekte; siyasi/dini/kültürel meseleler etrafında şekillenebilmekte; mikro işletmeler ve diğer işe dayalı sorunlar için destek yapıları oluşturabilmektedir. Bazı ülkelerde, "birlik" harçların tahsili, sigorta, vergi indirimleri ve diğer koruyucu önlemler gibi belirli avantajlara sahip olan bir tüzel kişilik olabilmektedir. Bir yandan birlikler, topluluk grupları, halk örgütleri vb. (kitlesel, topluluk temellidirler) ve esasen dış kuruluşlar olan STK'lar vb. arasında ayrım yapılmaktadır. Birlik modeli, grup modeli ve benzeri modellerle yakından ilgilidir (Sirinivas, Pandyaraj 2015: 7).

Birlik modelinde amaç, bölgesel, sosyal, kültürel veya politik sorunlarla karşı karşıya kalan gençlerin veya kadınların birlik aracılığıyla sunulan bir mikrofinans hizmetinden faydalanmasını sağlamaktır (Chandrasiri, Bamunuarachchi 2016: 26). Birlikler, mikro işletmelerin çeşitli konularını ve işle ilgili diğer konuları desteklemek için bir tüzel kişilik olarak oluşturulabilmekte ve bu tür birlikler ücret ve vergi tahsilatı, sigorta vb. gibi bazı avantajlar sağlayabilmektedir. Birlik yöntemi genellikle birey grupları arasında bir mikrofinans kuruluşu temel formu ile belirlenmektedir. Mikrofinans kuruluşları, gruplar aracılığıyla teminatsız kredi sunduğundan, mikrokredi vermenin temel modeli olarak birliktelik yöntemini

kullanmaktadır (Jha 2011: 36). Birlik yöntemi, kredilerin geri ödenmesi için akran baskısı oluşturmak için etkili bir model olarak tanımlanmış ve grup üyeleri arasında fiziksel teminat oluşturarak yardımcı olmuştur. Birlik modelinde tüm mikrofinans hizmetleri gruplar aracılığıyla sağlanmaktadır (Sirinivas, Pandyaraj 2015: 8).

1.5.3. Grup Modeli

Grup modelinin temel felsefesi, bireysel düzeydeki eksikliklerin ve zayıflıkların, bu tür bireylerden oluşan bir grubun oluşturulmasının sağladığı kolektif sorumluluk ve güvenlikle aşılması gerçeğinde yatmaktadır. Bireysel üyelerin toplu olarak bir araya gelmesi bir dizi amaç için kullanılmaktadır. Bunlar, eğitim ve farkındalık oluşturma, toplu pazarlık gücü, akran baskısı vb. etmenlerdir. Grup modeli, diğer birçok borç verme modeliyle yakından ilişkilidir ve onlara ilham vermiştir. Bunlar arasında Grameen, topluluk bankacılığı, köy bankacılığı, kendi kendine yardım, dayanışma, akran baskısı vb. yer almaktadır. Grup modelinin bir örneği "Ortak Sorumluluk" tur. Bir grup borç aldığında, grubun üyelerinden biri geri ödemede temerrüde düştüğünde krediyi geri ödemekte müştereken sorumludurlar. Ayrıca bu modelde, bir üye borcunu geri ödemekte zorluk yaşarsa, diğer üyeler o üyeye borcunu kısa sürede geri ödemesi için baskı da yapmaktadırlar. Ancak bu işe yaramazsa, o zaman tüm grup o üye adına krediyi geri ödemekle sorumludur (Johnson, Rogaly 1997: 62).

1.5.4. Garanti Sağlayan Kuruluş Modeli

Adından da anlaşılacağı gibi, ticari bir bankadan kredi almak için banka garantisi kullanılmaktadır. Bu garanti harici olarak (bir bağışçı, devlet kurumu vb. aracılığıyla) veya dâhili olarak (üye birikimleri kullanılarak) düzenlenebilmektedir. Alınan krediler doğrudan bir bireye veya kendi oluşturduğu bir gruba verilebilmektedir. Garanti sağlayan kuruluş modeli, bir sermaye garanti planı biçimidir. Garantili fonlar, kredi tahsilatı ve sigorta talepleri dâhil olmak üzere çeşitli amaçlar için kullanılabilmektedir. Çeşitli uluslararası kuruluşlar ve BM kuruluşları, bankaların ve STK'ların mikrokredi programlarını ödünç vermek veya başlatmak için abone olabileceği uluslararası garanti fonları yaratmaktadır (Sirinivas, Pandyaraj 2015: 8).

Garanti sağlayan kuruluş modelinde, ticari bankalar ve STK'lar, banka garantileri üzerine mikrokredi sağlamak için kullanılmakta ve bu yönüyle önemli mikrofinans modellerinden biri olmaktadır. Garantiler, borçluların ticari bankalardan bireysel veya kendi kendine oluşturulmuş bir grup olarak kredi almalarını sağlamaktadır. Bankalar, kredi geri ödemeleri ve sigorta taleplerini karşılamak gibi farklı amaçlar için kredi sağlamaktadır. Bu modele ilişkin örnek olarak, Indian Bellwether Mikrofinans Fonu, Latin Amerika Köprü Fonu, Pakistan Mikrofinans Kredi Garanti Kolaylığı ve Mauritius AfriCap Mikrofinans Fonu verilebilir. Bu modelde, ticari bir banka, dış bağışçıdan veya devlet kurumundan ya da üyelerin birikimlerini kullanarak iç kaynaktan para düzenlediği borç veren rolünü oynamaktadır (Gobezie 2010: 25).

1.5.5. Topluluk Bankası Modeli

Topluluk Bankacılığı modeli, esas olarak tüm topluluğu tek bir birim olarak ele almakta ve mikrofinansın dağıtıldığı yarı resmi veya resmî kurumlar kurmaktadır. Bu tür kurumlar genellikle, topluluk üyelerini topluluk bankasının çeşitli finansal faaliyetlerinde eğiten STK'ların ve diğer kuruluşların kapsamlı yardımlarıyla oluşturulmaktadır. Bu kurumların bünyelerinde tasarruf bileşenleri ve diğer gelir getirici projeler yer alabilmektedir. Burada toplulukta mikrokredi vermek ve topluluk üyelerini gelir elde etme ve tasarruf etme konusunda farklı finansal faaliyetler konusunda eğitmek için yarı resmi veya resmî kurumlar başlatılmaktadır. Birçok durumda, topluluk bankaları aynı zamanda finansmanı harekete geçirmek için bir teşvik olarak kullanan daha büyük topluluk geliştirme programlarının bir parçası olmaktadır (Karmakar 2008: 77).

Topluluk Bankası modeli, tek bir birim olarak ele alınan ve yarı resmi veya resmi bir kurum olabilen tüm bir topluluk için mikrofinans hizmetlerini kolaylaştırmaktadır. Topluluk bankalarının amacı, kaynakların paylaşılması yoluyla toplulukların ekonomik büyümesine yardımcı olmaktır (Pitt vd., 2006). Birikim imkânı sağlanmakta, gelir getirici projeler düzenlenmektedir. Köy bankacılığı modeli, topluluk bankacılığı modeline çok benzemektedir. Konum ve kültür, topluluk bankalarının belirli çerçeveleri ve uygulamaları tarafından dikkate alınan ana faktörlerdir. Topluluk bankası modeli, tasarruf gibi bir ana mikrofinans

bileşenine sahiptir ve küçük işletmelerin geliştirilmesi için krediler sağlamaktadır. Bazı büyük topluluk geliştirme projelerine de katkıda bulunmaktadır. Topluluk temelli model, dayanışma grubu modeli ile aynı değildir. Topluluk bankasının temel amacı, yoksullar için mini banka faaliyetleri sağlayarak grup üyelerinin mali yönetim yeteneklerini geliştirmektir. Burada grubun üye ve görevlilerinin seçimi banka tarafından yapılmaktadır. Topluluk temelli model tipik olarak 25 ila 50 yoksul bireyden oluşmaktadır. Başlangıç kaynakları farklı dış kurumlardan gelmektedir (Chandrasiri, Bamunuarachchi 2016: 54).

1.5.6. Kooperatif Modeli

Kooperatif, müşterek sahip olunan ve demokratik olarak kontrol edilen bir işletme aracılığıyla ortak ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaç ve özlemlerini karşılamak için gönüllü olarak bir araya gelen kişilerin oluşturduğu özerk bir birliktir. Bazı kooperatifler, üye finansmanı ve tasarruf faaliyetlerini yetki alanlarına dâhil etmektedirler. Mikrofinans alanında kooperatifler, diğer finansal kurumlardan önemli ölçüde daha fazla kişiye ve aileye ulaşmakta ve bu da onları herkesin finansal hizmetlere erişimini iyileştirmekten sorumlu aktörler haline getirmektedir Böylece yerel ekonomik büyümeyi artırmakta ve yoksulluğu azaltmaktadır. Kooperatif modeli, geleneksel bankacılık modeline basit bir alternatif olmanın çok ötesinde, toplumsal kalkınmaya ve topluluklardaki yaşam koşullarının iyileştirilmesine önemli bir katkı sağlamaktadır (Kang vd., 2019: 1027).

Kooperatifler finansal kapsayıcılığın ve finansal okuryazarlığın garantisidir. Kooperatif modeli, kolektif mülkiyete, yerel yönetime ve toplumdaki köklere dayanmaktadır. Her şeyden önce üyelerinin refahını düşünmekte ve bu nedenle herhangi bir fiyattan kâr elde etme amacı gütmemektedir. Bunun yerine kaliteli hizmetler için adil bir fiyat belirlemektedir. Kooperatiflerin yönetimi, ortaklar tarafından demokratik ve şeffaf bir şekilde yürütülmektedir. Kooperatifler, üyelerinin eğitimine, öğretimine ve bilgilendirilmesine katkıda bulunmakta ve böylece onların krediyi daha iyi anlamalarına, borçlanma kapasitelerini değerlendirmelerine ve kredi alırken verdikleri taahhütleri anlamalarına yardımcı olmaktadır (Guinnane 2011: 81).

Küresel sosyo-ekonomik kalkınmaya büyük katkı sağlayan kooperatif modeli, sürdürülebilir yerel refah yaratan kolektif servet oluşturmaktadır. En yoksullar da dâhil olmak üzere tüm bireylerin kendi gelişimlerinin sorumluluğunu üstlenmelerini ve kendi kendilerine yetebilmelerini mümkün kılmaktadır Sağlam uygulamaları ve toplumdaki kökleri aşırılıklara, risklere ve aşırı agresif uygulamalara karşı bir koruma olmaktadır. Finans kaynağı olarak üyelerinin tasarruflarına ve sermayelerine güvenmeleri, onlara bağımsızlık kazandırmakta, bu da onları dış şoklara karşı daha dayanıklı kılmaktadır. Kooperatif modelinin, bugün 100 farklı ülkede 1 milyardan fazla üyesi bulunmakta olup, 100 milyon istihdam yaratmaktadır (Djan, Merslan 2022: 658).

1.5.7. Kredi Birliği Modeli

Bir kredi birliği, üye odaklı, kendi kendine yardım eden benzersiz bir finans kurumudur. Paralarını birlikte biriktirmeyi ve makul faiz oranlarıyla birbirlerine borç vermeyi kabul eden belirli bir grup veya kuruluşun üyeleri tarafından organize edilmekte olup, birlik bu üyelerden oluşmaktadır. Üyeler, ortak bir bağa sahip insanlardır. Bu nedenle üyeler arasında, aynı işveren için çalışan, aynı kiliseye, sendikaya, sosyal topluluğa vb. ait olan veya aynı toplulukta yaşayan ve çalışan insanlar bulunmaktadır. Bir kredi birliği üyeliği, ırk, din, renk veya mezhep gözetmeksizin gruba dâhil olan herkese açıktır. Bir kredi birliği, demokratik, kar amacı gütmeyen bir mali kooperatiftir. Her birinin sahibi ve üyeleri tarafından yönetilir, üyelerin yönetim ve komite temsilcilerinin seçiminde oy hakkı vardır (Labie, Perilleux 2008: 3).

1.5.8. Bireysel Model

Bu model, mikrokredilerin doğrudan borçluya verildiği bir kredi verme modelidir. Geri ödemeyi sağlamak için grup oluşturmayı veya akran baskısı oluşturmayı içermemektedir. Bireysel model, çoğu durumda, beceri geliştirme, eğitim ve diğer sosyal yardım hizmetleri gibi diğer sosyo-ekonomik hizmetlerin sağlandığı daha büyük bir "kredi artı" programının bir parçasıdır. Mikrokredi doğrudan bireye sağlandığı için bu model herhangi bir grubun organize edilmesine ihtiyaç duymamaktadır. Dolayısıyla geri ödeme için akran baskısı yoktur (De Crombrugghe vd., 2008: 272).

1.5.9. Aracı Kurum Modeli

Aracı kurum modeli, borç verenler ve borç alanlar arasında bir "aracı" kuruluş konumlandırmaktadır. Aracı, bazı durumlarda tasarruf programlarının başlatılması dahil borç alanlar arasında kredi bilinci oluşturma ve eğitim sağlama konusunda kritik bir rol oynamaktadır. Bu faaliyetler, borç alanların "kredi itibarını" borç verenler için cazip hale getirmeye yetecek bir düzeye yükseltmeye yöneliktir. Bağlantılar, aracılar tarafından geliştirilen finansman, program bağlantıları, eğitim-öğretim ve araştırmayı kapsayabilmektedir. Bu tür faaliyetler uluslararası ve ulusaldan bölgesel, yerel ve bireysel düzeylere kadar çeşitli düzeylerde yer alabilmektedir. Aracılar, bireysel borç verenler, STK'lar, mikro işletme/mikrokredi programları ve ticari bankalar (devlet tarafından finanse edilen programlar) olabilir. Borç verenler, devlet kurumları, ticari bankalar, uluslararası bağışçılar vb. olabilmektedir. Burada bahsedilen modellerin çoğu, her zaman bir tür organizasyonel veya operasyonel aracıya sahiptir ve doğrudan mikrokredi veya finansal olmayan hizmetlerle ilgilenmektedir (Ekpete, Iwedi 2017: 10).

1.5.10. Sivil Toplum Kuruluşu Modeli

Sivil toplum kuruluşları mikrokredi alanında önemli bir oyuncu olarak ortaya çıkmıştır. Çeşitli boyutlarda aracı rolü oynamışlardır. STK'lar, mikrokredi programlarının başlatılmasında ve programlara katılımda aktif rol oynamıştır. Bu, çeşitli ulusal ve uluslararası bağış kuruluşlarının yanı sıra topluluk içinde mikrokredinin önemi hakkında farkındalık yaratmayı da içermektedir. İlerlemeyi izlemek ve iyi uygulamaları belirlemek için topluluklar ve mikrokredi kuruluşları için kaynaklar ve araçlar geliştirmişlerdir. Ayrıca mikrokredi ilkeleri ve uygulamaları hakkında bilgi edinmek için fırsatlar yaratmışlardır. Buna yayınlar, çalıştaylar ve seminerler ile eğitim programları da dâhildir (Muhammed 2015: 35).

Mikrofinans sektöründe kilit oyuncular olarak farklı türde ulusal ve uluslararası donör kuruluşlar ortaya çıkmıştır. Sivil toplum kuruluşları, özellikle gelişmekte olan ülkelerde daha geniş bir yelpazede mikrofinans hizmetleri sunmaktadır. Bu tür borç verme programlarının ana hedefleri, sosyal veya politik saiklere dayanmaktadır. STK'ların çoğu toplumu geliştirmeyi ve gelişmekte olan ülkelerdeki geri kalmış bölgelerdeki yoksulluğu azaltmayı amaçlamaktadır. Yoksul

topluluklar arasında farkındalık yaratırken, yoksullara mikrofinans hizmetleri sunmaktadırlar (Sirinivas, Pandyaraj 2015: 7).

STK mikrofinans modeli, yakın geçmişte popüler hale gelen temel bir borç verme modeli olarak tanımlanabilir. STK'lar, yoksullara borç verme sürecini izlemek için yeterli kaynaklara ve araçlara sahiptir. Borçlular, STK'lar tarafından yürütülen bilinçlendirme programlarına, beceri geliştirme programlarına, diğer çeşitli çalıştaylara ve seminerlere katılma fırsatına sahiptir. STK kredi programlarının kaynakları hibeler, özel bağışlar, üyelik aidatları, mal ve hizmet satışı ile diğer bağışlardan sağlanmaktadır (Kumari 2021: 24).

1.5.11. Toplum Baskısı Modeli

Toplum baskısı modeli, mikrokredi programlarına katılımı ve geri ödemeyi sağlamak için borç alanlar ile proje katılımcıları arasındaki ahlaki ve diğer bağlantıları kullanmaktadır. Toplumdan kasıt, borç alan grubun diğer üyeleridir. Burada, bir gruptaki ilk borç alanlar geri ödemedikçe, diğer üyeler kredi alamamaktadır. Dolayısıyla, ilk üyeler üzerinde geri ödeme için baskı yapılmaktadır. Topluluk liderleri genellikle harici STK'lar tarafından belirlenmekte ve eğitilmektedir. STK'ların kendileri ve saha görevlileri uygulanan "baskı"yı, temerrüde düşen kişiye sık ziyaretler, belirlenip uymalarının istendiği topluluk toplantıları vb. şeklinde gerçekleştirebilmektedir. Benzer bir şekilde Grameen modeli de borçlu grupları arasında geri ödemeyi sağlamak için yaygın olarak emsal baskısını kullanmaktadır (Brett 2006: 13).

1.5.12. Döner Tasarruf ve Kredi Birlikleri Modeli

Döner Tasarruf ve Kredi Birlikleri (ROSCA; Rotating Savings And Credit Association), genellikle küçük ölçekli ve yerel olarak, bir grup yerel girişimci, bir grup çalışan veya aktif bir işle uğraşan aile üyeleri gibi yakından ilişkili bireylerden oluşan ve yerel olarak oluşturulmuş gayri resmi finansal gruplardır. Düzenli olarak günlük, haftalık veya aylık katkılar yoluyla ortak bir havuzda toplanan fonlar, her döngüde bir üyeye toptan olarak verilmektedir. Uganda ve Arua'da özellikle mikro ve küçük ölçekli girişimciler, Lugbara dilinde yaygın olarak "Asosoa" olarak bilinen döner tasarruf ve kredi birliklerine de katılmaktadır. Döner tasarruf ve kredi birliklerinin büyüklükleri grup üyelerinin tercihine göre değişmekte olup, normalde

10 ve 50 kişilik bir gruptan oluşmaktadır. Toplanan fonlar daha sonra, gruptaki tüm üyeler döngüdeki paylarını almayı bitirene kadar her dönemde belirli bir üyeye verilmektedir. Gruplar, zahmetli bürokratik evrak işleri kendi gruplarında yer almadığından, bankalara göre fonlara kolayca erişilebilecek şekilde esnektir. Gruplarda sabit sermaye veya uygun yazılı kayıtlara gerek yoktur. Gruptan ayrılmak isteyen grup üyeleri döngünün sonunda bunu yapmakta özgürdürler (Wakoko 2003: 47).

Döner tasarruf ve kredi kuruluşları, esasen bir araya gelen ve ortak bir fona düzenli döngüsel katkılarda bulunan ve daha sonra her döngüde bir üyeye toplu ödeme olarak verilen bir grup bireyden oluşmaktadır. Örneğin, 12 kişilik bir grup sisteme katkıda bulunabilir. 12 ay boyunca ayda 100 para biriminden her ay toplanan 1.200 para birimi, bir üyeye verilir. Böylece, bir üye diğer üyelere düzenli aylık katkılarıyla "borç verecek"tir. Sırası geldiğinde kredi tutarı aldıktan sonra (yani gruptan "ödünç alarak"), daha sonra tutarı aylık katkı paylarıyla geri öder. Toplu meblağı kimin alacağına karar vermek oybirliğiyle, kurayla, teklif vermeyle veya kararlaştırılan diğer yöntemlerle yapılmaktadır (Ahn vd., 2017: 203). Harper'a (2012) göre; bu model çok yaygın bir tasarruf ve kredi şeklidir. Grup üyelerinin genellikle komşu ve arkadaşlar olduğunu, grubun sosyal etkileşim için bir fırsat sağladığını ve kadınlar arasında çok popüler olduğunu belirtmektedir.

1.5.13. Küçük İşletme Modeli

Kayıt dışı sektörün hâkim vizyonu, hayatta kalma, düşük üretkenlik ve çok az katma değer vizyonudur. Ancak, istihdam yaratmak, geliri artırmak ve eksik olan hizmetleri sağlamak için küçük ve orta ölçekli işletmelere (KOBİ'ler) giderek daha fazla önem verildiği için bu durum değişmektedir. Politikalar genellikle eğitim, teknik tavsiye, yönetim ilkeleri vb. gibi destekleyici sistemler biçimindeki doğrudan müdahalelere odaklanmıştır. Küçük işletme modeli, kolaylaştırıcı bir politika ve pazar ortamı şeklinde dolaylı müdahaleler ile gerçekleşmektedir. Her zaman bir tür ortak payda olarak dâhil edilen kilit bir bileşen olan finans, özellikle de farklı biçimlerde ve farklı kullanımlar için mikrokredi olmuştur. Mikrokredi, diğer girdilerle birlikte doğrudan veya daha büyük bir işletme geliştirme programının bir parçası olarak KOBİ'lere sağlanmıştır (Guinnane 2011: 89).

1.5.14. Köy Bankacılığı Modeli

Bu model müşterilere geleneksel borç verme metodolojilerinde sunulan küçük kredileri ifade etmektedir. Kredi dağılımı kayıt dışı ticari faaliyetlere dayanmaktadır. Bir diğer önemli uygulama yöntemi ise, sivil toplum kuruluşları tarafından kurulan tasarruf birliklerini ifade eden köy bankacılığı modelidir. Köy bankacılığı modeli, Latin Amerika'da seksenlerin başında John Hatch ve Uluslararası Toplum Yardımı Vakfı'ndaki (FINCA; Foundation for International Community Assistance) ortakları tarafından Bolivya'nın yoksul insanlarına varlık oluşturma kredileri sağlamak için tanıtılmıştır. Genellikle mali açıdan dezavantajlı geçmişlere sahip elliye kadar üyeleri vardır. Üyeler, bankacılık faaliyetlerini düzenlemekte, kendi kanunlarını yapmakta, kendi memurlarını seçmekte ve üyelerin oluşturdukları sisteme göre uygun kişilere kredi dağıtmakta ve ödemeleri tahsil etmektedir. Buna ek olarak, üyeler köy bankacılığı sisteminde memurlarını seçmektedirler. Bununla birlikte, köy bankacılığı sisteminde, en fakir olan en büyük riskle karşı karşıya olduğundan, kredi büyüklüğünde farklılıklar olduğunda sorunlar ortaya çıkmaktadır. Köy bankacılığı sistemine bir örnek vermek gerekirse, Hindistan'da yaygın olan "Kendi Kendine Yardım" grubu gösterilebilir. Borç alanlar, grup tasarrufları, eğitim ve mikro girişim desteği yoluyla yetkilendirme amacıyla gruplar halinde organize edilmektedir. Banka yüklü miktarda kredi vermekte ve kredi grup tarafından kararlaştırılan şartlara göre üyelere verilmektedir. Kendi Kendine Yardım grubu, Hindistan hükümeti Ulusal Tarım ve Kırsal Kalkınma Bankası'nı (NABARD; National Bank for Agriculture and Rural Development) desteklemeye başladığında başlatılmıştır (Roodman, Qureshi 2006: 13).

1.6. Türkiye'de Mikrokredi Uygulamalarının Gelişimi

Türkiye'de mikrokredi kavramı 2000'li yılların başlarında kamuoyunda tartışılmaya başlamıştır. Mikrokredinin finansal sisteme kabulü yeni olmasına rağmen, kamu bankaları, Ziraat Bankası ve Halkbank onlarca yıldır KOBİ'lere kredi sağlamaktadır. Bu iki devlet bankası, konvansiyonel bankacılık sisteminin sınırlı hizmetine ve teminat gerekliliklerine rağmen, şu anda bu KOBİ kredi piyasasındaki en önemli aktörlerdir. Ziraat Bankası tarım sektörünü, Halk Bankası ise ticaret ve hizmet sektörlerini hedeflemektedir. Devlet bankaları dışında hem ayni hem de nakit

kredi veren kuruluşlar da bulunmaktadır. İlk mikrofinans kuruluşu olan MAYA Enterprise, 2002 yılında Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı (KEDV) tarafından kurulmuştur. Aynı şekilde Türkiye İsrafı Önleme Vakfı (TİSVA) da 2003 yılında Grameen Bank ile bir protokol imzalayarak Diyarbakır, Batman, Antep, Çankırı, Yozgat gibi birçok ili kapsayan bir mikrokredi programı başlatmıştır. Yine Türkiye Kalkınma Vakfı ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonu da mikrokredi programları başlatmış ancak yeterli ilgiyi görmemiştir. İlk yıllarda ne kamu ve ticari bankalar ne de diğer kuruluşlar sektörün gelişmesinde belirleyici bir rol üstlenmişlerdir.

Türkiye'de kamu bankalarından Ziraat Bankası'nın mevcut müşteri tabanı yaklaşık 1,9 milyon çiftçidir. Türkiye'deki 2.200 tarım kooperatifine bağlı 1,5 milyon müşteri bulunmaktadır. Doğrudan son kullanıcılarla ilgilenen Halk Bankası'nın aksine Ziraat Bankası, kooperatiflere ve kooperatif üyelerine kredi vermektedir. Kooperatif kredilerine ek olarak yaklaşık 350.000 bireysel müşteri vardır. Ancak, 2002 istatistiklerine göre ödenmemiş 1,7 milyar dolarlık kredi bulunmuştur ve parlamento, çiftçinin Banka'ya olan 2,1 milyar dolarlık borcunu yeniden yapılandırmak için kredileri affeden bir yasa tasarısını kabul etmiştir (Buritt 2003: 33). 2011 yılına ait istatistikler takipteki alacakların 390.957 TL'ye gerilediğini gösterse de yüzde 292'lik kredi büyümesi ile Ziraat Bankası son banka olmaya devam etmektedir (Yüzbaşıoğlu vd., 2011: 60) Bu durum bankanın daha az risk aldığını göstermekte ve yeni kredi açma kabiliyetini engellemektedir. Halk Bankası, o yıllar itibariyle Türkiye'nin en büyük yedinci ticari bankasıdır ve 622 şubesi ile Türkiye'nin ekonomik olarak gelişmemiş bölgelerinde esnaf, tüccar ve KOBİ'lere sübvansiyonlu oranlarda kredi sağlamaktadır (TBB 2009).

Halk Bankası özellikle kadın ve genç girişimcilere küçük miktarlarda kredi sağlayan en büyük kurumdur. 35 yaşını doldurmamış tüm erkekler, geçerli bir belgeye sahip olmaları halinde, ticari faaliyette bulunmak amacıyla büro açmak için Halk Bankası'na başvurabilmekteydiler. Kabul edilirlerse en fazla 2 yıl geri ödeme süresi olan 1.000 TL'ye kadar kredi alabilmekteydiler. 45 yaşını doldurmamış tüm kadınlar Halk Bankası'na başvurabilmekte ve ticari faaliyetlerini evden yürütüyorlarsa 500 TL'ye kadar kredi alabilmekteydiler. Üstelik Halk Bankası'nın o

dönemdeki takipteki kredileri %47 düzeylerinde seyretmesine rağmen, Ziraat Bankası'na kıyasla daha uzun süreli krediler açabilmiştir (Buritt 2003: 35).

Türkiye'deki ticari bankalar ise 2000'li yılların başında mikrokrediye girmek için girişimde bulunmamıştır. O yıllarda KOBİ'lere ve düşük gelirli hanelere etkili bir şekilde kredi sağlamamışlardır. Ancak bazı bankalar küçük ve orta ölçekli işletmelerin büyüme pazarını fark edince kredinin kullandırılması yönünde proje geliştirmişlerdir. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun (BDDK) 2010 Mikrofinans Raporu'na göre, yoksulluk sınırının (günde 2 dolar) altında yaşayan 11 milyon insanıyla Türkiye, mikrokredi için çok büyük bir potansiyele sahiptir (BDDK 2010). Ancak, birçok ticari banka geri ödeme riski nedeniyle mikrokredi vermeye istekli değildir. Ayrıca Garanti Bankası Genel Müdürü, geri ödeme riskinden çok işletme maliyetleri nedeniyle mikrokredilere girmek istemediklerini belirtmiştir. Örneğin Garanti Bankası, 2000'li yılların başlarında KOBİ kredi programı çerçevesinde Kadın Girişimcilere, kadınların üretim kapasitelerini ve hizmet kalitelerini artırmalarına yardımcı olmak amacıyla kredi vermiş, ancak asgari limitlerin yüksek olması nedeniyle, mikrokredi olarak kabul edilmemiştir. Aynı şekilde Türk Ekonomi Bankası (TEB), UNDP ve Genç Yönetici ve İş adamları Vakfı (GYİAD) iş birliğiyle 18-35 yaş arası kendi işletmesini kurmak veya kendi işini kurmak isteyen genç girişimcilere kredi sağlamak için "Altın Bileklikler" adlı bir program başlatmıştır. 2008 yılında başlayan program, 10.000 TL'ye kadar kredi sağlamış ve asgari limitlerin yüksek olması nedeniyle, mikrokredi sistemi tarafından da kapsanmıyor gibi görünmüştür. Yukarıda belirtilen tüm ticari bankalar dışında, Citibank'ın gönüllüler, bankanın sosyal sorumluluk politikası kapsamında MAYA Mikrokredi Programı'na da danışmanlık hizmeti vermektedir. Danışmanlık hizmetleri, kadınların finansal planlama ve iş geliştirme konusunda eğitilmelerine yardımcı olmuştur. Citibank ise 2007 yılından itibaren her yıl KEDV ve TİSVA iş birliğiyle mikrokredi girişimciliği konusunda bilinçli farkındalığı artırmak için Citi Mikro Girişimciler Ödüllü yarışmalar düzenlemiştir (Çiftçi, Onur 2011: 2).

2001 yılında Türkiye'yi finansal kriz vurduğunda, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Kurumu, Dünya Bankası ile bir anlaşma imzalamış ve küçük işletmelere mikrokredi sağlama bileşeni olan Sosyal Riski Azaltma Projesi'ni başlatmıştır. Bu

proje ile vatandaşların en yoksullarına acil mali yardım yapılması planlanmış ve yoksulların eğitim ve sağlık hizmetlerinde kullanması için şartlı nakit transferi başlatılmıştır. Ayrıca bu çerçevede, Türkiye'deki istihdam olanaklarını artırmayı da amaçlayan Yerel Girişimciler Programı başlatılmıştır. Ancak bu projeler, kredilerden yararlanabilmek için başvuru sahiplerinin projelerini belirli bir formatta sunmaları ve uymaları beklendiğinden, başvuruyu zorlaştırdığı için halktan yeterince ilgi görmemiştir (Gökyay 2008: 76).

1.7. Türkiye'de Mikrokredi Veren Kuruluşlar

Bu bölümde, Türkiye'de mikrokredi veren kuruluşlar olarak, Kadın Emeğini Destekleme Vakfı Maya Mikro Ekonomik Destek İşletmesi ve Türkiye İsrafı Önleme Vakfı (TİSVA) Grameen Mikrokredi Programı incelenmiştir.

1.7.1. Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı Maya Mikro Ekonomik Destek İşletmesi

Türkiye'nin ilk mikrofinans kurumu, Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı (KEDV) tarafından Haziran 2002'de kurulan Maya Mikrokredi Programı'dır. KEDV, 1986 yılında, dar gelirli kadınları desteklemek, yaşamlarını ve liderliklerini geliştirmek için MAYA mikrokredi programını açıklamıştır. MAYA, KEDV'in bir ticari işletmesi olarak kurulmuş olup, küçük ve mikro işletme kuran yoksul kadınlara, işlerini geliştirmelerine ve ekonomik hayata aktif olarak katılmalarına destek olmak için küçük krediler sağlamayı amaçlamaktadır. MAYA'nın merkezi İstanbul'da olup, 1999 depreminde Türkiye'nin en çok zarar gören şehirlerinden biri olan Kocaeli'de ilk kredilerini 2002 yılında vererek faaliyetlerine başlamıştır. MAYA'nın hedef kitlesi, kendi işini yapan yoksul kadınlardır ve bu kadınlar genellikle düşük gelir düzeyine sahiptir. İşleri ağırlıklı olarak ticaret (%66), üretim (%26) ve hizmet sektörleriyle (%8) ilgilidir ve küçük yemek işleri, ev satışları, giysi dikimi ve onarımı, el sanatları ve kuaförlükten oluşmaktadır. Bu işlerin çoğu evlerde, bazı kadınlar ise yerel pazarlarda veya küçük dükkânlarda çalışmaktadır. Bu kadınların işlerini geliştirmek, sabit kıymet satın almak ve işletme giderlerini karşılamak için finansmana ihtiyaçları vardır (kedv.org.tr).

Maya projesi, kredi alıcılarını en az altı aydır aynı işte çalışan kadınlar olacak şekilde seçme stratejisi benimsemiştir ve bu strateji, programın temel yoksullara ulaşmak yerine kendi sürdürülebilirliğine odaklandığını ortaya koymaktadır (Gürses, 2009: 101). İlk etapta MAYA'dan kredi alabilmek için kadınlardan küçük işletme sahibi olmaları istenmiş ancak MAYA zamanla hizmet kapsamını genişletmiş ve iş kurmak isteyen kadınlara kredi vermeye başlamıştır. MAYA'nın amacı en fakir insanlara ulaşmak değil, girişimcilik yetenekleri olan nispeten fakir kadınlara kredi sağlamaktır. MAYA, üyelerinin neredeyse tamamının yoksulluk sınırının üzerinde olması nedeniyle, yoksullukla mücadeleyi amaçlayan bir programdan çok kadın girişimciliğini geliştirme programı olarak değerlendirilebilir (Adaman, Bulut 2007). Citibank ve HSBC Bank da kadınlara kredi sağlamak için Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı'nı sosyal sorumluluk programları aracılığıyla desteklemektedir. (Dinçer 2014: 8).

1.7.1.1. Dayanışma Grupları Kredisi (MayaBiz)

MAYA, ekonomik olarak aktif olan ancak konvansiyonel bankaların talep ettiği koşulları ve teminatı sağlayamayan yoksul kadınları hedef aldığından, teminatsız kredi sağlamaktadır. Bununla birlikte "dayanışma grupları" yöntemini kullanarak kredi vermektedir. Bu dayanışma gruplarında her üye diğer üyelerin borçlarından sorumlu tutulmakta ve bu mekanizma bir nevi sosyal sigorta sağlayarak MAYA riskini azaltmaktadır. MAYA, 3-10 kadından oluşan dayanışma gruplarına kredi vermekte olup ilk kredi tutarı 100-900 TL arasında değişmektedir. Kredi vadeleri 3-12 ay arasında değişmekte olup, ödemeler aylık taksitler halinde yapılmakta ve MAYA'nın sürdürülebilirliğini sağlayacak faiz oranı uygulanmaktadır. Borçlular ilk krediden sonra başka bir kredi başvurusunda bulunabilmekte ve ilk krediden sonra kredi tutarları %25'e kadar artırılabilmektedir (kedv.org.tr).

1.7.1.2. Bireysel Kredi (MayaBen)

MayaBen programı, 2003 yılı Kasım ayından itibaren bireysel krediler vermeye başlamıştır. Program, işin kurulması ya da geliştirilmesine yönelik olup, destek miktarı 100-2000 TL arasında gerçekleşmektedir. 2023 yılı itibariyle destek miktarı ise 1000 TL civarında gerçekleşmektedir. Programa ait vade süresi ise, 3 ila

12 ay arasında değişmektedir. Grup teminatı kapsamı dışında olduğu için geleneksel bankacılık sistemine ait teminatlar program için istenmektedir. Programın teminatları olarak, kefil, makine rehini, kıymetli madenler vb. gösterilmektedir. Bireysel kredi programı kullanan bireylerin grup programından da faydalanma hakkı bulunmaktadır (Özmen 2012: 119).

1.7.1.3. İhtiyaç Kredisi (MayaAile)

MayaAile olarak isimlendirilen program, daha önceden bireysel ya da grup kredilerinden faydalanmış olanlara açık olup, bu kredilerini düzenli ödeyenler tarafından kullanılabilmektedir. Kredi miktarı 2007 yılı itibariyle 100-500 TL arasında değişmektedir, günümüzde ise 1000 TL civarındadır. MayaBen programında olduğu şekliyle krediler belirli teminatlar karşılığında verilmektedir. Kredilerin ödemesi aylık olarak gerçekleştirilmektedir. Program dahilinde kullanılan kredilerin maliyetlerini karşılama adına, kredilerde belirli bir oranda faiz uygulanmaktadır. Kredinin miktarı ve vadesi ile doğru orantılı bir şekilde belirlenen faiz oranı yıllık %3,9 ila %4,5 arasında değişmektedir. Bununla birlikte kredi masrafı bulunmamaktadır (Öner 2007: 87).

1.7.2. Türkiye İsrafı Önleme Vakfı (TİSVA) Türkiye Grameen Mikrofinans Programı

Program, Grameen Trust'ın Mütevelli Heyeti Profesörü Muhammed Yunus ile Türkiye İsrafı Önleme Vakfı'ndan Profesör Aziz Akgül arasındaki bir anlaşma ile 11 Haziran 2003 tarihinde Diyarbakır'da resmen başlatılmıştır. Kuruluşunun ana nedeni, Diyarbakır'ın kentsel ve kırsal kesimlerindeki yoksul topluluklar için Grameen Trust (GT) yap işlet devret (YİD) mikrokredi projesinin uygulanmasıdır. Grameen Bank'ın yaklaşık 20 yıldır Bangladeş'teki başarı öyküsünden ilham alan aynı zamanda TBMM Üyesi olan Profesör Aziz Akgül, Şubat 2003'te 2. kez Bangladeş'i ziyaret etmiş ve ardından o dönemki Başbakan Recep Tayyip Erdoğan mart ayında Türkiye'de bir mikrokredi projesi başlatması için Grameen Trust'ı davet etmiştir. Grameen Trust'ın misyonu, yoksulluğun ortadan kaldırılmasına yardımcı olacak her türlü programı üstlenmektir. Misyonunun bir parçası olarak dünya çapında finansal ve teknik destek sağlamaktadır. Genellikle bu tür programları uygulamakla ilgilenen yerel kuruluşlarla iş birliği içinde mikrokredi programlarını

desteklemektedir. Ayrıca, en yoksullar için sürdürülebilir bir mikrokredi projesinin olmadığı alanlarda mikrokredi programlarını doğrudan uygulamaktadır (israf.org).

YİD, Grameen Bank Yaklaşımının Grameen Trust (GT) tarafından belirli bir yerde bir mikrofinans programı oluşturmaya yönelik bir tür doğrudan uygulamasıdır. Yoksul insanlara hızlı bir şekilde ulaşmak için bir mikrofinans programının acil ve hızlı bir şekilde uygulanmasına ihtiyaç duyulduğunda, Grameen Trust, YİD modelini izleyen bir mikrofinans programı kurmak için kendi deneyimli Grameen personelini görevlendirmektedir. TGMP, Türkiye İsrafı Önleme Vakfı'nın sağladığı mali destekle GT tarafından YİD modeli kapsamında uygulanmıştır (Ranis vd., 2000: 203).

Türkiye'de GT'nin yardımıyla kurulan ve uygulanan program, kadınların hanelerini geçindirmek için gelir elde etmeye zorlandığı ve kadın girişimciliği konusunda deneyimsiz birçok kadın STK'nın geliri desteklemek ve organize etmek için farklı sorunlarla karşı karşıya kaldığı bir durumda, yoksulluğun arttığı bir ortamda kurulmuştur. Benzer şekilde, Türkiye İsrafı Önleme Vakfı, ülkenin artan işsizlik oranlarıyla karşı karşıya kaldığı ve halkın %20'den fazlasının ulusal yoksulluk sınırının altında yaşadığı bir dönemde, GB (Grameen Bank)' nin deneyimiyle Türkiye'de bir mikrokredi programı uygulaması için Grameen Trust'ı seçmiştir (Fidan, Yeşil 2014: 260).

TGMP, Türkiye genelinde 66 ilde 96 şubesiyle halen 40.000 üzerinde mikrogirişimciye hizmet vermektedir. Programdan yararlanmak isteyenlerin öncelikle bir iş fikri ile kuruma başvurmaları gerekmektedir. İlk kez mikrokredi alacak olan kişilere 3 bin TL'ye kadar mikrokredi verilmektedir. Bununla birlikte bir iş fikri olanların 5 kişilik bir kadın grubu olması gerekmekte olup, grupta bulunan kadınların yakın akraba olmaması gerekmektedir. 5 kadının oluşturmuş olduğu kadın grubu, öncelikle 3 günlük eğitime tabi tutulmaktadır. Bu eğitimde, programın işleyişine dair ve mikrokredinin geri ödenmesi ile ilgili bilgiler verilmektedir. Eğitim sürecini tamamlayan kadınlara mikrokredileri verilmektedir. Vakıf, 2021 yılında, 40.651 dar gelirli kadına, taksitlerden yeniden dağıtılmak üzere tahsil edilen ve bağışlarla buna ilave edilen yeni fonlarla birlikte toplam 174 milyon TL mikrokredi

dağıtımı yapmıştır. Program dahilinde 2022 yılı için ise 50 bin kadına 200 milyon TL mikrokredi sağlanması hedeflenmiştir (TGMP 2022).

2. BÖLÜM

2. KADININ TOPLUMSAL VE EKONOMİK HAYATTAKİ ROLÜ İLE KADIN İSTİHDAMINA BAKIŞ

2.1. Dünya'da Kadın İstihdamının Gelişimi

Geleneksel olarak 18. yüzyılın sonları ve 19. yüzyılın başları ile bağlantılı olan sanayileşme, istikrarlı tarım dünyasında bireylerin günlük yaşamlarının tüm yapısını değiştiren kaçınılmaz bir süreçtir. Sanayileşmenin tüm toplumlar üzerindeki etkileri hakkında çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalarda çoğunlukla toplum içerisinde erkekler dile getirilmiş olsa da sanayileşmenin kadınlar üzerindeki etkisi yadsınamaz. Sanayileşme, kadınları yalnızca biyolojik olarak erkeklerden farklı oldukları için değil, aynı zamanda tarih boyunca kadınlara yüklenen roller nedeniyle benzersiz bir şekilde etkilemiş, hatta sanayi tarihindeki payları ayrılmaz olmuştur (Berg 1991: 1; Berlanstein 1992: 65-66). Kadınlar her zaman işin içinde yer almış, dolayısıyla Sanayi Devrimi kadınların istihdama katılımını bu şekilde değiştirmemiştir. Sanayi öncesi dünya, çalışabilen tüm aile bireylerinin ailenin kazancına katkıda bulunduğu "aile ekonomisi" olarak kabul ediliyordu. Kadınlar öncelikle tarım, ev içi imalat, ev hizmetleri ve ticari dağıtımla meşguldü. Çalışmaları, anne ve eş olarak görevlerini etkilememiştir. Ancak sanayileşme, işçileri işlerini evlerinden uzakta yapmaya zorlamış, bu da çalışan annelerin sorunlarını artırmıştır. Sanayileşme kadınları, özellikle evli kadınları etkilemiş, ev ve iş arasındaki ayrımda ekonomik aktivitelerini derinden azaltmıştır. Evdeki görevleri ile çalışabilme ve para kazanabilme yetileri arasında çelişki yaşayan kadınlar, seçimlerini yaptıkları işte değiştirmişler ve bu da bugüne kadar devam eden tipik kadın meslek kalıplarını oluşturmuştur (Berlanstein 1992: 67). Kadınların işgücüne ilk girişi New England ve Orta Atlantik'te başlamıştır. Sanayileşmenin ilk evrelerinde zanaatkâr üretim hala devam etmekteydi, ancak o dönemde imalat sektörü, özellikle tekstil endüstrisi %40 civarında genişlemeye başlamıştır (Goldin ve Sokoloff 1981: 2; Berlanstein, 1992: 69). Kadınların işgücüne katılımındaki artışta üç faktöre duyarsız kalınmıştır. Bunlar, nüfus değişimi, kurum değişikliği ve teknoloji ile organizasyonda yeniliktir. 18. yüzyılın sonları ve 19. yüzyıl başlarında hem evlenmemiş kadın ve dulların, özellikle

de yoksul ve vasıfsız kadınların sayısının fazla olması, hem de erkek ücretlerinin düşük olması, kadınları iş aramaya zorlamış, bu da yüksek ucuz işgücü arzını yaratmıştır. Bu duruma ek olarak, 1670'lerde nüfusun yaklaşık altıda birini oluşturan ve 1820'lerde çeyreğe yükselen çok sayıda çocuk vardır. Bu çocuklar da ilgili dönemde işgücünü oluşturan gruplar arasında yerini almıştır. Yoksulluk yasası ve kurumsal anlamdaki bazı değişiklikler kadın işgücüne katılma oranında artışa neden olmuştur. 18. yüzyılda odun toplama ve bahçecilikte çitle çevrili işleri kadınların yapması dolayısıyla daha fazla kadının çalışmaya itildiği görülmüştür. Teknolojideki gelişmeler ve yenilikler makine sayısını arttırmış, bu da daha az vasıflı ve daha ucuz işçi ihtiyacını doğurmuştur. Bu durum bir yandan işçileri tarımdan uzaklaştırmış, diğer yandan fabrikalarda ve büyük atölyelerde emeği artırmıştır (Berg 1991: 2).

İşgücünün cinsiyete göre dağılımı, imalat sektöründeki işgücü talebinde önemli bir husustur. Ücret oranı, kadınların erkek ücretinin üçte biri ila yarısını aldığı bir faktördür. Yüksek kazançlar, kadınların tarımda eşin aldığı ücrete neredeyse eşit ücret kazanabildikleri (tekstil, metal eşya ve çömlekçiliğin çok hızlı büyüdüğü) Kuzey ve Midland bölgelerindeydi. İkinci ve en önemli faktör, elle yapılan işlerdeki basit araçların işverenleri kadın ve çocuk işçiliğini tercih etmeye yönelttiği teknolojik ve organizasyonel yenilikti. Ancak reel ücretlerdeki artış sırasında, çalışan kadınların oranı 19. yüzyılın son yarısında %0,7 oranında düşmüştür. Sanayileşmenin ilk aşamalarında, kadınlar tüm büyük imalat kollarında baskın durumdaydı. 18. yüzyılda imalat sektörünün en büyük bölümünü oluşturan tekstilde, o dönemin en önemli ve oldukça verimli sanayisinde çocuklar kadar çok sayıda kadın da meşguldü. 1770 yılında, yün endüstrisi, İngiliz endüstrisi tarafından katma değerin yaklaşık üçte birine katkıda bulunuyordu. İpek sanayiinde 1770 yılında erkek başına 14 kadın ve çocuk istihdam ediliyordu. Dantel yapmak neredeyse bir kadın işiydi ve el örgüsü birçok alanda tamamen kadınlar, çocuklar ve yaşlı erkekler tarafından gerçekleştiriliyordu. Ayrıca çok sayıda kadın ve çocuk, metal imalathanelerinde ve çömlek fabrikalarında ve büyük atölyelerde çalışmaktaydı (Berg 1991: 2-3).

1800'lerde kadınların üretime katılımında artış olmuştur. Ancak, erkek emeğinin yoğun olduğu sanayilerin (ağır sanayiler: madencilik, metalurji ve makineler) büyümesi, kadınların göreli ücretlerinin artması ve daha ileri teknolojik gelişmeler, 1850'lerde imalat sektöründe kadın işgücünün azalmasına neden

olmuştur. (Goldin, Sokoloff 1981: 3). Sanayileşme ve kadınların çalışması, imalatta kadınları merkeze almış, ancak bu dönemde fabrikalarda çok az sayıda kadın istihdam edilmiştir. Kadın istihdamının tarım, ev içi imalat, perakende dağıtım ve ev hizmetleri gibi diğer sektörlerde yoğunlaşması devam etmiştir. 1759'da dört ailede bir kadının, 1801-03'te yedi ailede bir kadının tarımla uğraştığı tespit edilmiştir. Ayrıca 1806'da İngiltere ve Galler'de toplam 910.000 kadından 800.000'i ev hizmetçisi olarak istihdam ediliyordu (Berlanstein 1992: 69; Berg 1991: 3). Evli olmayan kadınlar ev hizmetçisi olarak ve fabrikalarda çalışırken, evli kadınlar ağırlıklı olarak tarımda, ev içi imalatta veya yarı zamanlı veya genellikle perakendecilikle birleşen geçici işlerde çalıştırılmaktadır. Nüfus sayımında kaydedilen evli kadınlar, öncelikle yiyecek dükkânlarında, birahanelerde, barlarda çalışmış ya da bakması gereken çok az çocuğu olan veya hiç çocuğu olmayan en genç eşlerin çalıştığı küçük dükkânların ve hanların işletilmesine yardımcı olmuştur. Çalışan olarak kayıt yapmayan diğerleri, çamaşır yıkamak veya yarı zamanlı bazı temizlik işleri yapmak gibi hizmet işleri yapmaktaydılar. 19. yüzyıldaki en büyük kadın istihdamı, ağırlıklı olarak evli olmayan kadınların ev hizmetinde istihdam alternatifi ile açıklanıyordu. Bu süre zarfında, ev hizmetleri, zengin evlerde yaşadıkları için çok popüler bir iş olan tüm imalat türlerinden daha fazla kadını (Avrupa'daki yaklaşık her üç kadından biri) istihdam etmiştir (Berlanstein 1992: 71-74). Bu mesleklerin yanı sıra her zaman kadın egemenliğinde olan ve en büyüğünün eğitim alanı olduğu meslekler de vardı. 18. yüzyılın başlarından itibaren hem eğitimi hem de bakımı sağlayan kadınlar olan "okul kadınları" tarafından çocuklara okuma ve yazma eğitimi verilerek kız okulları kuruldu. 1790'lara gelindiğinde kadınlar okullarda öğretmenlik yapmaya başladılar ve daha sonra 1860'larda her yaştan ve cinsiyetten çocuğa öğretmenlik yapmaya başladılar (Banaszak 2012: 5-6).

1914-18 savaş döneminde, savaşın yol açtığı istihdam sıkıntısı ve yeni işlerin yaratılması, daha fazla kadın işçinin işgücüne girmesine neden olmuştur. Sadece ağır sanayilerde değil, savaş sanayilerinde de kadın işgücünde artış olmuştur. Tarım işçilerinin ciddi açığı, tarım işçisi olarak kadın işçilerin de taleplerini artırmıştır. Birçok kadın işçi aynı dönemde ev hizmetlerinden ayrılmış ve bazı mesleklerde doğrudan erkek işçilerin yerini almıştır. Savaş sonrası dönemde kadın istihdamı azalmış, erkeklerin silahlı kuvvetlerden geri çevrilmesinin ardından kadın işçiler

1929 yılına kadar ABD'de tüm çalışanların yaklaşık %22'sini oluşturduğu imalat sektöründe kalmaya devam etmiştir. Aynı durum dünyanın diğer bölgelerinde de gerçekleşmekteydi. Örneğin, İngiltere ve Almanya, savaş zamanı seviyelerine hiçbir zaman ulaşmamış olsa da yirmili yıllarda yeterince yüksek kadın işgücü oranlarına sahiptir (Joiner, Welner 1942: 4).

1920-1940 yılları arasında kadın istihdamında bir miktar artış olmuştur. Ancak 1929 yılında ABD'de başlayan ve Büyük Buhran olarak adlandırılan bunalım, sanayi sektöründe kadın istihdamını geriletmiştir. Krizler, cinsiyet açısından çok farklı etkiler yaratmıştır, örneğin ABD'de erkek çalışan sayısı bile 898.000 kişi azalmış, kadın çalışan sayısı ise 1,3 milyona yakın artmıştır. Hizmet ve imalat sektörleri kadın emeği için en önemli sektörler olurken, erkekler için imalat ve tarım aynı kalmıştır. Çoğunlukla genç ve bekâr kadınlar, özellikle öğretmenlik, büro işleri ve ev hizmeti gibi mesleklerin sağlandığı ve krizden daha az etkilenen hizmet sektöründe iyi ücretli işlere sahip olmuştur (McElvaine 2004: 390; Costa 2000: 108). Bu dönem boyunca, birçok evli kadının hayatı hala ev etrafında dönmekte ve bazıları aileyi ücretli işle örtüştürmeye çalışsa da bu hedefe pek ulaşılamamıştır. Böylece çalışan ve çocuklu kadınlara yardımcı olmak için ilk olarak günübirlik anaokulu gibi hizmetler gelişmeye başlamıştır. Ayrıca, kadınların ücretli işlerinin artması, lise kayıtlarında muazzam bir artışa yol açmış, kızlar temel bir lise eğitimi almış, kadınlar tüm üniversite öğrencilerinin üçte birinden fazlasını temsil etmeye başlamıştır (Bingham 2011: 12).

Kadınların bir bölümü kazançlı işler başarsa da toplumların yaygın işsizlik sorunlarıyla karşı karşıya kaldığı 1930'lar genel olarak kadın işçiler için iyi yıllar olmamıştır. Daha fazla aileye iş imkânı sağlamak için kadınların ücretli iş sektörüne katılımına karşı birçok kısıtlama geliştirilmiştir. Bu kısıtlamalar, çalışma saatleri düzenlemesi, evlilik yasağı (kadınlar evlendikten sonra işten ayrılmak zorundadır) ve kadınların belirli endüstri ve mesleklerden (örneğin hukuk fakülteleri) yasaklanması şeklindedir (Jacobsen 2011: 8). 1930'lu yılların sonlarında, ülkelerin İkinci Dünya Savaşı'na hazırlanmaları nedeniyle sanayi sektöründeki kadın istihdamında daha da gerileme yaşanmıştır. Yeniden silahlanma programının başlangıcında bir miktar artış olsa da birçok sanayinin savaş üretimine dönüşmesi ve tüketim malları üretimindeki kesintiler, özellikle kadınlar arasında önemli ölçüde işsizliğe yol açmıştır. Bununla

birlikte, tüketim malları endüstrilerindeki yer değiştirme, hayati maddelerde kıtlığa yol açmış ve başlangıçtaki kısa vadeli düşüşün ardından, istihdamda daha da hızlı bir artış olmuştur. 1940 nüfus sayımı rakamlarına göre, her sektörde kadın istihdamında çok belirgin bir artış olmuştur. Kadınların en büyük bölümü, dörtte birinden fazlası, başta ev hizmetlerinde olmak üzere kişisel hizmet sektörlerinde çalışmıştır. İkinci en büyük kısım, imalat sanayilerinde, özellikle fabrikalarda ve tekstil fabrikalarında ve iletişim endüstrilerinde istihdam edilmiştir. Ayrıca, toptan ve perakende ticaretin yanı sıra profesyonel ve ilgili hizmet sektörlerinde, öncelikle öğretmen ve eğitimli hemşire olarak kadın istihdamı sağlanmıştır (Joiner ve Welner 1942: 4-5). 1940'tan 1944'e kadar çalışan kadınların sayısı 1940'takinin yaklaşık yarısı kadar artmıştır. Kadın emeğinin katılımındaki bu artışa, kadınların mevsimlik tarımda istihdamı ve savaş fabrikalarında kadın emeği dâhil edilmiştir. Ancak, bu fazladan kadın işgücü katılımının onda dokuzundan fazlası, tarım dışı işgücünde ortaya çıkmıştır. Bir yıl sonra, 1945'te kadın işgücünde azalma olmuş ve en büyük azalma kadın işgücünün yarısından fazlası ile tarım dışı kadın işgücünde olmuştur. Ancak savaş sonrası dönemde kadın işsizlik oranındaki artış, 1940'a kıyasla kadın istihdam oranlarındaki düşüş kadar yüksek olmamıştır. En büyük düşüş, savaş sonrası dönemde yaklaşık %10 düşen ev içi ve diğer hizmetlerde yaşanmıştır. Diğer gruplar arasında imalat sektörü en fazla kadın işçinin çalıştığı sektör olmuştur (Blau, Ehrenberg 1997: 6).

20. yüzyılın sonunda, 16 yaşından büyük tüm kadınların (evli ve bekâr) işgücüne katılım oranı %60'a, evli 16 yaşından büyük %62'ye yükselmiştir. Ayrıca üniversite mezunu kadınların katılım oranları liseli kadınlara göre daha yüksektir. İngiltere ve Fransa'daki kadın işgücüne katılım oranları karşılaştırıldığında, farklılıklar görülmüştür. 1881'de Fransa'daki kadın işgücüne katılım oranları Büyük Britanya'dakinden çok daha yüksekti. Ancak, İngiltere'de kadın işgücüne katılım oranları 1881'den 1961'e sabit kalmış, 1998'de %53'e yükselmiştir. Fransa'da kadın işgücüne katılım oranları 1911'e kadar %48'e çıkmış ve keskin bir düşüşün ardından 1960'lardan sonra tekrar yükselmeye başlamıştır (Costa 2000: 101-103). Amerika Birleşik Devletleri'nde, kadın işgücüne katılım oranlarındaki büyüme sürekli olarak devam etmiş, 1890'da %18'den 1998'de %60'a yükselmiştir. Birleşik Devletler 'deki bu oranlar hem İngiltere hem de Fransa'dakinden daha yüksektir. Çünkü İngiliz kadınların ve Fransız kadınların işgücüne katılım oranları, aile ve geçici kadın

istihdamı için sayılmamıştır. Yirminci yüzyılda, kadınların katılım oranlarındaki en büyük artış hem Amerika Birleşik Devletleri'nde hem de Büyük Britanya'da evli kadınlar için olmuştur. 1998 yılına kadar İngiliz bekâr kadınların kadın işgücüne katılım oranları evli kadınlardan daha yüksek olup, 1998'den sonra tam tersi bir durumla karşılaşılmıştır. Buna karşılık, Amerika Birleşik Devletleri'ndeki bekâr kadınlar için kadın işgücüne katılım oranları her zaman evli kadınlarınkinden daha yüksekti ve 1998'de %68'e ulaşmıştır. Ancak evli kadınların katılım oranları 1950 ile 1998 arasında önemli ölçüde arttı. İlgili yıllarda oran %22'den %62'ye çıkmıştır (Costa 2000: 104-105).

Büro/ofis/idari işler sektörünün ortaya çıkması ve artmasıyla birlikte kadın işi diğer sektörlerden ayrışmıştır. On dokuzuncu yüzyılın sonlarında, önemli sayıda kadın işçi hizmet ve imalat sektörlerinde çalışırken, erkek işçilerin çoğu tarım veya imalat sektörlerinde çalışıyordu. 1970'e gelindiğinde, kadınların sektörlerdeki çalışmaları ezici bir şekilde büro sektörüne kaymış, katılım oranları %34,5'e yükselmiş ve erkek katılım oranlarının %7,6'sı ile erkekleri geride bırakmıştır. Bununla birlikte, kadın işçiler hizmet (%20,5) ve imalat hizmetlerinde (%17,9) önemli oranlarda çalışmaya devam etmiştir. Bu artış, sadece lise ve üniversite mezunlarının değil, aynı zamanda kadın işçilerin bu sektörde meslek sahibi olmalarına olanak sağlayan daktilo, muhasebe vb. işlere olan talebin artmasından kaynaklanmıştır (Costa 2000: 108).

Kadın istihdamındaki en büyük artışı 1950-1970 yılları arasında yarı zamanlı çalışmadaki artış oluşturmaktadır. Bu dönemde kısmi süreli işlerde çalışan kadınların katılım oranları özellikle evli kadın işçilerden oluşmaktadır. 1950'ye gelindiğinde yarı zamanlı işlerde çalışan evli kadınların oranı %23 iken, bu oran 1970 ve 1998'de sırasıyla %35'e ve %33'e yükselmiştir. Kadınların yarı zamanlı çalışması, Amerika'dan ziyade 1950-1970 döneminde İngiltere'de özellikle daha hızlı bir biçimde benimsenmiştir. Kadın işgücüne katılım oranları, özellikle 1970'lerden itibaren büyük boyutlara ulaşmaya başlayan hizmet sektöründe 1950'lerden sonra artmaya başlamıştır. 1950'lerde üniversiteden mezun olan kadınlar çoğunlukla eğitim ve hemşirelik gibi erkeklerin daha az dâhil olduğu ve derece aldığı alanlarda uzmanlaşmıştır. Mezun olduktan sonra, bu kadınlar uzmanlıklarına rağmen geleneksel olarak kadın sektörlerine girmenin yolunu açtılar. Ayrıca, ilk bebekleri

doğduktan sonra işgücünü terk etme eğiliminde olmuşlar ve ancak tüm çocukları büyüyüp okula başladığında işgücüne geri dönmüşlerdir (Blau, Ehrenberg 1997: 7-8; Goldin 1986: 559). 1970'te ekonomi lisans derecelerinin sadece %10'u kadınlara veriliyorsa, 1996'da bu oran %30'a ve aynı dönemler arasında kadınların doktora dereceleri de %5'ten %22'ye yükselmiştir. (Costa 2000: 109-110).

2.2. Türkiye'de Kadın İstihdamını Etkileyen Faktörler

Türkiye'de kadın istihdamını etkileyen faktörler olarak bu başlık altında toplumun kültür yapısı, eğitim durumu, ücretler arası eşitsizlikler, kayıt dışı istihdam sorunu ve ücretsiz aile işçiliği incelenmiştir.

2.2.1. Toplumun Kültürel Yapısının Kadın İstihdamına Etkisi

Kadın ve erkeğin rollerinin, sorumluluklarının ve faaliyetlerinin kültürel ve tarihsel arka plana göre ayrıldığı duruma, toplumda cinsiyete dayalı iş bölümü denilmektedir. Cinsiyetler arasındaki bu iş bölümü, karşılıklı bağımlılığın ve iş birliğinin bir göstergesidir. Bir yanda erkeklerin daha prestijli sayılan işleri daha yüksek gelirle, diğer yanda ise kadınların daha çok ev işlerine dayalı yaptıkları ya da daha düşük ücretli işler gelmektedir. Dünyanın her yerinde olduğu gibi Türkiye'de de evli kadınlar ev işleriyle ilişkilendirilmekte, çocuklara ve yaşlılara bakmaları beklenmektedir. Evli olmayan genç kadınların ev dışında daha rahat çalışabildikleri, ancak evlendikten sonra eşlerinin rızası olmadığı takdirde genellikle işgücünden çıktıkları da görülmektedir. Dolayısıyla, evlilik, kadınların işgücü piyasasına katılma, kalma veya ayrılma kararlarını etkileyen ana belirleyicilerden biri gibi görünmektedir. Araştırmalara göre Türkiye'de kadınların çoğu erken yaşta ve bekârken çalışmaya başlıyor, ancak daha sonra kendi inisiyatifleriyle bu işi bırakıyor. Bunun sebepleri arasında ise başta nişan ve evlilik olduğu tespit edilmiştir. Özellikle zor koşullarda çalışan, eğitim seviyesi düşük bekâr genç kızlar için evlilik adeta bir kurtarıcı olarak görülmektedir. Toplumda yaygın olarak var olan geleneksel ideolojiye paralel olarak özellikle eğitim düzeyi düşük kadınların evlendikten sonra çalışmamayı tercih ettikleri anlaşılmaktadır (Önder 2013: 54-55).

Kadınlar çalışmaya karar verirken evdeki işleri nasıl ayarlayacaklarını, çocuklara ve yaşlılara kimin bakacağını düşünmek zorundadırlar. Çocukların okul yılları, çalışan kadınlar için en sorunlu dönemlerdir. Bu durum onların işgücüne

katılımlarını sürdürme kararlarını etkileyen önemli bir faktördür. Çalışmanın önündeki temel engellerden biri olan çocuk bakımının erkeklerden farklı olarak kurumsallaşmamış olması, kadınların işgücüne katılımını doğrudan etkilemektedir. Çalışan kadınlar, çocuk eğitimi ve bakımı konusunda destek alabilirlerse, işlerinden ayrılmayabilirler, kariyer yapma ve emeklilik fırsatlarını elde etme şansları olabilir. Kadınların iş gücüne girmeden önce veya çalışırken tüm bu sorunlara çözüm bulmaları gerekmektedir (Önder 2013: 54).

Ailelerde bakım kelimesi fiziksel ve duygusal olmak üzere iki anlam içermektedir. Bakım bir yandan fiziksel bakım faaliyetleri ile ilgili iken diğer yandan bakım verilen kişilere (çocuklar, anne-babalar, kardeşler vb.) karşı beslenen duygulardır. Bakım işi ve duygusal çalışma birbiriyle iç içe geçtiğinde, bakım işinin piyasada benimsenen sıradan kategorilerinin dışına çıkmaktadır. Bu bağlamda ev işleri üçüncü bir kişi tarafından kolaylıkla yapılabilir ancak bir ölçüsü olmayan duygusal bakım, ev işleri kadar kolay hale getirilemez. Bu durumda çocukları bakıcılar tarafından ya da anaokulunda büyütülen çalışan anneler duygusal bir ağırlık taşımakta ve vicdan azabı çekmektedir. Bu nedenle kreş ve huzurevlerinin olmaması ve mevcut olanların maliyetlerinin yetersiz olması kadınların iş aramadan iş gücünden vazgeçmelerine neden olmaktadır (Özkaplan 2009: 16-17).

Kadınların işgücüne katılımının düşük olması, ataerkil zihniyetten ve kadının işgücüne katılım arzını kısıtlayan yapısının etkinliğinden de etkilenmektedir. Kadınların işgücü piyasasına katılımı veya çalışma kararı alması, kadının bireysel kararının ötesinde erkeğin izni ve denetimi ile belirlenmektedir. Özellikle kırsal kesimden kente yeni gelenler arasında evli kadınların çalışmasına sıcak bakılmaması nedeniyle ailede öncelik erkek üyelerde olmuştur. Bunun yeterli olmadığı takdirde o zaman evli olmayan kızların çalışmasına izin verilmektedir. Göçten sonra şehirde geçirilen süre arttıkça kocaların eşlerinin çalışmasına izin verilmekte, ancak işlerinde ciddi kısıtlamalar uygulanmaktadır (Önder 2013: 50).

Geleneksel cinsiyet rolleri ideolojisinin egemen olduğu ataerkil bir toplumda, kadınlar öncelikle ev işlerinden ve çocuk bakımından sorumludur. Bu nedenle kadınların büyük bir çoğunluğu toplumsal üretimden uzak durmakta ve toplumsal cinsiyet düşüncelerine ve küçük yaşlardan itibaren benimsenen davranış kalıplarına

göre beceriler kazanmaktadır. Zaman zaman bu beceriler, ev işlerinin bir uzantısı gibi bazı mesleklerde çalışma fırsatı bulmalarını sağlamaktadır. Meslekleri cinsiyete göre kategorilere ayıran gelenekçi yaklaşım, kadının geleneksel statüsünü koruyarak sadece iş gücünde gerekli olduğu yerde çalışmasına izin vermektedir. Bu nedenle kadınlar sağlık, eğitim, gıda gibi sektörlerde yoğun olarak istihdam edilmektedir. Ayrıca evlilik ve çocuk gibi işten ayrılma veya işten ayrılma olasılığının yüksek olması gibi sebepler yüzünden işverenler karar verici pozisyonlarda kadınları tercih etmemektedir (Önder 2013: 55).

2.2.2. Eğitim Durumunun Kadın İstihdamına Etkisi

Türkiye'de kadınların işgücüne katılım oranının düşük olmasının temel nedenlerinden biri, kadınların eğitim düzeyinin yetersiz olmasıdır. Eğitim olanaklarından yararlanamayan kadınlar, bunun sonucunda düşük eğitim düzeyi ile ancak düşük ücret elde edebilmekte ve iş bulmaları halinde yüksek fırsat maliyetine yol açmaktadır. Çocuk bakımı ve yaşlı bakımı gibi konularda kamu desteğinin ve hizmetlerinin olmaması, kadınların bu sorunları bireysel düzeyde çözmesi gereken mantığın varlığı ve bu hizmetlerin piyasada azalması, çalışmanın fırsat maliyetini artırmaktadır (Önder 2013: 49). 2021 yılında okuma yazma bilmeyen kadınların oranı %4,2 erkeklerin ise %0,8'dir (Tüik 2021). Milli Eğitim Temel Kanunu'na göre zorunlu eğitim çağına gelmemiş 3-5 yaş grubundaki çocukların eğitimi isteğe bağlıdır. Son yıllarda Türkiye'de okul öncesi eğitim oranı neredeyse iki katına çıkmasına rağmen halen istenilen düzeyin altındadır (örneğin Avrupa Birliği ülkelerinde okul öncesi eğitime kayıt oranı %88,4'tür). Millî Eğitim Bakanlığı, 2010-2011 Eğitim-Öğretim yılında 57 ilde okul öncesi derslik kapasitesini ve öğretim kadrosunu genişleterek okul öncesi eğitimi zorunlu hale getirdi. Bu kapsamda önümüzdeki yıllarda okul öncesi eğitime kayıt oranlarının sürekli artması beklenmektedir. Zorunlu eğitim süresinin sekiz yıla çıkarılması, son on yılda kız çocuklarının ilköğretime kayıt oranını olumlu yönde etkilemiştir. 2015/2016 öğretim yılı okulu tamamlama oranlarına bakıldığında ilkokul için erkeklerde %98,2 ve kızlarda %98 iken bu oran 2020/2021 için sırasıyla %98,6 ve %98,6 olarak gerçekleşmiştir. Ortaokul için erkeklerde %95 ve kızlarda %93,7 iken 2020-2021 dönemi için %97,4 ve %97,1 olarak gerçekleşmiştir. Ortaöğretim için ise 2015-2016

dönemi için erkeklerin oranı %58,7, kızların oranı ise %59,7 iken 2020/2021 dönemi için %70,5 ve %73,2 olarak gerçekleşmiştir (Tüik 2021).

Öğrencileri istihdama ve yükseköğretime hazırlayan mesleki ve teknik eğitim kurumlarında, kız ve erkek öğrencilerin okul türlerine göre dağılımı halen devam etmekte olup, cinsiyet ayrımı çok belirgin bir şekilde devam etmektedir. 1975 yılından bu yana geleneksel olarak "eril" olarak kabul edilen mesleğe öğrenci yetiştiren mesleki teknik okullara girişte herhangi bir engel olmamasına rağmen kızlar tarafından tercih edilmemektedir. Bununla birlikte kadın erkek arasında mesleki tercih alanında önemli bir araç olan üniversitedeki bölüm seçimleri de incelenmelidir. Dil ve Edebiyat, Matematik ve Doğa Bilimleri, Sağlık Bilimleri, Sosyal Bilimler ve Sanat gibi alanlarda kadınların oranı erkeklerden daha yüksek olsa da erkek öğrencilerin çoğunluğunun Teknik Bilimler ile Tarım ve Ormancılık alanlarında daha yüksek olduğu kaydedilmektedir. Yükseköğretime kayıt yaptıran kız-erkek oranındaki eşitsizlik de devam etmektedir (Önder 2013: 49).

İstihdama katılan kadınların eğitimi dışında, çocuklara zorunlu okul öncesi eğitimin getirilmesi, kreş, bakım evi ve kreşlerin teşvik edilmesi, eğitimin istihdama dolaylı katkısı olarak değerlendirilebilir. Türkiye'deki eğitim düzeyinin kadınların işgücüne katılımını ciddi şekilde etkilediği görülmektedir. Yapılan bir ankette çalışma koşulları açısından "eğitim" parametrelerinin ön planda olduğu tespit edilmiştir. Bu parametre işgücüne yön vermiş ve ayrılmasını etkilemiştir. Eğitimsiz kadınların ancak maddi ihtiyaçları varsa çalışacağı şeklinde bir anlayış hâkimken, eğitimli kadınlar her durumda çalışabilmektedir. Bunun en önemli nedeni fiili çalışma koşullarının (uzun çalışma saatleri, düşük ücret, ayrımcılık ve taciz riskinin yüksek olması) eğitim düzeyi düşük kadınların önünde bir engel oluşturmasıdır (Eyüpoğlu vd., 1998: 207). Kadınların işgücü piyasasına bağımsız olarak girmelerini sağlamak için eğitim anahtardır. Aynı zamanda bireysel özgürlük ve özgürleşmenin de en önemli adımıdır. Yukarıda da görüldüğü gibi, kadınların işgücüne katılım oranları ile eğitim düzeyleri arasında paralel bir ilişki olduğu açıktır. Kentlerde eğitim düzeyi arttıkça kadınların işgücüne katılımı da önemli ölçüde artmaktadır. Eğitim sadece emeğin üretkenliğini artırarak ücret düzeylerinin yükselmesini sağlamakla kalmamakta, aynı zamanda ataerkil zihniyeti zayıflatarak da kadınların toplum nezdinde işgücüne katılım meşruiyetini sağlamaktadır (Önder 2013: 50).

2.2.3. Cinsiyetler Arası Ücret Düzeyi Farklılıklarının Kadın İstihdamına Etkisi

Türkiye'de kadınların işgücüne katılımını doğrudan veya dolaylı olarak etkileyen birbiriyle ilişkili birçok faktör vardır. Kadınların işgücüne katılımının düşük olmasını belirleyen faktörlerden bir diğeri, ücretlerin düşük olmasıdır. Geleneksel aile sisteminde, dünyanın her yerinde olduğu gibi Türkiye'de de kadın, çocuk ve yaşlı bakımı ile ev işlerinin yükünü taşımaktadır. Dolayısıyla kadınların işgücüne katılabilmeleri için aldıkları ücretlerin bu giderleri yani kreşe ya da evde işlerini üstlenecek birine yapılan ödemeleri karşılaması gerekmektedir. İyi ücretli işlerde çalışan bazı kadınlarda böyle bir sorun yoksa da eğitim düzeyi düşük kadınlar ancak düşük ücretli işlerde çalışabilmektedir. Kadının evde ürettiği hizmetlerin toplam değeri "rezervasyon ücreti" olarak adlandırılmakta ve kadının işgücü piyasasına girmesi için aldığı ücret bu hizmetlerle karşılaştırılmaktadır. Böylece kadının işyerinde kazandığı ücret "rezervasyon ücretini" ve anaokulunu karşılayamıyorsa kadın işgücüne katılmaktan vazgeçmektedir (Önder 2013: 47-48).

Ev ve çocukların sorumluluğunun kadının görevi olduğu sosyal statüden hareketle, kadınlar erkeklere göre aynı eğitim ve beceri düzeyine sahip olsalar bile, işyerinde kabullenmede baskıya maruz kalmaktadırlar. Bir işyerine girerken talep edilen işgücünde cinsiyet eşitsizliğinin önüne geçilmeye çalışılsa da işverenlerin istekleri doğrultusunda belirlenen seçimden tam olarak kaçınılamamaktadır. İşverenler daha da geniş olarak "kadınlar genellikle geçici olarak çalışırlar, erkekler gibi yoğunlaşmazlar, hamilelik ve ev işleri nedeniyle terfi alamazlar ve bu nedenle daha üst pozisyonlara gelemezler" şeklinde bir düşünceye sahiptirler. Bu nedenle kadınların aileyi birinci sıraya, işlerini ikinci sıraya koymaları beklenmektedir. Meslek gruplarının istihdamı için kamuda belirli veriler olmasına rağmen, özel sektör için güvenli verilerin sağlanması söz konusu değildir. Hane halkı işgücü araştırmasına göre, vasıfsız işlerde kadın oranı erkeklerden fazla iken, toplumda erkek işi olarak görülen operatörlük gibi mesleklerde erkek çalışan oranı kadınlara göre daha fazladır. Ayrıca kadın-profesyonellerin oranı erkeklerin oranını aşsa da üst yönetimde erkeklerin oldukça gerisinde kalmaktadırlar (Önder 2013: 52; Kocacık Gökkaya 2005: 208). Türkiye'de uygulanan tazminat politikaları eğitim düzeyine ve cinsiyete göre değişmektedir. Son yıllarda kamuda "eşit işe eşit ücret" ilkesiyle

yapılan düzenlemelere karşın, özel sektörde benzer uygulamanın gerçekleşmesi pek mümkün görünmemektedir. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 2018 yılında gerçekleştirmiş olduğu araştırmaya göre, kadın erkek arasındaki ücret farklılığının Türkiye için %15,6 olduğu açıklanmıştır. Bununla birlikte bu ücret farklılığı yaş dağılımına göre de değişmektedir. Çalışma yaşamlarının başında ücret farklılıklarının %3,8 olduğu, 40'lı yaşlarda ise bu oranın %25,9'a çıktığı görülmektedir (ILO 2018).

2.2.4. Kayıt Dışı İstihdam Sorunu

Türkiye'de kadınların işgücüne katılımını etkileyen ve kentsel işgücü piyasasına katılım oranının düşük olmasına neden olan bir diğer faktör de son yıllarda artan "kayıt dışı ekonomi" nin boyutudur. Çalışma hayatında, kadınların erkeklerden daha fazla kayıt dışı ekonomide çalışma eğiliminde olması, kadınların gelecekten beklentilerini azaltmakta ve bu da kadınların işgücüne katılımlarının azalmasında önemli bir neden olmaktadır. 1970'lerden bu yana Türkiye ekonomisinde önemli değişiklikler yaşansa da günümüzde kadınlar hala kentsel alanlarda yeterince ücretli iş imkânı bulamamakta ve bu da onları kayıt dışı istihdama yöneltmektedir. TÜİK istatistiklerine göre, kentsel alanlarda kayıt dışı ekonomide "çalışmayan" olarak görülen kadınların bir kısmı genellikle tekstil, giyim, konfeksiyon, gıda ve hizmet gibi emek yoğun sektörlerde istihdam edilmektedir. Bu ekonomide kadınların yaklaşık üçte ikisi düşük ücretlerle, ücretli iş ve sosyal güvence dışında kalarak çalışmaktadır (Özer, Biçerli 2003: 67; Önder 2013: 48). Kadınların çocuklarını bırakabilecekleri yerlerin olmaması ya da bu yerlerin pahalı olması da kadınları kayıt dışı istihdama yönelten önemli bir nedendir. Bu durum bir yandan kadınları işgücü piyasasının tamamen dışına itmektedir. Öte yandan kadınları tekstil, örgü, terzilik gibi eve para kazandıran işler yapmaya yöneltmektedir. Ancak her kadın yaşadığı yer ve iş imkânlarına göre bu tarz meslekleri bile bulamamaktadır. Örneğin 1973 yılında evli ve doğurganlık çağındaki kadınlar arasında yapılan bir çalışmada büyük şehirlerdeki kadınların %92'si ve kasabadaki kadınların %43'ü bu tür işler bulmuştur. Kentsel alanlarda kadın istihdam oranının düşük olması, kadınların çalışma durumuna ilişkin tutumlarından da kaynaklanabilir. Örneğin gündelikçilik (temizlikçilik, bebek bakıcılığı) gibi düşük statülü işler olarak kabul edilen ve bu tür işlerde kadınların çalıştırıldığı işler istatistiksel sayımlarda kendilerini en çok "ev hanımı" olarak tanıtmaktadır. Böylece, aynı durumdaki

erkekler kendilerini "işsiz" olarak tanıtıp aktif nüfus olarak sayarlarsa, kadınlar bu şekilde yanlış tanıtılmakta, bu da sayılan erkek-kadın işgücüne katılım oranları arasındaki uçurumun daha da açılmasına yol açmaktadır (Özer, Biçerli 2003: 67). Verilere bakıldığında, kayıt dışı istihdam oranları içerisinde kadınların oranları erkeklere göre daha yüksektir. 2014 yılında kadınların kayıt dışı istihdam oranı %44 iken erkeklerin oranı %27'dir. Bu oran, 2021 yılı için bakıldığında kadın kayıt dışı istihdam oranı %33, erkek kayıt dışı istihdam oranı %24'tür. Bu rakamlardan da anlaşıldığı üzere, kayıt dışı istihdam içerisinde kadınların ağırlıkta olduğu görülmektedir (Tüik 2021).

2.2.5. Ücretsiz Aile İşçiliği Sorunu

Türkiye'de kadınların istihdam durumu incelendiğinde, istihdam edilen kadınların önemli bir bölümünün "ücretsiz aile işçisi" statüsünde olduğu görülmektedir (2013'te %31,45). Ücretsiz aile işçileri, tarım sektöründe istihdam edilen kadınların oranının daha yüksek olması nedeniyle kırsal kesimde kalabalıkken, kentsel işgücü piyasasında daha az istihdam edilmekte ve bu durum kadın istihdamına katılım oranlarının kır ve kent arasında farklı olmasına neden olmaktadır. Kırsal kesimde kadınlar ücretsiz aile işçisi olarak işgücü piyasasında yer alsa da kentsel kesimde işlerin büyük çoğunluğu ücretli ve yevmiyeli işler olarak ifade edilmektedir. "İstihdam edilen kadın ve ücretsiz aile işçilerinin işgücü içindeki oranı" olarak hesaplanan Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) verileri de bu oranları desteklemektedir. Buna göre kırsalda oran %75-85 arasında değişirken, kentsel alanda %9-13 arasında değişmektedir (Özer, Biçerli 2003: 66). Kırsal kesimdeki kadınların işgücüne katılma oranı düzeyi 1988'den (%34,3) 2014 yılına kadar (%29,7) önemli ölçüde düşerken, kentsel alanlardaki kadınların işgücüne katılma oranı düzeyi hemen hemen aynı kalmaktadır. Kadın işgücünün kırdan kente göçü ile tarım sektöründeki kadın istihdamını çözdüğünü, ancak göçmenlerin bu işgücünün kentlerdeki işgücü piyasasına giremediğini göstermektedir (Toksöz 2009: 23). 2021 yılı itibariyle durum değerlendirildiğinde, istihdamın işteki durumuna göre dağılımı içerisinde ücretsiz aile işçisi oranı %10,3'tür. Erkeklerin ücretsiz aile işçisi olarak istihdamlarına ait oran %4,8 iken kadınlarda %22,1'dir. Kadın erkek arasındaki bu fark, ücretsiz aile işçisi olarak kadınların istihdam içerisindeki payında önemli bir eksikliği oluşturmaktadır (Tuik 2021).

2.3. Kadın İstihdamının Türkiye' de Görünümü ve Dağılımı

Kadınların işgücü piyasasına katılımının başlaması, işgücü piyasasındaki gelişme veya ekonomi kaynaklı faktörlerden çok bir ihtiyaç olarak olmuştur. Bir yandan kadınların çalışma hayatına katılma isteği ve zorunluluğu, diğer yandan ekonomideki istihdam ihtiyaçları kadın istihdamını hızlandırmıştır. Sanayileşmenin ilk döneminde kadınlar, kötü çalışma koşullarında düşük ücretlerle çalışmışlardır. Osmanlı Devleti döneminde Tanzimat'ta çalışma hayatı tasavvur edilmeye başlanmıştır. Kadınların işgücüne katılımına yönelik düzenlemeler daha sonra Cumhuriyet Dönemi'nde, özellikle 1950'lerden sonra, ailelerin kırdan kente göçünün artması nedeniyle gerçekleştirilmiştir (Berber, Eser 2008: 2-3; Korkmaz vd., 2013: 1849).

Osmanlı İmparatorluğu'nun kırsal kesimlerinde kadınların ücretsiz işçi olarak üretime katılımı dışında, kadınların çalışma hayatına katılımı kapitalizmin yerleşmesiyle eş zamanlı olarak gelişmiştir. Tanzimat ile başlayan süreçte kadınlar da toplumsal yaşama katılmaya başlamıştır. Ancak katılımları doğrudan sosyal sınıf konumlarıyla ilişkilendirilmiştir (Önder 2013: 37). Kentsel bölgelerde, maddi durumu ve eğitimi iyi olan kadınlar, evlerinden veya Müslüman okullarından ayrılarak çalışma hayatına atılırken, gelir durumu düşük olan kadınlar ise şehirlerde kurulan atölye tipinde endüstrilerde günde 14-15 saat çalışmak zorunda kalmışlardır. Kırsal kesimde kadınlar, halı dokumacılığında ilmek başına para kazandıkları batılı şirketlerde ya da daha yoğun olarak tarım sektöründe aile işçisi olarak ücretsiz çalıştıkları gibi, batıda da kadınlar, ilk defa Osmanlı Döneminde özel sektöre girmiştir. Farklı tahminlerle, 1908'den beri Osmanlı İmparatorluğu'nda 250.000 sanayi işçisi sayılmış olup bunların 75.000'i kadın işçidir. Kadınlar kamu sektörüne çok geç girmiş, ancak 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra ilk olarak sağlık ve eğitim alanlarına ve kamu hizmetlerindeki mesleklere girmişlerdir (Aslan 2006: 120-121).

1913-1915 döneminde İstanbul ve İzmir gibi büyük Anadolu şehirlerinin verilerini yansıtan Osmanlı Devleti sanayi istatistikleri, 1913 yılında imalat sektöründeki kadın işçilerin %32'sini, kadın istihdamının ise %29'unu temsil etmektedir. 1915'te dokuma sanayinde, özellikle pamuklu ve ipekli dokumada oranlar %90'lara çıkmıştır. Tütün endüstrisi, kadınların katılımının %50 civarında

olduğu bir diğer alandır. Ayrıca sanayi sektörüne paralel olarak çok sayıda kadın hizmet sektöründe istihdam edilmiştir. Bazı Amerikalı bilim adamlarının 1920'de yaptıkları araştırmalara göre, 785 erkek işçinin aksine İstanbul'daki 19 büyük perakende mağazasında sadece 350 kadın çalışıyordu. Bir yandan, her yerde olduğu gibi, kadınların Osmanlı sanayisine katılımındaki temel belirleyici faktör, kız çocuklarına ve kadınlara erkeklerden farklı olarak daha düşük ücret ödenmesiydi. Öte yandan, kadınların imalat sektöründe dokumacılık gibi belirli işlerde yoğunlaşması, cinsiyete göre erkek ve kadın işleri ayrımına dayanmaktadır (Önder 2013: 38; Makal 2010: 18).

Kadınların işgücüne katılımındaki artış, 1915 Balkan Savaşı ile başlayan ve orduya katılan erkeklerin eksikliğini gidermek zorunda kaldıkları için erkeklerin işgücüne katılımının azalmasına neden olmuş ve Birinci Dünya Savaşı sırasında daha da artmaya devam etmiştir. Ancak kadınların bir kısmı işgücü piyasasında kalmaya devam etse de savaşlardan sonra erkeklerin terhis edilmesiyle kadınların büyük bir kısmı işini kaybetmiş ve geleneksel ev işlerine dönmüştür (Berber, Eser 2008: 3). Savaşlardan ve devam eden mali krizden sonra, devletler ve Türkiye, ekonomik ve sosyal alanlarda bireylerin (kadın ve erkek) katılımını genişletmeye başlamıştır. Sanayileşme ile birlikte kadınlara yeni çalışma alanları yaratılmış, ancak aynı zamanda aile ve toplum içinde kadına yeni roller yüklenmeye başlamıştır (Korkmaz vd., 2013: 1849). 18. yüzyılda başlayan Sanayi Devrimi, yeni keşifleri ve üretimi artırmakla kalmayıp aynı zamanda kapitalizmin temellerini de atmıştır. Kapitalizm, 19. yüzyılda büyüyen endüstrilere paralel olarak ilerledi, ancak 20. yüzyılda dünya ekonomisi, hiçbir yüzyılda görülmemiş bir değişim yaşadı. Bu süreçte dünya ekonomisi, sözde siyasi ya da ekonomik nedenlerle krizlerin kısıntılarını yaşadı. Dünyanın her yerinde olduğu gibi Türkiye'de de en büyük siyasi aksamalar Birinci Dünya Savaşı ve İkinci Dünya Savaşı, ekonomik krizin en büyük kesintileri ise 1929 Buhranı ve 1973'te petrol fiyatlarının aşırı yükselmesi nedeniyle yaşanan stagflasyon olmuştur (Önder 2013: 38).

1929 Buhranı ve İkinci Dünya Savaşı öncesinde şekillenen ve ardından savaş sonrası dönemde ortaya çıkan Fordist birikim rejimi, toplumlar üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkilere sahiptir. Bir yandan eğitim, sosyal güvenlik, kültür gibi sosyal hizmet alanlarında Fordist devlet emeğinin üretiminin gelişmesini teklif

etmiştir. Öte yandan sermayenin gelişmesi için bazı hammadde ve stok mallarının üretimini üstlenmiştir. Ayrıca sosyal güvenlik sistemi, asgari ücret tespiti gibi düzenlemeler de bu dönemde uygulanmaya başlanmıştır. Dünyada ve Türkiye'de Fordizmin krizi 1960'ların ikinci yarısından sonra kendini göstermeye başlamış ve 1974'te (petrol krizi) bir dönüm noktasına ulaşmıştır. Ekonomik daralma nedeniyle işsizlik artmış, sosyal güvenlik harcamalarındaki artış devlet harcamalarını aşmıştır. Böylece sermaye ilk kez yeni ucuz emek bulmak için bir ekonominin dışına akmaya başlamıştır (Saklı 2013: 120-125). 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren üretim ve hizmet faaliyetleri gibi sermaye uluslararası bir nitelik kazanmıştır, buna küreselleşme süreci adı verilmiştir. Küreselleşmenin işgücü piyasasına etkisi, öncelikle üretim sisteminde "esneklik" adı altında gerçekleşen dönüşümdür. Kadın işgücü arzında, ücret düzeylerinde ve kadın işgücüne katılma oranlarında ciddi değişiklikler getirmiştir. Özellikle çalışma saatlerindeki esneklik, evli kadınların işgücüne katılım oranlarının artmasını sağlamıştır. Türkiye'de ve dünyada kriz dönemlerinde veya zor zamanlarda kadınların işgücü piyasasına katılımı genellikle artmıştır. Özellikle çalışan sayısının az olduğu büyük ailelerde enflasyon, çalışma imkânlarının azalması veya işten çıkarılan işçi sayısındaki artış bu ailelerin gelirlerinin azalmasına neden olmuş ve kadınları ev dışında çalışmaya itmiştir (Önder 2013: 43). Erkeklerin aile gelirindeki azalmayı telafi etmek için işlerini kaybetmeleri ile kadınlar işgücü piyasasına girmiş, kayıtlı ekonomide iş bulamayanlar ise kendi hesabına veya kendi hesabına çalışanlar gibi kayıt dışı ekonomiye girmiştir. Hâlihazırda işgücü piyasasında dezavantajlı durumda olan kadınlar, kriz döneminde daha da savunmasız hale gelmiştir. Kriz koşullarında sınırlı da olsa kadın istihdamı artırılmıştır. Ancak bu noktada kadın istihdamının hangi koşullarda arttığının bulunması önemlidir. Düşen aile gelirini telafi etmek için, dünya deneyiminde, kadınlar işgücü piyasasına katıldıysa, genellikle korumasız işlerde ve kayıt dışı işlerde bulunabilirler (Toksöz 2009: 5-6).

Kırsal kesimden kente göç, kent yaşamına uyum ve değişen zihniyet aile yapısında ve aile içi ilişkilerde bazı değişiklikleri beraberinde getiren nedenlerdir. Ayrıca bu koşullar kadının sosyal konumunu ve çalışma hayatındaki yerini de etkilemiştir. Toplumsal yapıdaki değişim ve gelişmelere bağlı olarak yeni ve farklı rollerin yükünü taşıyan kadın, toplum içindeki yerinin farkına varmaya, eğitim

almaya, hizmet ve diğer sektörlerde çalışmaya başlamıştır. Ancak toplumdaki geleneksel tutum ve düşünceler, kadının ev dışında çalışmasına sınırlamalar getirmiştir (Berber, Eser 2008: 3). Kadınların katılımı son yıllarda bir miktar artış eğilimi gösterse de 1950'lerde tüm dünyanın aksine Türkiye'de oransal olarak azalma eğilimine girmiştir. Bunun sebepleri, 1950'li yılların sonuna kadar tarımsal üretime dayalı bir ekonomi olan Türkiye ekonomisi ve ekonomik yapıda meydana gelen değişimler ve buna eşlik eden toplumsal dönüşümlerdir (Korkmaz vd., 2013: 1851).

Tablo 1. İşgücü Verileri (2021)

	15 ve daha yukarı yaştaki nüfus (1000)	**İşgücü (1000)**	**İstihdam (1000)**	**İşsiz (1000)**	**İşgücüne dâhil olmayanlar (1000)**	**İşgücüne katılma oranı (%)**	**İstihdam oranı (%)**	**İşsizlik oranı (%)**
Toplam	65.026	35.089	31.556	3.533	29.937	54.0	48.5	10.1
Erkek	32.184	23.174	21.258	1.917	9.010	72.0	66.0	8.3
Kadın	32.842	11.915	10.298	1.617	20.927	36.3	31.4	13.6

Kaynak: (Tüik, https://data.tuik.gov.tr/Erişim Tarihi:11.05.2023).

2021 yılı verilerine bakıldığında, 15 yaş ve üzeri yaştaki nüfus erkekler ve kadınlar açısından birbirine yakındır. 15 yaş ve üzeri erkek nüfusu 32,1 milyon iken, kadınlar 32,8 milyondur. Kadınların göreceli olarak erkek nüfusa göre daha yüksek olmasına rağmen, işgücü sayıları erkeklerde 23,1 milyon iken kadınlarda 11,9 milyondur. Benzer bir şekilde istihdam sayılarına bakıldığında erkeklerin 21,2 milyonu istihdam içerisindeyken kadınların 10,2 milyondur. İşsiz sayıları açısından durum değerlendirildiğinde, 1,9 milyon erkek işsiz, 1,6 milyon kadın işsiz bulunmaktadır. Kadın erkek arasındaki işgücü istatistiklerine ait eşitsizliklerin görüldüğü bir diğer istatistik, işgücüne dâhil olmayanlardır. Kadınlar arasında işgücüne dâhil olmayanların sayısı 20,9 milyon iken erkeklerde bu sayı 9 milyondur. Kadın erkek arasındaki bu farklılık, kadınların istihdam sayılarını ciddi oranda düşürmektedir. Oranlar açısından verilere bakıldığında, erkeklerin işgücüne katılma oranları %72 iken, kadınlarda bu oran %36,3'tür. Erkeklerin istihdam oranı %66 iken kadınların istihdam oranı %31,4'tür. İşgücü anlamında kadın erkek arasındaki

eşitsizliği ortaya koyacak bir diğer oran ise işsizlik oranıdır. 2021 yılı itibariyle erkeklerdeki işsizlik oranı %8,3 iken kadınlarda bu oran %13,6'dır (Tablo 1).

Tablo 2. 2000-2023 Dönemi Sektörel İstihdam Rakamları

	Toplam	**Tarım**	**Sanayi**	**İnşaat**	**Hizmet**
2000	21.580	7.769	3.810	1.364	8.637
2001	21.524	8.089	3.774	1.110	8.551
2002	21.354	7.458	3.954	958	8.984
2003	21.147	7.165	3.846	965	9.171
2004	19.632	5.713	3.919	966	9.033
2005	19.357	4.945	4.140	1.096	9.176
2006	19.717	4.612	4.299	1.182	9.624
2007	20.001	4.410	4.388	1.228	9.975
2008	20.399	4.445	4.524	1.237	10.193
2009	20.534	4.783	4.153	1.299	10.299
2010	21.810	5.073	4.619	1.423	10.696
2011	23.166	5.289	4.855	1.672	11.350
2012	23.738	5.156	4.891	1.714	11.977
2013	24.486	5.039	5.133	1.788	12.525
2014	25.774	5.220	5.339	1.913	13.302
2015	26.501	5.357	5.345	1.916	13.884
2016	27.126	5.287	5.295	1.991	14.552
2017	28.075	5.401	5.394	2.108	15.171
2018	28.691	5.282	5.686	2.012	15.711
2019	28.042	5.096	5.572	1.566	15.808
2020	26.695	4.737	5.482	1.546	14.930
2021	28.797	4.948	6.143	1.777	15.928
2022	30.752	4.866	6.663	1.846	17.378
2023	31.046	4.216	6.830	1.841	18.158

Kaynak: (TUİK İşgücü istatistikleri 2023)

Tablo 2 incelendiğinde yıllık bazda istihdam rakamlarında dalgalanmalar olsa da genel bir artış görülmektedir. Gıda sektörünü içine alan tarım sektörü incelendiğinde ise yıllık olarak dalgalanmalar ile birlikte tarım sektöründeki istihdam rakamlarında ciddi bir azalış görülmektedir. Sanayi sektöründe bu dönem aralığında ciddi bir artış görülmektedir. Yine aynı dönem içerisinde inşaat sektöründe ciddi bir artış görülmemektedir. Turizm sektörünü içine alan hizmet sektöründe ise araştırılan

yıllar içerisinde çok ciddi bir artış yaşanmış olup bu artış 2000 yıllarına göre yaklaşık 2,5 kat artış görülmektedir.

Tablo 3. 2000-2023 Dönemi Sektörel Kadın İstihdam Rakamları

	Toplam İstihdam	**Kadın İstihdamı**	**Tarım**	**Sanayi**	**İnşaat**	**Hizmet**
2000	21.580	5.801	3.508	730	33	1.529
2001	21.524	5.969	3.780	703	21	1.465
2002	21.354	6.122	3.674	818	23	1.607
2003	21.147	5.891	3.447	761	29	1.654
2004	19.632	5.047	2.565	786	26	1.669
2005	19.357	4.773	2.228	788	25	1.732
2006	19.717	4.890	2.110	808	32	1.941
2007	20.001	4.932	2.028	819	32	2.052
2008	20.399	5.150	2.042	840	39	2.229
2009	20.534	5.457	2.181	865	37	2.373
2010	21.810	5.940	2.385	976	52	2.527
2011	23.166	6.407	2.496	1.019	51	2.840
2012	23.738	6.702	2.398	1.047	57	3.199
2013	24.486	7.049	2.354	1.135	60	3.500
2014	25.774	7.594	2.394	1.242	80	3.877
2015	26.501	8.006	2.451	1.240	70	4.245
2016	27.126	8.303	2.369	1.238	86	4.610
2017	28.075	8.706	2.434	1.288	83	4.901
2018	28.691	9.017	2.346	1.372	83	5.217
2019	28.042	8.925	2.246	1.354	68	5.257
2020	26.695	8.299	1.917	1.317	70	4.995
2021	28.797	9.005	2.047	1.499	84	5.374
2022	30.752	9.935	2.043	1.694	91	6.106
2023	31.046	10.116	1.669	1.809	97	6.541

Kaynak: TUİK İşgücü istatistikleri 2023

Tablo 3'te kadın istihdamının verilen yıllar içerisindeki toplam istihdam rakamlarının yanında sektörel istihdam rakamları verilmiştir. Verilen yıllar içerisinde toplam istihdam rakamları ile kadın istihdamı rakamları birlikte artmıştır. Yukarıdaki tablo incelendiğinde tarım istihdamı içerisindeki kadın istihdam sayıları yıllar itibariyle ciddi bir azalış göstermiştir. Verilen yıllar içerisinde turizm sektörünü içine alan hizmet sektöründe ise büyük bir artış gerçekleşmiştir. Günümüzde ise kadın

istihdamı içerisindeki en büyük paya hizmet sektörü sahiptir. Bu sayı toplam kadın istihdamı sayısının yarısından fazladır.

Tablo 4. Sektöre Göre İstihdam Edilenler-2022

	Tarım	**Sanayi**	**İnşaat**	**Hizmetler**
Toplam	14.7	21.3	6.4	57.5
Erkek	12.5	23.4	9.1	54.9
Kadın	19.3	16.9	0.9	62.9

Kaynak: (Tüik, https://data.tuik.gov.tr/Erişim Tarihi:11.05.2023)

Sektöre göre istihdam edilenlere bakıldığında, 2022 yılı için tarım sektöründe erkeklerin %12,5'i istihdam edilirken kadınların %19,3'u istihdam edilmektedir. Bu durum özellikle tarımda ücretsiz aile işçisi olarak istihdam edilen kadınların erkeklere oranla daha fazla olduğunu göstermektedir. Sanayi işkolunda istihdam edilenlerin cinsiyetlerine göre oranlarına bakıldığında erkeklerin %23,4'ü istihdam edilirken, kadınların ise %16,9'u istihdam edilmektedir. İnşaat sektöründeki kadınların %0,9'u istihdam edilirken erkeklerin oranı %9,1'i istihdam edilmektedir. İnşaat sektöründeki iş tanımları gereği kadın istihdamının düşük olması olağan karşılansa da bu oranın asıl düşük çıkmasının nedenleri arasında kadınların mühendislik alanında meslek tercihlerini ve eğitimlerini almamış olmaları dile getirilebilir. Bununla birlikte hizmet sektörüne ait istihdam oranlarına bakıldığında kadınların oranının erkeklere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Kadınların hizmet sektöründeki istihdam oranı %62,9 iken erkeklerin %54,9'dur (Tablo 4).

Tablo 5. 2004-2022 Yılları Arası Türkiye Hizmet Kolları Çalışan Sayıları

	Toptan ve pera-kende ticaret	Ulaştırma ve depolama	Konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri	Bilgi ve iletişim	Finans ve sigorta faaliyetleri	Gayri-menkul faaliyetleri	Mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler	İdari ve destek hizmet faaliyetleri	Kamu yönetimi ve savunma	Eğitim	İnsan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri	Kültür, sanat, eğlence, dinlence ve spor	Diğer hizmet faaliyetleri
2004	3.101	935	812	145	243	43	311	195	1.179	784	450	96	730
2005	3.339	968	877	152	240	46	343	237	1.129	865	501	123	802
2006	3.440	988	931	159	241	46	380	327	1.125	865	560	129	846
2007	3.443	1.021	988	175	250	47	359	387	1.261	869	553	131	843
2008	3.450	991	998	171	261	53	361	466	1.265	921	587	134	839
2009	3.381	986	1.049	157	273	63	398	599	1.207	967	591	130	849
2010	3.326	1.009	1.084	204	273	61	429	766	1.292	1.019	590	102	831
2011	3.476	1.044	1.141	211	280	154	427	777	1.337	1.106	693	100	840
2012	3.502	1.095	1.206	238	264	184	507	924	1.458	1.224	808	108	748
2013	3.518	1.152	1.308	254	288	186	553	1.020	1.462	1.247	858	121	804
2014	3.586	1.119	1.351	227	301	205	684	1.154	1.384	1.320	972	131	800
2015	3.692	1.108	1.449	251	294	212	750	1.291	1.441	1.411	1.051	149	793
2016	3.758	1.185	1.471	248	301	242	846	1.397	1.453	1.607	1 123	141	844
2017	3.934	1.235	1.523	258	271	286	895	1.551	1.462	1.608	1.187	154	883
2018	4.038	1.255	1.630	231	255	293	912	1.127	1.811	1.689	1.428	183	925
2019	3.920	1.256	1.701	234	295	298	886	962	1.940	1.801	1.491	172	919
2020	3.714	1.206	1.371	242	313	289	872	865	1.921	1.763	1.462	118	794
2021	4.052	1.338	1.413	247	299	289	926	1.000	1.995	1.805	1.614	124	826
2022	4.363	1.493	1.699	282	315	329	939	1.103	2.022	1.893	1.836	153	951

Kaynak: TUİK İşgücü istatistikleri 2023

Tablo 5'te 2004-2022 yılları arası hizmet kollarına göre istihdam edilen kişi sayılarını (bin kişi) göstermektedir. Verilen yıllar incelendiğinde en çok istihdam edilen hizmet sektörü toptan ve perakende ticaretinde görülmektedir, en az istihdam edilen hizmet sektörü ise kültür, sanat, eğlence, dinlence ve spor hizmet kolu görülmektedir. Verilen yıllar içerisinde en büyük artış 1.386.000 ile insan sağlığı ve sosyal hizmet sektöründe görülmektedir. En büyük artış oranı ise gayrimenkul faaliyetlerinde görülmektir. Konaklama ve yiyecek hizmeti (turizm) faaliyetlerinde istihdam sayıları ikiye katlanmıştır.

Tablo 6. 2004-2022 Yılları Arası Türkiye Hizmet Kollarına Göre Kadın Çalışan Sayıları

Toptan ve pera-kende ticaret	Ulaştırma ve depolama	Konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri	Bilgi ve iletişim	Finans ve sigorta faaliyetleri	Gayri-menkul faaliyetleri	Mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler	Idari ve destek hizmet faaliyetleri	Kamu yönetimi ve savunma	Eğitim	İnsan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri	Kültür, sanat, eğlence, dinlence ve spor	Diğer hizmet faaliyetleri
416	47	86	26	89	5	92	42	129	303	227	13	197
476	50	100	30	85	6	102	56	130	342	268	17	232
552	53	111	34	89	7	116	73	143	361	297	18	250
560	54	138	42	97	8	111	79	177	380	298	17	247
592	60	148	45	107	7	110	99	176	418	337	19	247
602	62	161	42	118	10	126	130	176	451	328	20	304
629	59	167	51	116	14	136	175	192	478	331	18	314
689	66	204	52	123	28	144	191	202	514	413	16	331
751	65	242	61	121	33	178	295	221	592	509	25	257
785	77	284	68	129	33	205	335	235	623	558	26	287
789	80	278	55	139	31	250	386	219	646	653	29	284
865	85	317	64	137	38	302	435	241	708	726	32	281
892	112	344	62	132	43	339	469	250	849	795	35	284
961	112	372	61	115	58	349	508	277	876	850	41	317
1.022	101	411	52	105	49	378	429	350	944	995	44	339
997	116	430	50	133	49	351	372	374	997	1.022	46	330
950	114	357	67	145	53	349	334	383	964	975	34	271
1.035	129	402	63	126	60	384	375	397	1.036	1.070	34	264
1.155	160	506	66	138	68	397	439	408	1.107	1.286	45	331

Tablo 6 2004-2022 yılları arası hizmet kollarına göre istihdam edilen kadın sayılarını (bin kişi) göstermektedir. Verilen yıllar incelendiğinde en çok istihdam edilen hizmet sektörü bir önceki tablonun aksine toptan ve perakende ticareti yerine insan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri sektöründe görülmektedir, en az istihdam edilen hizmet sektörü ise önceki tabloda olduğu gibi yine kültür, sanat, eğlence, dinlence ve spor hizmet kolunda görülmektedir. Verilen yıllar içerisinde en büyük artış yine önceki tabloda olduğu gibi 1.059.000 ile insan sağlığı ve sosyal hizmet sektöründe görülmektedir. En büyük artış oranı ise gayrimenkul faaliyetlerinde görülmektir. Konaklama ve yiyecek hizmeti (turizm) faaliyetlerinde istihdam sayıları ise yaklaşık altıya katlanmıştır. İncelenen yıllarda kadın istihdamı hizmet kollarına göre tüm kollarda artış göstermiştir. Kadınların tüm iş kollarında iş hayatlarına katılmalarında artış gerçekleşmiştir.

Tablo 7. Meslek Gruplarına Göre İstihdam Edilenler-2022 (1000)

	Toplam	Erkek	Kadın
Yöneticiler	1.748	1.418	330
Profesyonel meslek mensupları	3.902	1.968	1.934
Teknisyenler, teknikerler ve yardımcı profesyonel meslek mensupları	2.071	1.451	620
Büro ve müşteri hizmetlerinde çalışan elemanlar	2.217	1.269	948
Hizmet ve satış elemanları	6.170	3.886	2.283
Nitelikli tarım, ormancılık ve su ürünlerinde çalışanlar	3.430	2.206	1.224
Sanatkârlar ve ilgili işlerde çalışanlar	4.154	3.618	535
Tesis ve makine operatörleri ve montajcılar	2.989	2.634	355
Nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlar	4.876	2.807	2.069

Kaynak: (Tüik, https://data.tuik.gov.tr/Erişim Tarihi: 13.05.2023).

Meslek gruplarına göre istihdam edilenlerin cinsiyet dağılımlarına bakıldığında, kadın erkek arasındaki fark açıkça görülmektedir. Özellikle yönetici, teknik personel ve profesyonel meslek grupları, satış elemanı, nitelikli tarım, ormancılık ve su ürünlerinde, sanatkârlar ve ilgili işlerde ve tesis ve makine operatörleri ve montajcılara yönelik işlerde, erkeklerin kadınlara göre daha fazla istihdam edildiği görülmektedir. Kadınların işgücüne katılma oranlarını etkileyen etmenler incelenirken eğitim durumlarına göre faktörler incelenirken, kadınların teknik işlerde ve mühendislik alanlarında daha geri planda oldukları, toplumsal baskı başlığında da kadınların bu tür işlerde çalışamayacağı düşüncesi, Tablo 7'de açıkça görülmektedir. Örnek olarak tesis ve makine operatörleri ve montajcılar meslek grubunda erkeklerin istihdam sayısı 2,6 milyon iken kadınların sayısı 355 bindir. Yine benzer şekilde teknisyenler ve teknikerlere ait meslek grubunda erkek istihdamı 1,4 milyon iken kadınlarda bu sayı 620 bindir (Tablo 7).

Tablo 8. İstihdam Edilenlerin İşteki Durumu-2022 (1000)

	Ücretli veya yevmiyeli	**İşveren**	**Kendi hesabına**	**Ücretsiz aile işçisi**
Toplam	22.604	1.417	5.068	2.467
Erkek	15.134	1.246	4.114	764
Kadın	7.470	171	954	1.703

Kaynak: (Tüik, https://data.tuik.gov.tr/Erişim Tarihi: 15.05.2023).

İstihdam edilenlerin işteki durumuna bakıldığında, ücretli veya yevmiyeli olarak çalışan erkeklerin sayısı 15,1 milyon iken kadınlarda bu durum 7,4 milyondur. İşveren olarak çalışan erkeklerin sayısı 1,2 milyon olarak hesaplanmıştır. İşveren kadınların sayısı ise 171 bindir. Kendi hesabına çalışan kadınların sayısı 954 bin iken erkeklerin sayısı 4,1 milyondur. Kadın ve erkek arasında işteki duruma göre istihdam edilenler açısından kadınlar lehine olan farkın tek olduğu yer ücretsiz aile işçisi sınıfıdır. İlgili grupta kadınların sayısı 1,7 milyon iken erkeklerin sayısı 764 bindir (Tablo 8).

2.4. Türkiye'de Kadın İstihdamının Gelişiminde Yasal Mevzuatın Rolü

Bu başlık altında Türkiye'de kadın istihdamının gelişimindeki hukuki sürece ait mevzuatlar uluslararası ve ulusal mevzuat açısından incelenmiştir.

2.4.1. Uluslararası Mevzuat

2.4.1.1. Birleşmiş Milletler

Kadınların istihdamını artırma konusunda uluslararası mevzuat içerisinde Birleşmiş Milletler 'in onaylamış olduğu en önemli sözleşmeler Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine İlişkin Sözleşme (CEDAW) ve Uluslararası Çalışma Örgütü'nün (ILO) sözleşmeleridir. Bu bağlamda bu başlık altında bu iki konu incelenmiştir.

2.4.1.2. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesine İlişkin Sözleşme (CEDAW)

BM Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşme (CEDAW), 1979 yılında kabul edilen kadın hakları sözleşmesidir. Yalnızca onu onaylamayı kabul eden ülkeleri bağlayan çok taraflı bir anlaşma şeklinde mevcuttur (Merry, 2011). CEDAW, kadın haklarının insan hakları olarak evrensel olarak tanımlanması ve Birleşmiş Milletler insan hakları çerçevesine entegre edilmesi olarak kabul edilmektedir. CEDAW, ayrımcılıkla mücadele yasasında iki önemli kavramı uygulamaktadır. İlk olarak, kadınların hayatın farklı yönlerinde her türlü açık ve dolaylı ayrımcılığa karşı korunmasına yönelik aracı ele almaktadır. İkinci olarak, taraf devletleri kadınlara yetki vermek veya kadınları ilerletmek için tüm uygun önlemleri almakla yükümlü kılmaktadır. Bununla birlikte taraf devletlerin CEDAW hükümlerini belirtmek için bir rapor sunma sorumluluğu vardır (Šimonovic' 2014). CEDAW Komitesinin değerlendirme raporunun amacı, ülkedeki fiili koşulların yanı sıra ele alınması gereken eksiklikler ve ilerlemeyi tanımaktır. Komite'nin temel işlevi, Sözleşme'nin eşitlik ve ayrımcılık yapmama için evrensel bir standardın uygulanmasını gerektiren dünyanın hemen hemen tüm ülkelerinde uygulamada kapsamını değerlendirmektir. Bu nedenle, küçük uluslardan dünyanın en büyük uluslarına kadar uzanan çeşitli yasal, dini geleneksel ve kültürel sistemleri hesaba katması gerekmektedir (Byrnes 2010).

CEDAW'ın 1986 yılında Türkiye tarafından onaylanması, özellikle toplumsal cinsiyet eşitliğinin iyileştirilmesi açısından önemlidir. CEDAW, "kadın hakları beyannamesi" olarak da anılan uluslararası düzeydeki en önemli insan hakları çerçevelerinden biridir. Türkiye de dahil olmak üzere CEDAW' ı onaylayan devletler, hükümlerinin uygulanmasından ve ilerlemelerini de içeren dört yılda bir düzenli raporlar sunmaktan sorumludur. Kadınların istihdama katılımı hiçbir zaman genel ifadelerin ötesinde bir öncelik olmamıştır ve 1990'lara kadar konuyu ele alan özel bir politika geliştirilmemiştir (Toksöz 2011). CEDAW'ın gerektirdiği izleme faaliyetleri ve kadın örgütlerinin çabaları, 1990'larda hükümetin toplumsal cinsiyet eşitliğini iyileştirmeye yönelik politikalarını ve eylemlerini harekete geçirmiştir. CEDAW'ın Türkiye tarafından onaylanması, kadın haklarını ele alan kamu kurum ve kuruluşlarının kurulmasını da başlatmıştır. Bu bağlamda önemli bir gelişme de,

CEDAW'ı onaylayan ülkeler için zorunlu hale gelen toplumda toplumsal cinsiyet eşitliğini desteklemek amacıyla, 1990 yılında Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü'nün kurulmasıdır. Genel müdürlüğün kurulmasıyla birlikte devlet tarafından kadınların sorunlarının varlığı da kabul edilmiştir.

CEDAW, kadın bireylere yönelik yapılan ayrımın her çeşidini ortadan kaldırmayı ve kadın bireylerin haklarını korumayı temel alan, sözleşmeye taraf olan devletçe uyulması zorunlu uluslararası bir belge özelliği taşımaktadır. Kadınların insan haklarından tam olarak yararlanması, bu hakların korunması ve geliştirilmesi, sosyal açıdan kadın ve erkek eşitliğinin sağlanmasını amaçlamaktadır (Çayır 2014: 10-16). CEDAW bu amaçlar doğrultusunda sözleşmeye taraf olan devletlere birtakım yükümlülükler getirmiştir. Bu yükümlülüklerin bazıları şunlardır (TBMM 2013: 25-26):

- İstihdam alanında kadın ve erkekler arasındaki cinsiyet ayrımcılığına karşı çıkarak istihdamda kadın ve erkeğin eşit haklara sahip olması,
- Kadınların, işsizlik, hastalık, emeklilik gibi durumlarda her türlü sosyal güvenceden yararlanabilmesi,
- İstihdam alanında mesleğini kimsenin baskısı altında kalmadan seçebilme, mesleğinde ilerleyebilme ve erkekle aynı şartlar altında istihdam edilmesi,
- Kadınların hamilelik ve annelik gibi özel durumlarda kadına ayrımcılık yapılmayıp çalışma ve sosyal haklarının güvence altına alınması.

2.4.1.3. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Sözleşmeleri

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), kuruluş tarihi olan 1919 yılından itibaren, insan haklarının güvence altına alınması, istihdamdaki kadın ve erkeklerin çalışma haklarının iyileştirilmesi gibi temel hedefler doğrultusunda hareket etmektedir. ILO kararlarının önemli bir kısmı kadınların çalışma hayatındaki sosyal haklarının düzenlenmesine yönelik olup, istihdamdaki kadınların tehlikeli işlerde çalıştırılmaması ve gebelik, hamilelik gibi özel durumlarda birtakım haklara sahip olmaları konularını kapsamaktadır (KSGM 2002: 147). Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından düzenlenen sözleşmelerden bazıları ayrımcılığın önlenmesi, kadın iş gücünün korunması ve kapsamının artırılması amaçları bakımından önemlilik arz

etmektedir. 1951 yılında düzenlenen 100 Sayılı Eşit Ücret Sözleşmesi, kadın ve erkek çalışanların eşit işe farklı ücret almalarını yasaklayıcı ve adil ücret uygulamasını sağlayıcı maddeler içermektedir. 1958 yılında düzenlenen 111 Sayılı Ayrımcılık (Meslek ve İş) Sözleşmesi ile istihdama konu olan tüm bireyler arasında cinsiyet, renk, dil, din, ırk, politik tercihler gibi ayrımlar yapılmaksızın meslek ve iş tercihlerinde, işe alınmada ve işten çıkarılmada ayrımcılık yapılmasını engelleyici maddeler bulunmaktadır. Kadınların cinsiyetleri gereği kendilerine yüklenen sosyal rolleri ve sorumlulukları nedeniyle çalışma hayatı ile ailevi yükümlülükleri arasında tercih yapmak zorunda bırakılmasını önlemeye yönelik olarak düzenlenen 156 Sayılı Aile Sorumlulukları Olan Kadın ve Erkek İşçilere Eşit Davranılması ve Eşit Fırsatlar Tanınması Hakkında Sözleşme (1981), bu konu ile ilgili olarak kadın ve erkek çalışanlara eşit davranılması konusunu kapsamaktadır. Bununla birlikte 183 Sayılı Kadının Doğum ve Doğum Sonrası Çalışması Hakkında Sözleşme (2000) ile kadınlara pozitif bir ayrımcılık uygulanarak kadın çalışanların doğum öncesinde ve doğum sonrasında çalışmasına ilişkin maddeler düzenleyerek, kadın çalışanların gebelik ve annelik hakları güvence altına alınmaktadır (Tüzünkan 2016: 316-318). Türkiye tarafından 1938 yılında kabul edilen, yer altı ve maden ocaklarında hangi yaşta olduğu fark etmeksizin kadın istihdamının engellenmesi hakkındaki madde aynı zamanda Türkiye'nin onayladığı ilk ILO sözleşmesidir. Türkiye'nin kabul etmiş olduğu bir diğer sözleşme, 1967 yılında cinsiyet temelli bakış açısı sonucunda cinsiyet faktöründen dolayı ortaya çıkan gelir adaletsizliğinin önlenmesi ile ilgilidir. 1975 yılında kabul edilen diğer bir sözleşme maddesi ise kadınların gebelik, annelik gibi özel durumlarda çalışamaması nedeniyle kazanç kaybı yaşanmaması için sağlık yardımı yapılması hakkındadır. Yine ILO'nun İstihdam Politikası içerikli sözleşmesi gereğince hiç kimseye cinsiyet, renk, dil, din, ırk, politik tercihler gibi nedenlerle ayrımcılık yapılmayacağı ve bireylerin fiziki olarak uygun oldukları işlerde çalıştırılacağı maddeleri de kabul edilmiştir (TBMM 2014: 33).

2.4.2. Avrupa Birliği (AB)

Kadın istihdamının artırılması konusunda, Avrupa Birliği bünyesinde gerçekleştirilen sözleşmelere ilişkin olarak bu başlık altında Avrupa Sosyal Şartı, Avrupa Birliği Müktesebatı ve 177 sayılı sözleşme incelenmiştir.

2.4.2.1. Avrupa Sosyal Şartı

Avrupa Konseyi, kurucuları arasında Türkiye'nin de bulunduğu, Avrupa ülkelerinin katılımıyla, 5 Mayıs 1949 tarihinde kurulmuştur. Avrupa Konseyi, çoğulcu demokrasiyi, insan haklarına saygıyı ve hukukun üstünlüğünü üyeleri arasında oluşturmayı ilke edinmiştir. Böylece, üye ülkelerin iş hukukunun gelişmesinde olduğu kadar, Avrupa Sosyal Şartlar sisteminin de gelişmesinde katkı yapmıştır. Avrupa Sosyal Şartı'nı Türkiye 1989 senesinde imzalamıştır. Birinci dereceden haklar olarak isimlendirilen temel haklar (hürriyet ve güvenlik hakkı, yaşam hakkı, adil yargılanma hakkı, kölelik ve zorla çalıştırma yasağı gibi) Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) aracılığıyla garanti altına alınırken, ikinci dereceden haklar diye nitelendirilen toplumsal ve iktisadî haklar (sosyal güvenlik hakkı, örgütlenme hakkı, adil ücret hakkı, çalışma hakkı gibi) ise Avrupa Sosyal Şartı'nca koruma altına alınmıştır (Erdoğan 2008: 123- 124). Çalışan kadınların korunması hakkı ile ilgili hükümler Avrupa Sosyal Şartı'nın 8. maddesinde yer almaktadır. Çalışan kadınların korunma hakkının akit taraflarca faal olarak kullanılmasını gerçekleştirmek için, akit tarafları:

- "Kadın çalışana doğum öncesi ve sonrasında, ücretli izin ya da yetecek kadar sosyal güvenlik desteği ya da kamu olanaklarından faydalandırma yöntemiyle toplamda minimum 12 haftalık izin sağlamayı",
- "İşverenin, çalışan kadına doğum izni esnasında işten çıkarma beyanında bulunmasını ya da doğum izni dolayısıyla izinli olduğu esnada süresi bu periyoda tesadüf edecek bir beyanda bulunmasını kanun dışı saymayı",
- "Emzirme sürecinde annelere, bu amaçla yetecek bir süre işe ara verme hakkı sağlamayı",
- "Sanayide emek veren kadınların gece görevlerinde çalışmalarını düzenlemeyi",
- "Çalışan kadınların yer altı madenlerinde ve gerekli olduğunda riskli, sağlığa zarar verecek ve ağır niteliği sebebiyle uygun olmayan bütün diğer işlerde çalışmalarını yasaklamayı" güvence altına alırlar (TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu: 396).

2.4.2.2. Avrupa Birliği Müktesebatı

Toplumsal cinsiyet eşitliği, AB'nin temel değerlerinden biri olduğu için, önemi giderek artan bir toplumsal cinsiyet eşitliği aktörü olarak sınırları içinde ve ötesinde toplumsal cinsiyet eşitliğini teşvik etmek için çalışmaktadır. AB toplumsal cinsiyet eşitliği mevzuatı, AB'ye aday ülkelerin üye olmadan önce uyması gereken topluluk müktesebatının bir parçasıdır. Aday devletlerin toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin ulusal mevzuatı ve politikaları, İsveç dışında genellikle AB'nin gerekliliklerini karşılayamadığı için aday ülkeler için bir "reform katalizörü" dür (Fagan, Rubery 2018). Aday devletlerin, AB müktesebatına uyum sağlamanın yanı sıra, müktesebatın ulusal düzeyde uygulanmasını sağlama ve üye olmadan önce ilerlemeyi izleme kapasitesine sahip idari ve kurumsal çerçevelerini oluşturmaları veya uyarlamaları beklenmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin AB mevzuatının gövdesi, Avrupa Birliği Adalet Divanı anlaşmalarının, direktiflerinin ve içtihatlarının ilgili hükümlerini içermektedir. Aday devletlerin bağlayıcı sert hukuk hükümlerine uyması ve bunları uygulaması gerekirken, katılım sürecinde gönüllü olarak esnek hukuk tedbirlerini benimsemeleri de teşvik edilmekte ve beklenmektedir. AB müktesebatı 35 ayrı fasla bölünmüştür. AB üyeliği için katılım müzakereleri bu fasıllara dayanmaktadır. Her bir bölüm, AB mevzuatının farklı bir alanına karşılık gelir ve bu alan aynı zamanda aday ülkeler için katılım koşullarını da oluşturur. İstihdamda cinsiyet eşitliği ile ilgili müktesebat fasılları, Fasıl 19 (Sosyal Politika ve İstihdam) ve Fasıl 23'tür (Yargı ve Temel Haklar). 19. Fasıl, eşitlik, ayrımcılıkla mücadele, işyerinde sağlık ve güvenlik ile sosyal içerme ve koruma dâhil olmak üzere istihdam standartlarını ele almaktadır. İstihdamda toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin hükümler çoğunlukla bu bölümde ele alınmaktadır. 23. Fasıl ayrıca, kadınlar da dâhil olmak üzere belirli gruplar için insan haklarının korunmasını sağlamayı amaçladığından, toplumsal cinsiyet yönüne de sahiptir. Bu bölümde aday devletler, kadınlara yönelik ayrımcılık ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet gibi konularda kadın-erkek eşitliğine ilişkin yasal ve kurumsal çerçeveleri açısından değerlendirilmektedir. AB'nin toplumsal cinsiyet eşitliği çerçevesinin kapsamı, AB'nin toplumsal cinsiyet eşitliği yaklaşımının fırsat eşitliğinden pozitif eyleme ve ardından toplumsal cinsiyet eşitliğine doğru evrilmesine paralel olarak daha fazla alanı içerecek şekilde 1957'den beri genişlemektedir.

2.4.2.3. 117 Sayılı Kadın ve Erkek Çalışanlar Arasında Eşit Ücret İlkesinin Üye Devlet Hukuklarının Yakınlaştırılmasına İlişkin Direktifi

Avrupa Birliği'ne üye ülkeler Avrupa Birliği içinde sosyal politika alanındaki birçok konuyu ele almakta ve çıkardığı direktif ve tüzükler ile üye devlet yasalarına ve uygulamalarına yol göstermektedir. Avrupa Konseyi'nce kadın ve erkek eşitliğine dönük pek çok direktif 1970'li yıllardan itibaren onaylanmış ve yürürlüğe girmiştir. 1975 senesinde yapılan kadın-erkek çalışanlara eşit ücret ilkesinin tatbikine dair üye devlet kanunlarının yakınlaştırılması konusundaki 75/117/EEC sayılı direktif, birliğin çalışma yaşamında kadın çalışanı güvence altına almaya, kadın ve erkek fırsat eşitliğini gerçekleştirmeye dönük öncelikli direktiflerindendir. Bu direktifte eşit ücret prensibi; "Aynı iş için veya eşit değerde kabul edilen iş için ücretin bütün yönleri ve şartlarıyla ilgili her çeşit cinsiyet temelli ayrımcılığın izale edilmesi" olarak değerlendirilmektedir (Bolcan 2010: 257-258). Direktif kapsamında getirilen ana hükümler;

- "Eşit işe eşit ücret",
- "eşit değerde işe eşit ücret",

Ücret eşitliği ilkesi çerçevesinde ücret kapsamına asli ücret ve diğer bütün ödemelerin dâhil olduğu, ücretlendirme konu ve şartlarında cinsiyete dayalı her türlü ayrımcılığın önleneceği güvence altına alınmaktadır" (Madde 1/1).

- "Ücretin belirlenmesi esnasında erkek ve kadınlar için aynı ölçütler geçerli olacaktır" (Madde 1/2).
- "Üye devletlerin ulusal mevzuatlarında ücret eşitliği ilkesine aykırı uygulamalardan dolayı mağdur olanlar için bu kişilerin şikâyetlerini dile getirebilecekleri yasal mekanizmaların oluşturulması öngörülmektedir" (Madde 2).
- "Üye devletler, kanun, tüzük ve idari hükümlerden kaynaklanan ve ücret eşitliği ilkesine aykırı bir biçimde ayrımcılığa yol açan düzenlemeleri ortadan kaldıracaklardır" (Madde 3).
- "Üye devletler, toplu iş sözleşmelerinde, ücret belirleme cetvellerinde ve ücret sözleşmelerinde ücret eşitliği ilkesine aykırı durumdaki hükümleri

geçersiz kılmak ya da değiştirmek üzere gerekli tedbirleri almakla yükümlüdürler" (Madde 4).

- "Ücret eşitliği ilkesini ihlal eden bir işverene karşı hukuki yollardan hakkını arayan bir işçinin işini kaybetmemesi için gerekebilecek tedbirler üye devletler tarafından alınacaktır" (Madde 5) olarak sıralanabilir (Göçmener 2008: 71-72).

2.5. Ulusal Mevzuat

2.5.1. Anayasal Düzenlemeler

Anayasa'mızın 41. ve 66. Maddeleri'nde 2001 senesinde, 10. ve 90. maddeleri'nde 2004 senesinde ve aynı şekilde 10. madde'de 2010 senesinde gerçekleştirilen yeniden düzenlemelerle güçlendirilen kadın ve erkek eşitliği prensibi, Anayasa'nın 10. maddesi'nde; " Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri nedenlerle ayrım gözetilmeksizin yasa önünde eşittir" olarak değerlendirilerek herhangi bir alanda kadın ve erkek ayrımının yapılmayacağına dikkat çekilmiş ve 2010 senesinde gerçekleştirilen referandumla aynı yasaya "Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet bu eşitliğin hayata geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz" ibaresi konulmuştur. Anayasa'nın bireyin bir işte çalışmasına dair kendi iradesinin etkili olduğuna dikkat çekmesi açısından önemli olan 49. maddesi'nde yer verilen "Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler" adlı kısmında çalışma hakkı revize edilmiş ve çalışmanın tüm bireylerin hakkı ve ödevi olduğu hükmüne yer verilmiştir. Ayrıca kamu kurumlarına girmede, Anayasa'nın "Kamu Hizmetlerine Girme Hakkı'nın düzenlendiği 70. maddesindeyse "Her Türk, kamu hizmetine girme hakkına sahiptir. Hizmete alınmada, görevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayrım gözetilemez" ifadesi kullanılarak kadın ve erkek eşitliği garanti altına alınmıştır (Arabacı Kariman 2013: 17-18).

2.5.2. 4857 Sayılı İş Kanunu ve Kadın Çalışanlar

2.5.2.1. Eşit Davranma İlkesi

2003 yılında yürürlüğe giren yeni İş Kanunu, istihdamda cinsiyet eşitliğine ilişkin çeşitli yönlerden Türk mevzuatının AB kanunlarındaki hükümlerle uyumlu

hale getirilmesi açısından özellikle önemlidir. İlk olarak, istihdamda sadece kadın ve erkek arasında değil, ırk, etnik köken, din ve ideoloji ayrımı gözetmeksizin tüm bireyler arasında eşit muamele ilkesi getirilmiştir. İş Kanunu'nun 5. maddesine göre; işe alım sürecinde, işin şartlarının belirlenmesinde, iş sözleşmesinin kurulmasında ve feshinde çalışanların cinsiyetine göre doğrudan veya dolaylı her türlü ayrım yapılması yasaktır. İş Kanunu, yarı zamanlı ve tam zamanlı çalışanlar arasında ayrımcı uygulamaların yasaklanmasını da sağlamıştır. Eşit ücret ilkesi, ILO'nun eşit ücrete ilişkin Sözleşmesi'nin onaylanmasından sonra, Türk mevzuatında ve eski İş Kanunu'nda zaten güvence altına alınmış olsa da yeni İş Kanunu da cinsiyete bakılmaksızın eşit işe eşit ücret ilkesinin yasal dayanağını korumuştur.

2.5.2.2. Analık Halinde Çalışma ve Süt İzni

İş Kanunu'nun kadınlara yönelik düzenlemelerinden ikincisi hamile kadınların ve annelerin işten çıkarılma da dâhil olmak üzere olumsuz muameleden korunmasını sağlamaktadır. İş Kanunu'nun 5. maddesi, işçinin ana olmasına dayalı ayrımcılığın yasak olduğunu belirtmektedir. Yeni İş Kanunu'nda doğum izninin kapsamı genişletilmiştir. Hamile çalışanların ücretli izin hakkı on iki hafta yerine on altı haftaya çıkarılmıştır. Ayrıca, yeni İş Kanunu'ndan önce sadece kamu görevlilerinin kullanabildiği doğum izni hakkı tüm işçileri kapsayacak şekilde genişletilmiştir. 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu'nun kabul edilmesi, daha önce istihdam türüne göre farklılık gösteren sosyal güvenlik sistemlerinin tek çatı altında birleştirilerek, istihdamda gebelik ve analığın korunmasına ilişkin hususları düzenleyen mevzuatın uyumlaştırılmasına katkı sağlamıştır. Hamilelik ve analığın korunmasına ilişkin olarak, yeni İş Kanunu'nun bir diğer önemli katkısı da doğum izninde devamsızlık nedeniyle iş sözleşmesinin feshedilmesinin yasaklanmasıdır. Doğum iznine ayrılan çalışanlar, yıllık izin haklarının belirlenmesinde de çalışmış sayılmaktadır. Yeni İş Kanunu, kadın işçileri hamilelik ve analığa dayalı ayrımcılığa karşı korurken, kadınlara özel haklar da tanımaktadır. Örneğin, hamile kadınların sağlık muayeneleri için ücretli izin almalarına izin verilmektedir. Ayrıca kanun, hamile kadınların doktor tavsiyesi ile daha hafif işlere verilebilmesini sağlamaktadır.

2.5.2.3. Gece Çalışması, Yer Altında ve Su Altında Çalışma

Kadınların yer ve su altında çalışmaları ile ilgili olarak İş Kanunu'nda "Maden ocakları ile kablo döşemesi, kanalizasyon ve tünel inşaatı gibi yer altında veya su altında çalışılacak işlerde on sekiz yaşını doldurmamış erkek ve her yaştaki kadınların çalıştırılması yasaktır" denilerek kadınların yer ve su altında çalıştırılmaları yasaklanmıştır (İş Kanunu 2003: madde 72). 1475 sayılı İş Kanunu'nun aksine 4857 sayılı İş Kanunu, kadınların gece çalışmasını cinsiyet eşitliğinin sağlanması açısından yasaklamamıştır (Yuvalı 2013: 104-105). Buna göre, İş Kanunu'nda 18 yaşını dolduran kadınların gece çalıştırılmasına yönelik kuralların ayrı bir yönetmelik ile belirleneceği belirtilmiştir (İş Kanunu 2003: madde 73/2). Bu kapsamda, Kadın Çalışanların Gece Postalarında Çalıştırılma Koşulları Hakkında Yönetmelik (2013) ile kadınların gece çalışması kapsamlı bir şekilde ele alınarak gerekli koruyucu tedbirler yönetmelik kapsamında sıralanmıştır. Buna göre; yönetmeliğin 2. bölümünün 5. maddesinde kadınların gece çalışması yedi buçuk saat ile sınırlandırılmıştır. Turizm işletmelerinde, özel güvenlik ve sağlık hizmeti veren işletmelerde çalışan ya da bu işletmelerde alt işveren çalışanı olan kadın çalışanın yazılı onayı alınması ile daha fazla çalışma imkânı tanınmıştır. Diğer taraftan, yönetmelik kapsamında kadınların gece çalışma şartlarına yönelik hükümlere de yer verilmiştir. 6. maddede kadın çalışanların gece çalışması sebebiyle ulaşımlarının sağlanması, 7. maddede kadın çalışanların gece çalıştırılabilmesi için sağlık raporunun gerekliliği ve düzenli olarak sağlık kontrollerinin yaptırılmasına ilişkin düzenlemeler bulunmaktadır. Yönetmelik kapsamında eşlerin gece çalışması yapmasına da değinilmiş, 8. maddede kadın çalışanın eşi de aynı veya farklı bir yerde gece çalışması yapıyorsa çalıştıkları saatlerin çakışmayacak biçimde düzenleneceği belirtilmiştir. Yönetmeliğin 3. bölümünde ise, hamilelik ve analık halinin söz konusu olduğu durumlar da kadın çalışanların gece çalışmasına yönelik düzenlemeler yer almaktadır. Bu kapsamda 9. maddede kadın çalışanın hamile olduğunun doktor raporu ile belirlenmesiyle birlikte kadın çalışana doğum gerçekleşene kadar gece çalıştırması yaptırılamayacağına dair hüküm getirilmiştir. Emziren çalışanlara ise, doğumdan itibaren 1 yıl gece çalıştırması yaptırılamayacağı, gerekirse işyeri hekiminin raporuyla 1 yıllık sürenin 6 ay daha uzatılabileceği ifade edilmiştir. Devlet memuru olan kadın çalışanların gece çalışmasına yönelik hükümler, İş Kanunu'na

kıyasla değişiklik göstermektedir. Hamile olan kadın memurlar, hamileliğin 24. haftası itibarıyla ve doğum sonrasında 2 yıl süreyle gece çalıştırılmazlar. Doktor raporunda ifade edilmesi durumunda ise, hamile olan kadın memurlara hamileliklerin 24. haftası öncesi de gece çalışması yaptırılmaz (DMK 1965: madde 101/2).

3. BÖLÜM

3. ANKARA İLİNDEKİ KÜÇÜK İŞLETMELERDEKİ FİNANSAL ETKİLERİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

3.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada, Ankara ilinde mikrokredi kullanan kadın girişimcilere ulaşılarak mikrokredi kullanımının kadın istihdamına olan etkisi incelenecektir. Mikrokredi kullanan kadın girişimcilerin gelir düzeylerindeki değişmeleri, sosyal düzeydeki gelişmeleri ve mikrokrediye olan bakış açıları incelenecektir. Ayrıca mikrokredi kullanan kadın girişimcilerin pandemi sürecinden ekonomik ve sosyal olarak etkilenme düzeyleri incelenecektir.

3.2. Araştırmanın Önemi

Mikrokredi kadınların iş hayatına atılmalarında çok önemli bir yere sahiptir. Dar gelirli ekonomik açıdan yeterli düzeyde olmayan kadınlar iş hayatına atılamamaktadırlar.

Araştırmayı önemli kılan bir diğer husus; Ankara'da mikrokredi kullanan kadınlar üzerinde nitel bir analiz yürütülmesidir. Böylece konuya dair birincil veri elde edilebilecek ve literatüre de çok yönlü katkılar sağlanabilecektir. Ayrıca mikrokredinin, kadınların iş hayatına kazandırılmasında ve kadın girişimciliğinde etkili olup olmadığı ve kredilerin sosyo-ekonomik açıdan kadınların hayatlarını değiştirip değiştirmediğini göstermesi bakımından önemlidir. Bu çalışmanın ulaşılan literatürle kıyaslandığında, Ankara'da yapılan ilk inceleme olup pandemi sürecinin de etkisini ve sonuçlarını tema bağlamında inceleyen ilk çalışma niteliğinde olduğu söylenebilir.

3.3. Araştırmanın Kapsamı

Araştırma kapsamında Ankara'da Türkiye Grameen Mikrofinans Programı yetkilileriyle görüşme yapılmıştır. Yapılan görüşmede mikrokredi alan kadınlara haftalık tahsilatlar yapmak ve ziyaretler yapılmak suretiyle ulaşılabileceği anlaşılmıştır. Haftalık yapılan bu ziyaretlere ilişkin yetkililere eşlik edilerek görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Türkiye Grameen Mikrofinans Programı resmî

sitesinden elde edilen bilgiye göre, 2023 yılı itibari ile Ankara'da 1372 kadın mikrokredi kullanmıştır. Dolayısıyla araştırma evrenini Ankara ili için mikrokredi kullanmış olan 1372 kadın oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan kadınlar, Ankara'nın çeşitli yerlerinde ikamet etmekte olup bu ilçe ve semtler ise; Altındağ – Siteler, Altındağ – Kavaklı, Altındağ – Beşikkaya, Altındağ – Karapürçek, Altındağ Güneşevler, Mamak – Zerdalitepe, Mamak – Kıbrısköy, Mamak – Hüzeyingazi, Pursaklar, Pursaklar – Saray, Akyurt, Sincan, Eryaman, Etimesgut – Piyade, Etimesgut – Suvari'dir. Alan araştırması ise iş yerleri ve haftalık toplantılara katılarak gerçekleştirilmiş ve 50 kadın girişimciye ulaşılmıştır.

3.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma nitel bir araştırmadır. Ankara'da mikrokredi kullanan 50 kadın ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Araştırmada mikrokredi yetkilileri haftanın 4 günü saha ziyaretlerine çıkmakta olup öğleden önce ziyaret merkezlerine uğramaktadırlar. Örneğin, Pazartesi günü Mamak Zerdalitepe – Yenibayındır, Kıbrısköy ve Karapürçek merkezleri gezilmekte, her merkezde yaklaşık 40 dakikalık bir süre içerisinde ziyaretler tamamlanmaktadır. Bu süre sınırlaması görüşme yapmak ve ses kayıt almak adına kısıtlayıcı bir etken olmaktadır. Öğleden sonra ise ofislerinde gerekli işlemleri halledip banka ile olan para yatırma işlemlerine devam etmektedirler. Mikrokredi kullanan kadınların bazılarının evden çalışması, bazılarının ücretli olarak başka işlerde çalışması, okulların açık olması, bazı kadınların iş yoğunluğunun çok olması nedeniyle tüm kadınlara ulaşılamamıştır. Kadınların büyük bir kısmı da ses kaydı alınmasına rıza göstermemektedir. Pandemi öncesi dönemde önce haftalık toplantılara katılmak zorunlu iken pandemi nedeniyle teması engellemek için her katılımcı haftalık ödemesini mahalle temsilcisine gerçekleştirdiğinden haftalık toplantı katılım sayıları çok düşük sayılarda olmaktadır. Bu durum kadınlar arasında alışkanlık haline getirilerek toplantı katılım sayıları hala düşük seviyelerde gerçekleşmektedir. Diğer yandan, Ankara yerleşim olarak büyük bir alana yayıldığı için üyeler gidip gelmekte zorlandığından haftalık ödemelerini mahalle temsilcisi ablaların banka hesaplarına göndererek bu temsilci vasıtasıyla mikrokredi temsilcilerine ödeme yapılması da toplantıya katılım sayılarını azaltmaktadır. Ayrıca yetkililerden edinilen bilgiye göre mikrokredi kullanan kadınların yaklaşık yarısının Suriye uyruklu olması ve Türkçe bilmemeleri nedeniyle

tüm kadınlara ulaşılamamaktadır. Ayrıca 50 kadın içerisinde görüşme sorularına tam ve düzenli yanıt vermeyenler çıkartıldığında, analiz için 35 kadından elde edilen görüşme yanıtları kullanılmıştır. Dolayısıyla araştırmanın örneklemini Ankara ilinde mikrokredi kullanmış olan 35 kadın oluşturmaktadır.

Görüşme formu doldurma işlemi öncesinde gerek Türkiye Grameen Mikrofinans Programı yetkililerinden izin alınması gerekse de görüşme sırasında Türkiye Grameen Mikrofinans Programı yetkililerinin görüşmeci kişiye güvenmeleri konusunda taahhüt vermeleri nedeniyle herhangi bir güven sorunu yaşanmamıştır. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi'nden 25.05.2023 tarih ve E-99711239-050.99-298176 sayısı ile etik kurul kararı alınmıştır ve araştırma 25 Mayıs 2023 – 30 Haziran 2023 tarihleri arasında yüz yüze gerçekleştirilmiştir.

3.5. Veri Toplama Yöntemi

Çalışma için Ankara ilinde mikrokredi kullanan kadınlara uygulanan 33 soruluk bir görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formunun hazırlanmasında (Bağcı Doğan, 2019) çalışmalarından yararlanılmıştır. Görüşme ve mülakat tekniği sorularının yanıtları katılımcıların rızası alınarak ses kayıt olarak kayıt altına alınmıştır. Her bir katılımcı ile yaklaşık 7 dakikalık görüşme yapılmış ve toplamda 4 saatlik ses kaydı alınmıştır. Bu ses kayıtları her bir katılımcıya uygulanan anket ile birlikte ayrı ayrı dosyalanmıştır. Alınan ses kayıtlar transkripte edilerek word dosyalarına dönüştürülmüştür.

Görüşme formu üç soru grubuna ayrılmıştır. İlk grup katılımcıların demografik ve ekonomik özelliklerini (yaş, medeni durum, meslek, eğitim durumu, çocuk sayısı, hane geliri vb.) kapalı uçlu sorular üzerinden tespit etmektedir. İkinci grup ise mikrokredi ile ilgili temel bilgileri (kaç kere mikrokredi alındığı, ilk mikrokredinin ne zaman alındığı, alınan mikrokredi miktarları, ihtiyaç duyulan mikrokredi miktarı, alınan mikrokrediyi hangi alanda kullandığı, şu an yaptığı işi ne kadar süredir yaptığı vb.) yine kapalı uçlu sorularla tespit etmeye yöneliktir. Son grupta ise, mikrokredi ile ilgili daha geniş irdeleyici bilgiler yer almaktadır. Bu grupta mikrokredi alma nedeni, gelir durumuna etkisi, sosyal ilişkilerine etkisi, mikrokredi ile ilgili ileriye dönük düşünceler, diğer banka kredilerine tercih etme sebepleri, kendilerini kadın girişimci olarak görüp görmedikleri ve pandemi sürecinden ekonomik ve sosyal olarak etkilenme düzeylerini belirlemeye yönelik

açık uçlu sorular yer almaktadır. Çalışmadaki sorular mikrokredi kullanıcılarının gelirlerini, istihdamı, kadınların sosyal yaşamdaki yerlerini ölçmeyi amaçlamıştır. Anketteki sorular üyelerle birebir yüz yüze görüşülerek cevaplama yoluyla uygulanmıştır ve elde edilen veriler, istatistiksel yazılım olan Nvivo 12 Pro ve SPSS vasıtasıyla analiz edilerek yorumlanmıştır.

3.6. Literatür Taraması

Literatürde mikrokredi uygulamalarıyla kadın istihdamını inceleyen birçok araştırma görülmektedir. Bu araştırmanın konusuyla aynı yönde yapılan literatürdeki çalışmalar aşağıda yer almaktadır.

Mancı (2022), çalışmada yoksullukla mücadelede Şanlıurfa ilinde mikrokredi uygulamasının etkisini değerlendirmiş ve mikrokredi kullanan kadınların memnuniyet düzeylerini araştırmıştır. Araştırmasında 145 üye ile görüşmüş ve anket yöntemi uygulamıştır. Araştırmasındaki üyeler mikrokredinin olumlu ve olumsuz yönlerini belirtmişlerdir. Araştırma sonucunda kadınların ürünlerini pazarlayabileceği bir alanın olmaması sorununa değinilmiştir. Kadınlar genel olarak mikrokredi uygulamasından memnun olduklarını belitmişler fakat alınan hizmet bedelinin yüksek olduğundan bahsederek hizmet bedelinin kaldırılmasını istemişlerdir.

Yılmaz (2022), çalışmada Türkiye'de yoksul, gelir seviyesi düşük olan bireylerin iş kurarak istihdam sağlamaları için mikrokredi veren kurum ve kuruluşlardan bahsetmiştir ve uygulanmakta olan mikrokredi ve mikrofinans çalışmalarının sürecini incelemiştir. Çalışma toplamda üç bölümden oluşmaktadır. Tez çalışmasının birinci bölümünde mikrokredinin tanımı, tarihçesi, amaç ve hedefler, hizmet yapılarına, mikrokredi alanında yapılmış olan uygulamalar ve öncü kuruluş olan Bangladeş Grameen Bank'ın kuruluş amacına, sunmakta olduğu hizmet alanları ve verilen hizmetlerin sonucu olarak elde edilen başarılara değinilmektedir. İkinci bölümde Türkiye'de mikrokredi hizmeti sunun bankalar, vakıflar ve kuruluş modelleri anlatılmaktadır. Üçüncü bölümde ise Türkiye'nin öncü kuruluşu olan Türkiye Grameen Mikrofinans Programı'nın vermiş olduğu hizmetler, uygulamakta olduğu politikalar ve başka illerde yapılmış olan çalışmalara değinilmektedir.

Umar (2021), çalışmasında yoksulluk türlerinden biri olan kadın yoksulluğuyla mücadelede mikrokredi uygulamasının ne derece etkili olduğunu araştırmayı amaçlamaktadır. Çalışması, alan araştırmasına dayalı bir araştırmadır. Mikrokredi uygulaması Dünya ve Türkiye bağlamında değerlendirilmiş ve kavram, çeşitli boyutlarıyla kuramsal bağlamda ele alınmıştır. Ayrıca Elâzığ ilinde mikrokredi kullanan kadınlara yönelik anket uygulanmış ve mikrokredi uygulamasının kadın yoksulluğuyla mücadelede önem arz ettiği saptanmıştır.

Zeynalova (2020), yılındaki çalışmasında hem kadın yoksulluğunun azaltılması hem de mikrokredinin kadınları güçlendirmeye yönelik ekonomik gelişmedeki rolü incelemiştir. Yoksulluğun tanımı, nedenleri, ölçme yöntemleri, kadın yoksulluğu ve kadın yoksulluğunu belirleyen unsurlar, kadının ekonomideki önemi, kadının yoksullukla mücadelesi; sonrasında ekonomik gelişme, mikrokredi ve mikrofinans sisteminin tanımı, kadın yoksulluğunun azaltılmasında ve ekonomik gelişmedeki etkileri, en son olarak Türkiye'de uygulanan mikrokredinin kadınların istihdamı ve geliri üzerindeki etkisi incelenmiştir.

Meneviş (2019), mikrokredi uygulamalarının özellikle kadın yoksulluğu ile mücadelede ve kadının güçlenmesi bağlamında önemli ve etkili bir uygulama olduğu savunulduğu halde mikrokredinin geçici bir çözüm olmaktan, toplumsal cinsiyet rollerini pekiştirmekten ve kadının bağımlılığını farklı bir boyuta taşımaktan öteye gidemediğini savunmaktadır.

İçöz (2019), çalışmasında, Isparta ilinde kadın yoksulluğu ile mücadele aracı olarak kullanılan mikrokredi uygulamalarını incelenmiştir. Türkiye Grameen Mikrofinans Programı (TGMP) Isparta Şubesi'nden elde edilen bilgiler çerçevesinde, mikrokredi kullanan kadınların bulunduğu Isparta Merkez, Atabey, Gelendost, Keçiborlu ve Yalvaç ilçeleri ve bu ilçelere bağlı köyler araştırma alanı olarak belirlenmiştir. 212 kadından anket yöntemi ile toplanan veriler incelenmiştir. Katılımcıların %40.09'unun aylık aile gelirinin 1001-1500 TL aralığında olduğu saptanmıştır. Kadınların büyük bir çoğunluğunun (%58,49) var olan işlerini geliştirmek amacıyla kredi kullandıkları ve krediyi kullandıkları iş türlerinin sırasıyla; ticaret (%43,87), elişi/nakış (%28,30) ve hayvancılık (%19.34) olduğu belirlenmiştir. Ayrıca kadınların yaptıkları işlerde çoğunlukla kendilerinin çalıştığı

(%81,13) ve istihdama kayda değer bir katkının sağlanamadığı tespit edilmiştir. Kredinin kadınlara sağladığı sosyal kazanımların ise arkadaş çevrelerinin ve öz güvenlerinin artması olduğu gözlemlenmiştir. Mikrokredi sayesinde kadınların yaklaşık %80'i gelirlerinde eskiye nazaran bir iyileşme olduğunu ve büyük bir çoğunluğu (%89,62) tekrar mikrokredi almak istediklerini belirtmişlerdir. Kadınların %68,40'ı mikrokredi uygulamasına, verilecek kredi miktarının artırılmasını ve %51,89'u taksit ödeme aralıklarının uzun olmasını önermişlerdir. Ayrıca kadınların yaşları, eğitim durumları, çocuk sayıları, medeni durumları, sosyal güvence durumları, eşlerinin gelir durumları ve kredi kullanmadan önceki aile gelirleri ile kullanılan kredi miktarları arasındaki ilişkinin istatistiksel olarak önemli olmadığı sonucuna erişilmiştir.

Özdemir (2019), çalışmasında Gaziantep'te mikrokredi kullanan 151 kadın ile saha araştırması gerçekleştirmiştir. Hipotezlerin test edilmesi için de One-Way ANOVA (Tek Yönlü Varyans Testi) uygulanmıştır. Anket sonucuna göre, mikrofinans kurumundan mikrokredi kullanan kadınların sosyo-ekonomik etkileri ölçeğinin alt boyutlarından özgüven ve özsaygı artışı boyutuna ilişkin algılarının yaş değişkenine göre farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Hangi yaş aralığı olursa olsun mikrokredi uygulamasının özgüven ve özsaygıyı arttırmaya destek olduğu görülmüştür. Mikrokredi uygulamalarının yoksulluk seviyesinin altında ve eğitim düzeyi ortalamanın çok altında olan kadınların gelirlerini ve kadınların iş gücüne katılım oranlarını az da olsa arttırdığını göstermiştir. Ayrıca, kadınların maddi kaynaklara erişimini sağlamak ve güç kaynakları üzerindeki kontrolünü iyileştirmek amaçlarının gerçekleştirildiği görülmüştür. Tüm bunlar dışında mikrokredi alan kadınların az bir kısmı da olsa okuma yazmayı öğrenmiş, bir başkasına ihtiyaç duymadan kendi işlerini yapabildiklerini göstermişlerdir.

Çiçek (2018), Iğdır ilinde kadın yoksulluğuyla mücadelede mikrokredi uygulamasının kadınlar üzerindeki sosyo-ekonomik etkilerini incelemiştir. Araştırma sonuçlarına göre, Iğdır ilinde mikrokredi kullanan kadınların söz konusu uygulamadan büyük ölçüde memnun oldukları, mikrokredi uygulamasının ekonomik ve sosyal yaşamlarına önemli katkılar sağladığı tespit edilmiştir. Buna karşın mikrokredi uygulamasında verilen mikrokredi miktarının yetersiz olması, tarıma dayalı Iğdır ekonomisinde tarım kaynaklı ürünlerde mikrokrediden yararlananların

oranın çok düşük olması, mikrokredi uygulamaları konusunda kadınların kamu kurumları ve meslek kuruluşları tarafından yetersiz bilgilendirilmesi gibi birtakım sorunlarla karşılaştıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bağımsız gruplar için Ki-kare testi sonuçlarına göre, mikrokredi kullanan kadınlar açısından hanede çalışan kişi sayısı ile hanenin ortalama aylık geliri arasında, kredi kullanan kadının eşinin mesleği ile eşinin aylık geliri arasında, hanede çalışan kişi sayısı ile mikrokredi kullanarak üretilen veya satılan ürünler arasında, kadının mikrokredi almadan önceki çalışma durumu ile mikrokredi kullanarak üretilen veya satılan ürünler arasında; mikrokredi kullanmadan önceki gelir ile mikrokredi kullandıktan sonraki gelir arasında ve eğitim düzeyi ile eşinin çalışma durumu arasında istatistiki olarak ilişki olduğu saptanmıştır.

Eral (2018), çalışmasında mikrokredi uygulamalarına ait örnekleri incelemiş ve mikrokredilerin kadınların ekonomiye kazandırılmasında ne kadar etkili olduğunu saptanmaya çalışılmıştır. Kadın girişimcilerin düşüncelerinden yola çıkılarak, mikrokredi uygulamalarında genel olarak bir memnuniyet söz konusu olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada kadınların hepsi, belirli bir kazanç elde etmekle kalmayıp, öz güven, motivasyon, sosyallik, iletişim, söz hakkı vb. gibi özellikleri de yaşantılarında ön plana çıkardığı vurgulanmıştır. Araştırma sürecinde, mikrokredi kullanan veya kullanmayı düşünen kadınların sistem üzerindeki eleştirileri de dikkate alınarak, deneyimsizlik, bilgi eksikliği, kurum veya kuruluşlardaki gerek maddi gerek manevi destekteki standartlaşma gibi sorunların yaşandığı gözlenmiştir. Kadınların girişimciliğe özendirilmesi ve desteklenmesi konusunda devlet tarafından yapılacak olan düzenlemelerin kalitesinin yükseltilmesinin, istihdamın arttırılmasının, ekonominin gelişmesinin, Türkiye çapında *yoksulluk envanteri* çalışmalarının il, ilçe, mahalle bazlı düzeyde belirlenmesinin daha duyarlı ve bilinçli bir toplumun yetişmesinde etkili olacağı vurgulanmıştır.

3.7. Bulgular

Araştırma kapsamında 35 kişiye görüşme formu uygulanmış olup görüşme formunda 13 sorudan oluşan demografik ve ekonomik özellikler ve 10 sorudan oluşan mikrokredi ile ilgili araştırma yapılmıştır. Araştırmada ilk 23 soruluk demografik ve ekonomik özellikler ile mikrokredi ile ilgili bilgiler SPSS programı ile analiz edilmiştir.

3.7.1. Demografik ve Ekonomik Özellikler

Bu bölümde, mikrokredi kullanan anket katılımcılarının yaşına, medeni durumuna, çocuk sayısına, eğitim durumuna, mesleğine, katılımcının eşinin mesleğine, sosyal güvence durumlarına göre dağılımları gösterilmiş ve katılımcıların ekonomik durumlarını ölçmek amaçlı sorular yöneltilmiştir.

Tablo 9. Ankete Katılanların Yaşı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli yanıt	18-27	1	2,9	2,9	2,9
	28-37	7	20,0	20,0	22,9
	38-47	12	34,3	34,3	57,1
	48-57	10	28,6	28,6	85,7
	58 ve üstü	5	14,3	14,3	100,0
	Toplam	35	100,0	100,0	

Mikrokredi kullanan anket katılımcılarının yaşa göre dağılımları Tablo 9'da verilmiştir. Tablo incelendiği zaman katılımcıların %2,9'u 18-27 yaş aralığında, % 20'si 28-37 yaş aralığında, %34,3'ü 38-47 yaş aralığında, %14,3'ü 58 yaşın üzerindedir. Yani orta yaş grubunda mikrokredi kullanımı daha yüksektir.

Tablo 10. Katılımcıların Medeni Durumu

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Yanıt	Evli	26	74,3	74,3	74,3
	Bekar	9	25,7	25,7	100,0
	Toplam	35	100,0	100,0	

Mikrokredi kullanan anket katılımcılarının medeni durumlarına göre dağılımı tablo 10'da verilmiştir. Tabloya göre katılımcıların %74,3'ü evli iken, %25,7'si bekardır. Tabloya göre evli kadınlar ekonomiye katılma konusunda daha istekli

görünürken, çeşitli sebeplerden dolayı bekar olan kadınlar da iş yapma konusunda isteklidir.

Tablo 11. Katılımcıların Çocuk Sayısı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Yanıt	1	4	11,4	11,4	11,4
	2	17	48,6	48,6	60,0
	3	7	20,0	20,0	80,0
	4 ve üstü	5	14,3	14,3	94,3
	Yok	2	5,7	5,7	100,0
	Toplam	35	100,0	100,0	

Katılımcıların çocuk sayılarına göre dağılımları Tablo 11'de verilmiştir. Buna göre katılımcıların %11,4'ü 1 çocuğa, %48,6'sı 2 çocuğa, %20'si 3 çocuğa, %14,3'ü 4 ve üstü çocuğa sahipken, %5,7'sinin çocuğu yoktur. Bu durum mikrokredi kullanan kadınların büyük bir çoğunluğunun bakmakla yükümlü olduğu 2 çocuğunun olduğunu göstermektedir.

Tablo 12. Katılımcıların Eğitim Durumu

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Yanıt	İlkokul	9	25,7	25,7	25,7
	Ortaokul	3	8,6	8,6	34,3
	Lise	20	57,1	57,1	91,4
	Üniversite	3	8,6	8,6	100,0
	Toplam	35	100,0	100,0	

Katılımcıların eğitim durumlarına göre dağılımları Tablo 12'de verilmiştir. Buna göre %25,7'si ilkokul, %8,6'sı ortaokul, %57,1'i lise ve %8,6'sı üniversite

mezunudur. Tablo incelendiği zaman katılımcıların büyük bir çoğunluğunun lise mezunu olduğu görülmektedir.

Tablo 13. Katılımcıların Mesleği

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Yanıt	Ev Hanımı	16	45,7	45,7	45,7
	İşçi	2	5,7	5,7	51,4
	Emekli	2	5,7	5,7	57,1
	Esnaf	12	34,3	34,3	91,4
	Çiftçi	1	2,9	2,9	94,3
	Diğer	2	5,7	5,7	100,0
	Toplam	35	100,0	100,0	

Katılımcıların mesleklerine göre dağılımları Tablo 13'te verilmiştir. Tabloya göre %45,7'si ev hanımı, %5,7'si işçi, %5,7'si emekli, %34,3'ü esnaf, %2,9'u çiftçidir. Katılımcıların %5,7'si diğer cevabını vermiştir. Mikrokredi kullanan kadınların yaklaşık yarısının ev hanımı olması mikrokredinin hitap ettiği kitleye ulaşmadaki başarısını göstermektedir.

Tablo 14. Katılımcıların Eşinin Mesleği

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Yanıt	İşçi	14	40,0	40,0	40,0
	Esnaf	2	5,7	5,7	45,7
	Çiftçi	2	5,7	5,7	51,4
	Emekli	5	14,3	14,3	65,7
	Memur	1	2,9	2,9	68,6
	Diğer	11	31,4	31,4	100,0
	Toplam	35	100,0	100,0	

Mikrokredi kullanan kadınların katıldığı ankette eşlerinin mesleği Tablo 14'te verilmiştir. Katılımcıların %40'ının eşinin mesleği işçi, %5,7'sinin eşinin mesleği esnaf, %5,7'sinin eşinin mesleği çiftçi, %14,3'ünün eşi emekli, %2,9'unun eşinin mesleği memur ve %31,4'ünün mesleği diğer gruplarındandır. Yapılan birebir görüşmelerde diğer şıkkını işaretleyenler evli değil yahut boşanmış sınıfına girmektedirler. Tablo incelendiğinde eşleri işçi olanların mikrokredi kullanarak ev ekonomisine katkıda bulunma isteğinin daha yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır.

Tablo 15. Katılımcıların Sosyal Güvencesi

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Yanıt	SSK	20	57,1	57,1	57,1
	BAĞ-KUR	12	34,3	34,3	91,4
	Emekli Sandığı	2	5,7	5,7	97,1
	Sosyal güvencem yok	1	2,9	2,9	100,0
	Toplam	35	100,0	100,0	

Katılımcıların sosyal güvence durumları Tablo 15'te gösterilmiştir. Buna göre mikrokredi kullanan kadınların %57,1'inin sosyal güvencesi SSK, %34,3'ünün sosyal güvencesi BAĞ-KUR ve %5,7'sinin sosyal güvencesi emekli sandığı iken %2,9'unun sosyal güvencesi bulunmamaktadır.

Tablo 16. Katılımcıların Oturduğu Eve Ait Bilgiler

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Yanıt	Kendi evimiz	10	28,6	28,6	28,6
	Kira	22	62,9	62,9	91,4
	Kendi evimiz değil ama ücretsiz oturuyoruz	3	8,6	8,6	100,0
	Toplam	35	100,0	100,0	

Katılımcıların oturduğu eve ait bilgiler Tablo 16'da gösterilmiştir. Buna göre katılımcıların %62,9'u kirada otururken, %28,6'sının kendi evinde oturmaktadır. %8,6'sı ise tanıdıklarına ait evlerde ücretsiz oturmaktadır.

Tablo 17. Katılımcıların Oturduğu Evde Yaşayan Kişi Sayısı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Yanıt	1	3	8,6	8,6	8,6
	2	6	17,1	17,1	25,7
	3	10	28,6	28,6	54,3
	4	9	25,7	25,7	80,0
	5 ve üstü	7	20,0	20,0	100,0
	Toplam	35	100,0	100,0	

Katılımcıların oturduğu evde yaşayan kişi sayısı Tablo 17'de gösterilmiştir. Tabloya göre katılımcıların %8,6'sı yalnız yaşamaktadır. %17,1'i 2 kişi, %28,6'sı 3 kişi, %25,7'si 4 kişi ve %20'si 5 ve üzeri kişi yaşamaktadır. Tabloya göre katılımcıların evde yaşayan kişi sayıları nispeten dengeli bir dağılım göstermektedir.

Tablo 18. Katılımcıların Ailesinde Çalışan Kişi Sayısı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Yanıt	1	19	54,3	54,3	54,3
	2	14	40,0	40,0	94,3
	3	2	5,7	5,7	100,0
	Toplam	35	100,0	100,0	

Katılımcıların ailelerinde çalışan kişi sayısını gösteren veriler Tablo 18'de gösterilmiştir. Araştırma incelendiğinde katılımcıların %54,3'ünün ailesinde 1 kişi çalışırken, %40'ında 2 kişi ve %5,7'sinde 3 kişi çalışmaktadır. Tabloya göre katılımcıların neredeyse tamamına yakınının evinde 1 veya 2 kişi çalışmaktadır.

Tablo 19. Katılımcıların Ailesinin Toplam Aylık Geliri

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Yanıt	5.001-8.500 TL	6	17,1	17,1	17,1
	8.501- 11.000 TL	6	17,1	17,1	34,3
	11.001- 15.000 TL	5	14,3	14,3	48,6
	15.001 TL ve üzeri	18	51,4	51,4	100,0
	Toplam	35	100,0	100,0	

Mikrokredi alan kadınların ailelerinin ayılık toplam gelir durumları Tablo 19'da gösterilmiştir. Buna göre katılımcıların %17,1'inin aylık geliri 5.001-8.500TL arasında, %17,1'inin aylık geliri 8.501-11.000TL arasında, %14,3'ünün aylık geliri 11.001-15.000TL arasında ve %51,4'ünün aylık geliri ise 15.001TL ve üzerindedir.

Tablo 20. Katılımcıların Gelir Getiren Mal Varlığı Durumu

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Yanıt	Tarla	2	5,7	5,7	5,7
	Araç	5	14,3	14,3	20,0
	Büyükbaş ve küçükbaş hayvan	1	2,9	2,9	22,9
	İşyeri	8	22,9	22,9	45,7
	Yok	19	54,3	54,3	100,0
	Toplam	35	100,0	100,0	

Katılımcıların gelir getiren malvarlığı durumları Tablo 20'de verilmiştir. Verilere göre katılımcıların %5,7'sinin bağ-bahçe ve tarlası bulunurken, %14,3'ünün aracı bulunmakta, %2,9'unun büyükbaş veya küçükbaş hayvanı bulunmakta, %22,9'u işyeri sahibiyken katılımcıların %54,3'ünün herhangi bir mal varlığı bulunmamaktadır.

Tablo 21. Katılımcıların Karar Alma Durumları

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Yanıt	Eşim	1	2,9	2,9	2,9
	Ben	15	42,9	42,9	45,7
	Ortak karar alırız	17	48,6	48,6	94,3
	Aile büyükleri karar verir	2	5,7	5,7	100,0
	Toplam	35	100,0	100,0	

Katılımcıların ekonomik konular ile ilgili evde kimin karar verdiğine dair durumları Tablo 21'de gösterilmiştir. Buna göre katılımcıların %2,9'unun evinde kararları eşi vermekte, %42,9'unun evinde ise kararları katılımcı kendisi vermekte, %48,6'sının evinde ortak kararlar alınmakta iken %5,7'sinin evinde ise kararları aile büyükleri vermektedir. Katılımcıların yaklaşık yarısında kararların ortak alınması ailede saygı çerçevesinde yaşandığını göstermektedir.

3.7.2. Mikrokredi ile İlgili Bilgiler

Araştırmanın bu bölümünde katılımcılara mikrokrediden nasıl haberdar oldukları, mikrokredi almadan önce ne iş yaptıkları, mikrokrediyi hangi alanda iş yapmak için kullandıkları, ne kadar süredir bu işi yaptıkları gibi sorular yöneltilmiştir.

Tablo 22. Katılımcıların Mikrokrediden Haberdar Olma Durumları

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Yanıt	Mikrokredi alan kişiler vasıtasıyla	33	94,3	94,3	94,3
	Çevremdeki kişiler vasıtasıyla	2	5,7	5,7	100,0
	Toplam	35	100,0	100,0	

Katılımcıların mikrokrediden haberdar olma durumlarına ilişkin veriler Tablo 22'de verilmiştir. Tabloya göre katılımcıların %94,3'ü daha önce mikrokredi alan kişiler aracılığıyla uygulamadan haberdar olurken, %5,7'si çevresindeki kişiler vasıtasıyla haberdar olmuştur. Mikrokredi alan katılımcıların neredeyse tamamına yakınının daha önce mikrokredi almış kişiler aracılığı ile mikrokredi ile tanışması, mikrokredideki grup sisteminden ileri geldiği söylenebilir.

Tablo 23. Katılımcıların Mikrokredi Almadan Önceki İşi

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Yanıt	İşsizdim	13	37,1	37,1	37,1
	Kendime ait bir işim vardı	11	31,4	31,4	68,6
	Ücretli olarak başkasının işinde çalışıyordum	5	14,3	14,3	82,9
	Diğer	6	17,1	17,1	100,0
	Toplam	35	100,0	100,0	

Katılımcıların mikrokredi almadan önce ne iş yaptığına dair yanıtlar Tablo 23'te gösterilmiştir. Buna göre %37,1'i mikrokredi almadan önce işsizken, %31,4'ünün kendisine ait bir işi bulunmakta, %14,3'ü ücretli olarak başkasının işinde çalışmaktadır. Katılımcıların %17,1'i ise diğer işlerle uğraşmaktadır. Örneğin; Emekli, evde nakış-dikiş işiyle uğraşan ve yine evde dolma, pohaça, börek gibi yiyecek üretimi yapan, güvenlikçi olan.

Tablo 24. Katılımcıların Mikrokredi Alma Tarihi

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Yanıt	2009	3	8,6	8,6	8,6
	2010	2	5,7	5,7	14,3
	2011	1	2,9	2,9	17,1
	2013	2	5,7	5,7	22,9
	2014	2	5,7	5,7	28,6
	2015	2	5,7	5,7	34,3
	2016	3	8,6	8,6	42,9
	2017	2	5,7	5,7	48,6
	2018	5	14,3	14,3	62,9
	2019	2	5,7	5,7	68,6
	2020	4	11,4	11,4	80,0
	2021	5	14,3	14,3	94,3
	2022	1	2,9	2,9	97,1
	2023	1	2,9	2,9	100,0
	Toplam	35	100,0	100,0	

Katılımcıların ilk defa mikrokredi alma tarihini gösteren veriler Tablo 24'de gösterilmiştir. Katılımcıların %8,6'sı 2009 yılında ilk defa mikrokredi alırken, %5,7'si 2010 yılında, %2,9'u 2011 yılında, %5,7'si 2013 yılında, %5,7'si 2014 yılında, %5,7'si 2015 yılında, %8,6'sı 2016 yılında, %5,7'si 2017 yılında, %14,3'ü 2018 yılında, %5,7'si 2019 yılında, %11,4'ü 2020 yılında, %14,3'ü 2021 yılında, %2,9'u 2022 yılında ve %2,9'u 2023 yılında ilk defa mikrokredi almıştır. 2012 yılı hariç olmak üzere 2009 yılından itibaren her yıl ilk defa mikrokredi almış katılımcıya ulaşılmıştır. Ayrıca mikrokredi kullanımının 2018-2021 döneminde hız kazandığı görülmektedir.

Tablo 25. Katılımcıların Mikrokredi Alma Sayısı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Yanıt	1	1	2,9	2,9	2,9
	2	5	14,3	14,3	17,1
	3	2	5,7	5,7	22,9
	4	4	11,4	11,4	34,3
	5 ve üzeri	23	65,7	65,7	100,0
	Toplam	35	100,0	100,0	

Katılımcıların kaç defa mikrokredi aldığı Tablo 25'te gösterilmiştir. Katılımcıların %2,9'u 1 defa mikrokredi alırken, %14,3'ü 5 kere, %5,7'si 2 kere, %11,4'ü 4 kere ve % 65,7'si 5 ve üstünde mikrokredi almıştır. Bu da gösteriyor ki, mikrokredi alanların büyük bir çoğunluğu tekrar mikrokredi alma eğilimindedir.

Katılımcıların Aldığı Mikrokredi Miktarı

Katılımcılar mikrokredi ilk aldıkları andan itibaren en az 3.000TL almışlardır. Zaman içerisinde ödemeler tamamlandıkça yeni krediler kullanılabilmekte ve tek seferde 15.000TL tutarında mikrokredi kullanılabilmektedir. Şimdiye kadar toplam 54.500TL tutarında mikrokredi kullanan dahi olmuştur. Katılımcılara kayda değer miktarlarda kredi sağlandığı görülmektedir.

Tablo 26. Katılımcıların Mikrokrediyi Hangi Alanda Kullandığı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Yanıt	Gıda Sektörü	2	5,7	5,7	5,7
	Elişi	15	42,9	42,9	48,6
	Turizm Sektörü	1	2,9	2,9	51,4
	Eşimin mevcut işine katkı sağlamak	3	8,6	8,6	60,0
	Diğer	14	40,0	40,0	100,0
	Toplam	35	100,0	100,0	

Katılımcıların mikrokrediyi hangi alanda iş yapmak için aldıkları Tablo 26'da gösterilmiştir. Tabloya göre katılımcıların %42,9'u oya, örgü, nakış-dikiş, çeyizlik ürünler, elişi ürünleri yapmaktadır. %40'ı ise birebir yapılan görüşmelerde elde edinilen bilgiler doğrultusunda katalog üzerinden kişisel bakım ürünleri satışı gerçekleştirmektedir. Bu da ev hanımları gibi kadınların evde oturmak yerine hem sosyalleşmek hem de gelir sağlamak amacı taşıdığını göstermektedir. %8,6'sı eşinin mevcut işine katkı sağlamaktadır. %5,7'si mikro krediyi gıda sektöründe kullanırken %2,9'u turizm sektöründe kullanmıştır.

Tablo 27. Katılımcıların Mikrokredi Kullanarak Yaptığı İşte Çalışan Kişiler

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Yanıt	Kendim çalışıyorum	27	77,1	77,1	77,1
	Eşimle çalışıyorum	4	11,4	11,4	88,6
	Yanımda işçi çalıştırıyorum	4	11,4	11,4	100,0
	Toplam	35	100,0	100,0	

Katılımcıların mikrokredi kullanarak yaptığı işte çalışan kişiler Tablo 27'de gösterilmiştir. Tablo incelendiğinde katılımcıların %77,1'i mikrokredi kullanarak yaptığı işte kendisi çalışmaktadır. Katılımcıların %11,4'ü eşiyle birlikte çalışırken, %11,4'ü yanında işçi çalıştırmaktadır.

Tablo 28. Katılımcıların Mevcut İşinde Çalışma Süresi

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Yanıt	1 yıl	2	5,7	5,7	5,7
	2 yıl	2	5,7	5,7	11,4
	3 yıl	6	17,1	17,1	28,6
	4 yıl	1	2,9	2,9	31,4
	5 yıl ve üzeri	24	68,6	68,6	100,0
	Toplam	35	100,0	100,0	

Katılımcıların şu anda yapmış oldukları işi ne zamandan beri yürüttükleri Tablo 28'te gösterilmiştir. Buna göre katılımcıların %5,7'si 1 yıldan beri, %5,7'si 2 yıldan beri, %17,1'i 3 yıldan beri, %2,9'u 4 yıldan beri aynı işi yaparken, %68,6'sı 5 yıldan fazla süredir aynı iş yapmaktadır. Yeni mikrokredi kullanıcılarının büyük bir çoğunluğunun çok uzun süredir aynı işi yaptığı görülmektedir.

Tablo 29. Katılımcıların İhtiyaç Duyduğu Kredi Miktarı

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Yanıt	5.001 TL ve üzeri	28	80,0	80,0	80,0
	2.001- 3.000 TL	5	14,3	14,3	94,3
	1.000- 2.000 TL	1	2,9	2,9	97,1
	Artık mikrokrediye ihtiyacım yok	1	2,9	2,9	100,0
	Toplam	35	100,0	100,0	

Katılımcıların şu anda ihtiyaç duyduğu mikrokredi miktarları Tablo 29'da gösterilmektedir. Katılımcıların %80'i 5.001TL ve üzeri mikrokrediye ihtiyaç duymaktadır. %14,3'ü 2.001-3.000TL arasında mikro krediye ihtiyaç duyarken, %2,9'u 1.000-2.000TL arasında mikrokrediye ihtiyaç duymaktadır. Katılımcıların %2,9'u ise artık mikrokrediye ihtiyaç duymamaktadır.

Tablo 30. Katılımcıların Mikrokrediyi Geri Ödeyebilme Durumları

		Frekans	Yüzde	Geçerli Yüzde	Kümülatif Yüzde
Geçerli Yanıt	Evet	2	5,7	5,7	5,7
	Hayır	33	94,3	94,3	100,0
	Toplam	35	100,0	100,0	

Katılımcıların mikrokrediyi geri ödemede zorluk yaşayıp yaşamama durumları Tablo 30'da gösterilmiştir. Katılımcıların %5,7'si geri ödemede zorluk yaşamışken, %94,3'ü geri ödemede zorluk yaşamamıştır.

3.7.3. Çapraz Dağılım Bulguları

Araştırmada katılımcıların demografik ve ekonomik özelliklerine göre mikrokredi ile ilgili özellikleri incelenmiştir.

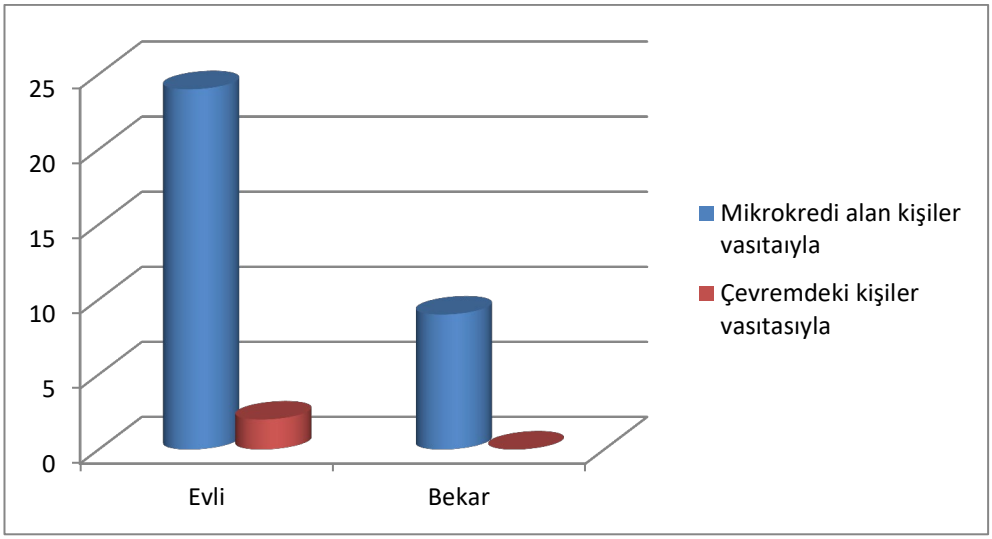

Şekil 1. Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Mikrokrediden Haberdar Olma Durumları

Katılımcıların medeni durumlarına göre mikrokrediden haberdar olma durumları Şekil 1'de gösterilmiştir. Şekil 1'e göre evli olanların %92,3'ü mikrokredi alan kişiler vasıtasıyla, evli olanların %7,7'si ise çevresindeki kişiler vasıtasıyla mikrokrediden haberdar olmuştur. Bekar olanların ise tamamı mikrokredi alan kişiler vasıtasıyla mikrokrediden haberdar olmuştur.

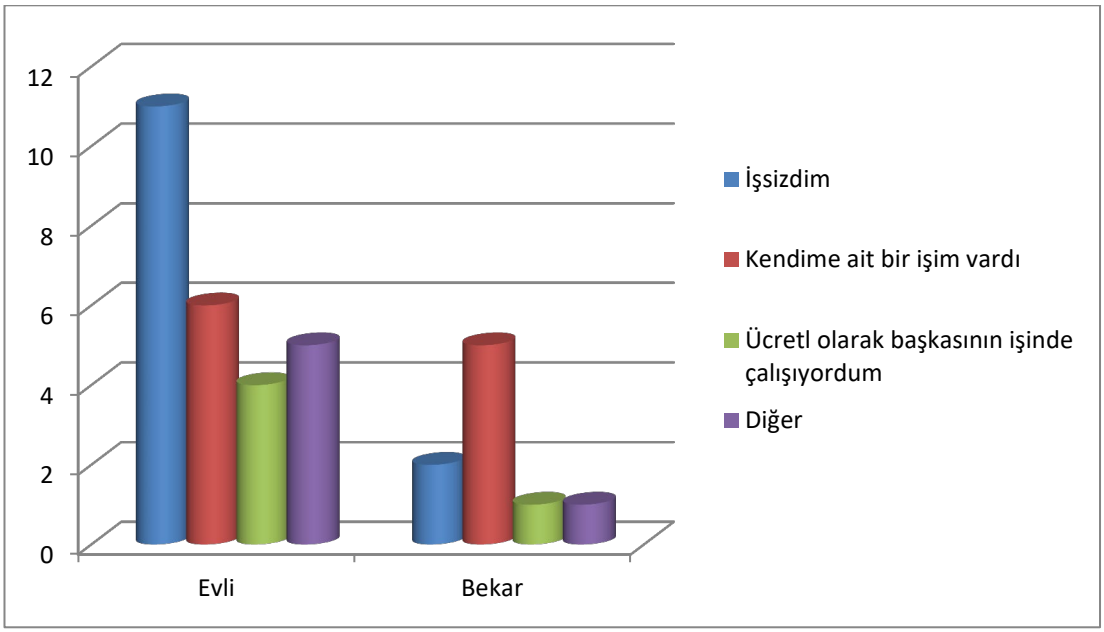

Şekil 2. Katılımcıların Medeni Durumlarına Göre Mikrokredi Almadan Önce Ne İş Yaptıkları

Katılımcıların medeni durumlarına göre mikrokredi almadan önce ne iş yaptığı Şekil 2'de gösterilmiştir. Evli olanların %42,3'ü işsiz, %23,1'inin kendine ait işi, %15,4'ü ücretli olarak başkasının işinde çalışırken %19,2'si diğer şıkkını işaretlemiştir. Bekar olanların %22,2'si işsiz, %55,6'sının kendine ait bir işi, %11,1'i ücretli olarak başkasının işinde çalışırken, %11,1'i diğer şıkkını işaretlemiştir.

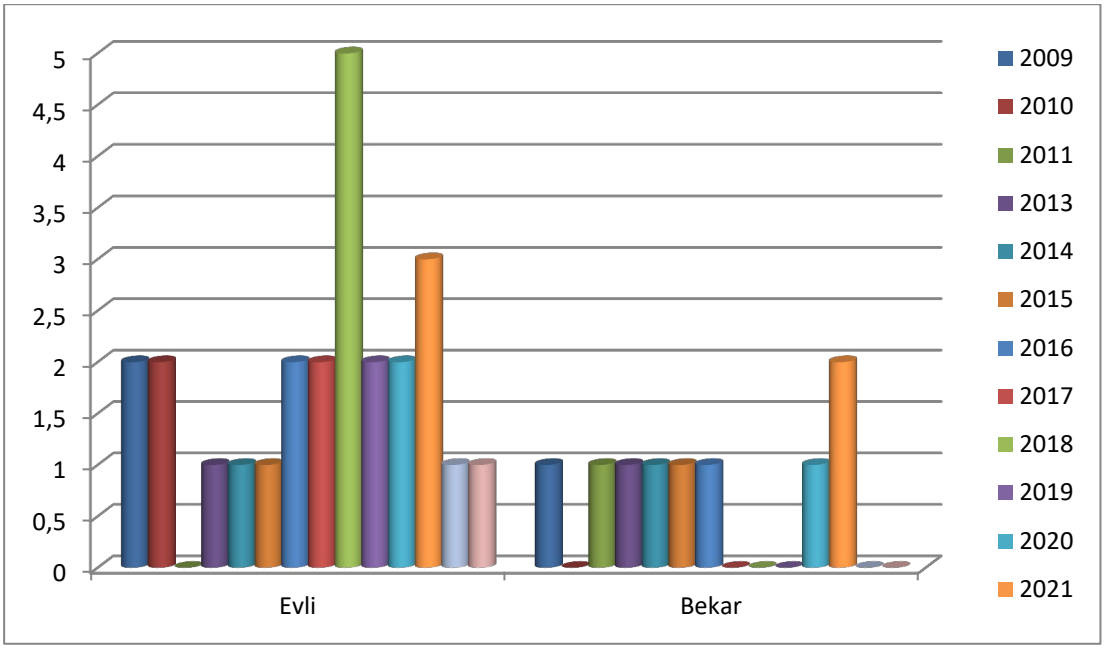

Şekil 3. Katılımcıların Medeni Durumuna Göre Mikrokrediyi İlk Ne Zaman Aldığı

Katılımcıların medeni durumlarına göre mikrokrediyi ilk olarak ne zaman aldığı Şekil 3'de gösterilmiştir. Buna göre evli olanların %7,7'si 2009 yılında, %7,7'si 2010 yılında, %3,8'i 2013 yılında, %3,8'i 2014 yılında, %3,8'i 2015 yılında, %7,7'si 2016 yılında, %7,7'si 2017 yılında, %19,2'si 2018 yılında, %7,7'si 2019 yılında, %11,5'i 2020 yılında, %11,5'i 2021 yılında, %3,8'i 2022 yılında ve %3,8'i de 2023 yılında ilk olarak mikrokrediyi almıştır. Bekar olanların %11,1'i 2009 yılında, %11,1'i 2011 yılında, %11,1'i 2013 yılında, %11,1'i 2014 yılında, %11,1'i 2015 yılında, %11,1'i 2016 yılında, %11,1'i 2020 yılında, %22,2'si 2021 yılında ilk olarak mikrokrediyi almıştır.

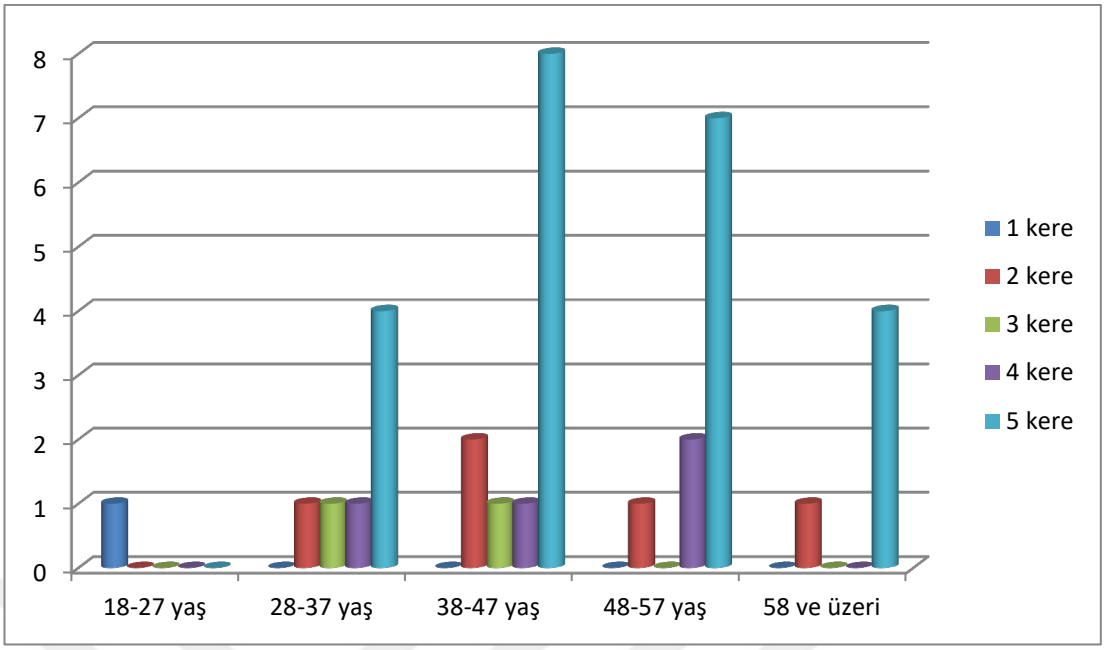

Şekil 4. Katılımcıların Yaş Aralığına Göre Şimdiye Kadar Kaç Kere Mikrokredi Aldığı

Katılımcıların yaş aralığına göre şimdiye kadar kaç kere mikrokredi aldığı Şekil 4'de gösterilmiştir. Şekil 4'te göre katılımcılardan yaş aralığı 18-27 arasında olanlardan %100'ü 1 kere mikrokredi almıştır. Katılımcılardan yaş aralığı 28-37 arasında olanlardan %14,3'ü 2 kere, %14,3'ü 3 kere, %14,3'ü 4 kere mikrokredi almışken %57,1'i 4 kere mikrokredi almıştır. Katılımcılardan yaş aralığı 38-47 arasında olanlardan %16,7'si 2 kere, %8,3'ü 3 kere, %8,3'ü 4 kere mikrokredi almışken %66,7'si 8 kere mikrokredi almıştır. Katılımcılardan yaş aralığı 48-57 arasında olanlardan %10'u 2 kere, %20'si 2 kere mikrokredi almış, %70'i ise 7 kere mikrokredi almıştır. Katılımcılardan 58 ve üzeri yaşında olanlardan %20'si 2 kere mikrokredi almışken %80'i 4 kere mikrokredi almıştır. Mikrokredi alanların tekrar mikrokredi alma eğilimde olduğu yaş aralığında en yüksek değerlerin 5 ve üzeri kere mikrokredi alması ile ilişkilendirilebilir.

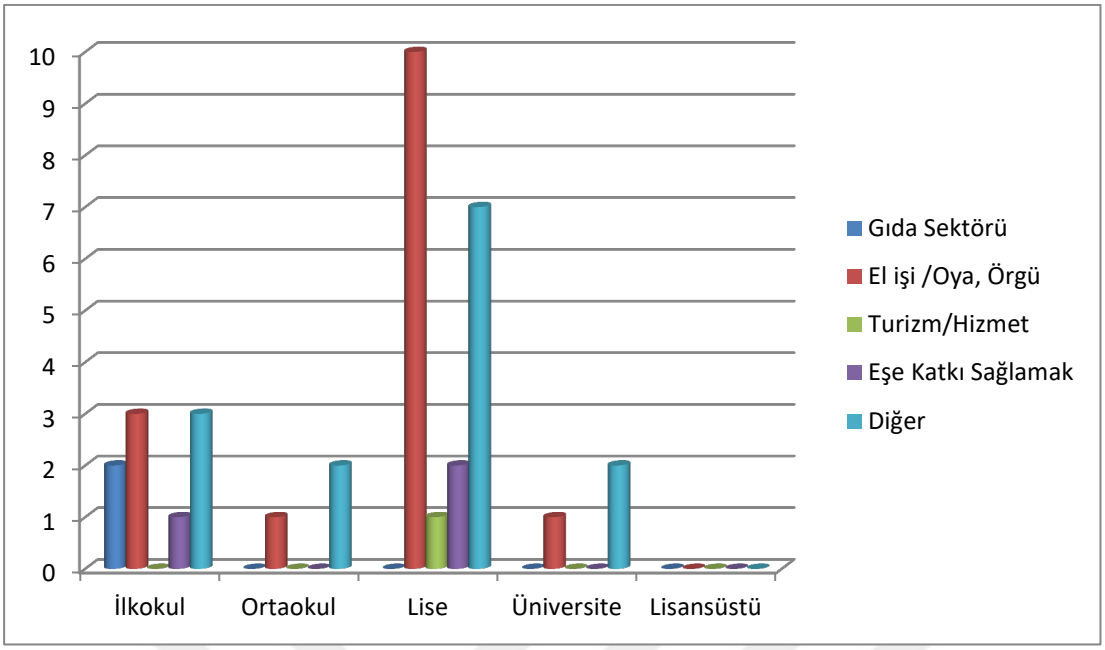

Şekil 5. Eğitim Durumuna Göre Katılımcıların Mikrokrediyi Hangi Alanda Kullandığı

Katılımcıların eğitim durumlarına göre mikrokrediden almış oldukları krediyi hangi alanda iş yapmak için kullandığı Şekil 5'te gösterilmiştir. İlkokul mezunu katılımcıların %22,2'si gıda sektörü ile, %33,3'ü elişi, örgü nakış-dikiş işiyle, %11,1'i eşinin var olan işine katkı sağlamak amacıyla ve %33,3'ü de diğer amaçlar için kullanmıştır. Ortaokul mezunu katılımcıların %33,3'ü elişi, örgü nakış-dikiş işiyle, %66,7'si de diğer amaçlar için kullanmıştır. Lise mezunu katılımcıların %50'si elişi, örgü nakış-dikiş işiyle, %5'i turizm, hizmet sektöründe, %10'u eşinin mevcut işine katkı sağlamak amacıyla, %35'i de diğer amaçlar için mikrokrediyi kullanmıştır. Üniversite mezunu katılımcıların %33,3'ü elişi, örgü nakış-dikiş işiyle, %66,7'si de diğer amaçlar için mikrokredi kullanmıştır. Katılımcılar arasında lisansüstü eğitim durumuna sahip bir katılımcı bulunmamaktadır. Gıda sektörü ile eğitim durumu düşük olanlar daha çok ilgili olmakta iken eğitim seviyesi arttıkça mikro kredi kullanma sebepleri değişebilmektedir. Katılımcılar genel anlamda mikrokrediyi elişi, oya, örgü ve çeyizlik ürünler için kullanmaktadırlar.

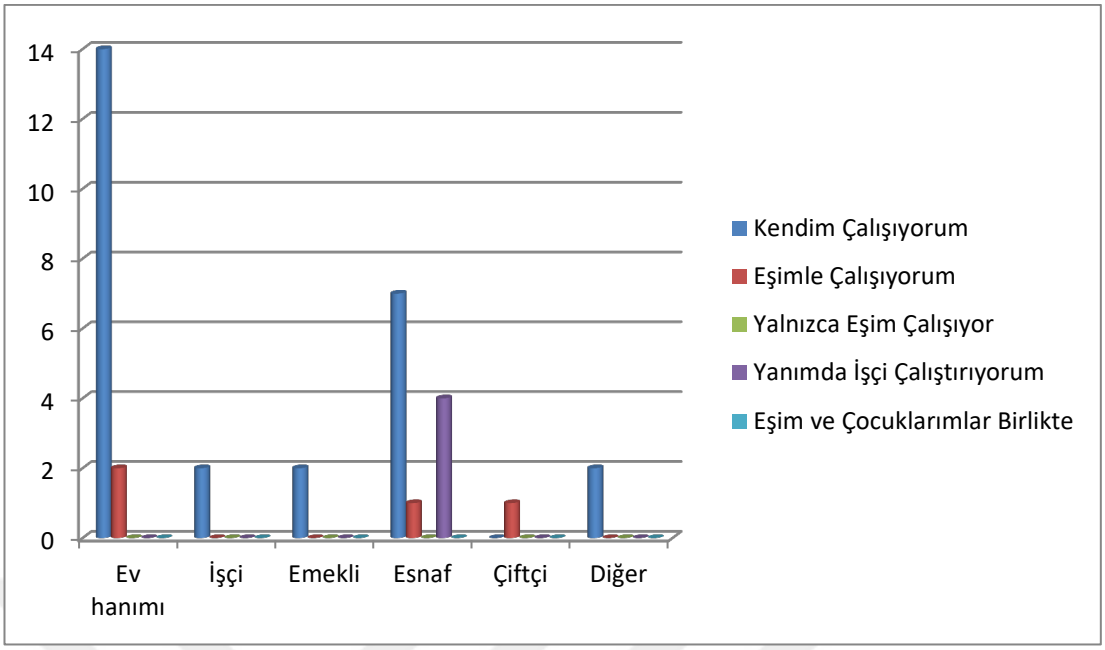

Şekil 6. Katılımcıların Mesleğine Göre Yaptığı İşte Kiminle Çalıştığı

Katılımcıların mesleki durumuna göre yapmış olduğu işte kiminle birlikte çalıştığı Şekil 6'da gösterilmiştir. Ev hanımı olanların %87,5'i kendisi çalışırken, %12,5'i eşi ile birlikte çalışmaktadır. İşçi olanların %100'ü kendisi çalışmaktadır. Emekli olanların da %100'ü kendisi çalışmaktadır. Esnaf olanların %58,3'ü kendisi çalışıyor, %8,3'ü eşi ile birlikte çalışıyorken %33,3'ü de yanında işçi çalıştırmaktadır. Mesleği çiftçi olanların %100'ü eşiyle birlikte çalışmaktadır. Mesleği diğer grupta olanların ise %100'ü kendisi çalışmaktadır.

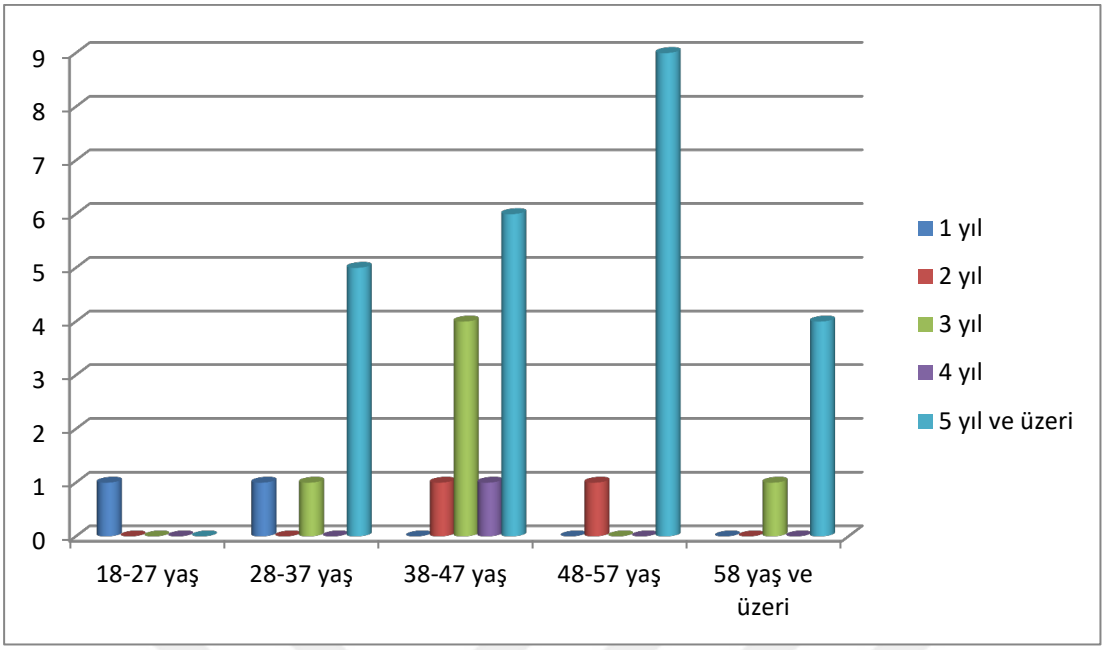

Şekil 7. Katılımcıların Yaş Aralığına Göre Şuanda Yapmış Olduğu İşi Ne Zamandan Beri Yaptığı

Katılımcıların yaş aralığına göre şu anda yapmış olduğu işi ne zamandan beri yaptığı Şekil 7'de gösterilmiştir. Yaş aralığı 18-27 arasında olan katılımcıların %100'ü 1 yıldan beri bu işi yapmaktadır. Yaş aralığı 28-37 arasında olan katılımcıların %14,3'ü 1 yıldır, %14,3'ü 3 yıldır, %71,4'ü de 5 yıl ve üzeri aynı işi yapmaktadır. Yaş aralığı 38-47 arasında olan katılımcıların %8,3'ü 2 yıldır, %33,3'ü 3 yıldır, %8,3'ü 4 yıldır ve %50'si 5 yıl ve üzeri aynı işi yapmaktadır. Yaş aralığı 48-57 arasında olan katılımcıların %10'u 2 yıldır aynı işi yaparken %90'ı 5 yıl ve üzeri aynı işi yapmaktadır. Yaşı 58 ve üzeri olan katılımcıların %20'si 3 yıldır aynı işi yapıyor ve %80'i 5 yıl ve üzeri aynı işi yapmaktadır.

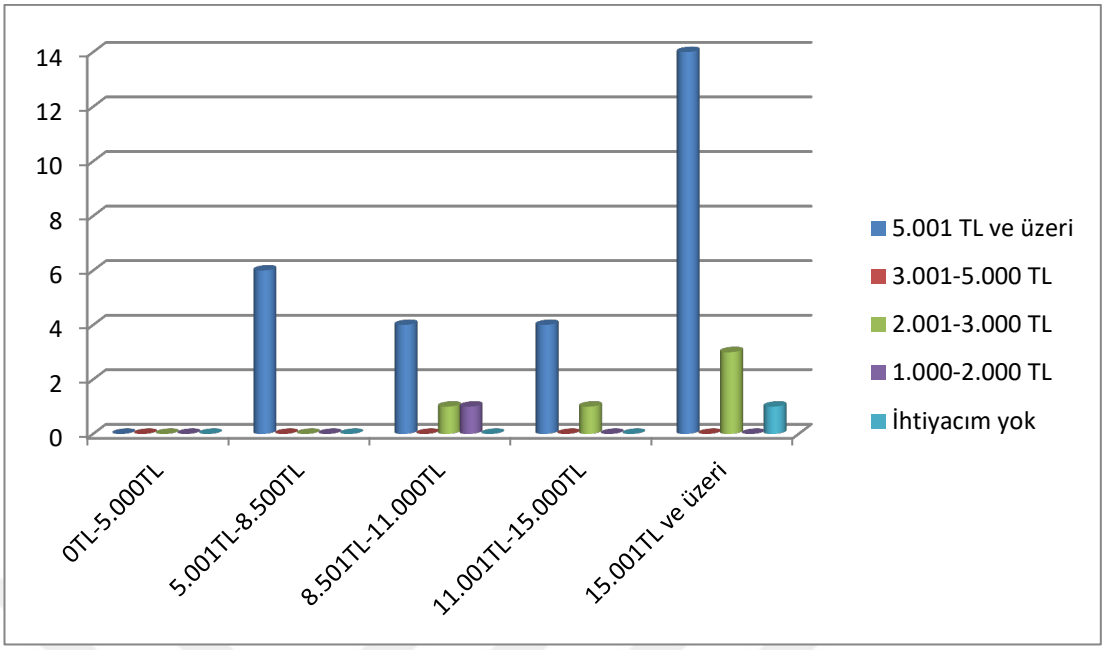

Şekil 8. Katılımcıların Ailesinin Toplam Gelirine Göre Şuanda Mikrokrediye İhtiyaç Duyduğu Miktar

Katılımcıların ailesinin toplam aylık gelir düzeyine göre şu anda ihtiyaç duyduğu mikrokredi miktarları Şekil 8'de gösterilmiştir. Katılımcılardan aylık geliri 5.001TL-8.500TL arasında olanlardan 6 kişi 5.001 TL ve üzeri mikrokrediye ihtiyaç duymaktadır. Katılımcılardan aylık geliri 8.501TL-11.000TL arasında olanlardan 4 kişi 5.001TL ve üzeri mikrokrediye ihtiyaç duyarken aylık geliri 8.501TL-11.000TL arasında olanlardan 1'er kişi 2.001TL-3.000TL arasında mikrokrediye ve 1.000TL-2.000TL arasında mikrokrediye ihtiyaç duymaktadır. Katılımcılardan aylık geliri 11.001TL-15.000TL arasında olanlardan 4 kişi 5.001TL üzeri mikrokrediye ihtiyaç duyarken katılımcılardan aylık geliri 11.001TL-15.000TL arasında olanlardan 1 kişi 2.001TL-3.000TL arası mikrokrediye ihtiyaç duymaktadır. Katılımcılardan aylık geliri 15.001TL ve üzeri gelire sahip olanlardan 14 kişi 5.001TL ve üzeri mikro krediye ihtiyaç duymaktadır. Ve yine katılımcılardan aylık geliri 15.001TL ve üzeri gelire sahip olanlardan 3 kişi 2.001TL-3.000TL arasında mikrokrediye ihtiyaç duyarken aylık geliri 15.001TL ve üzeri olan katılımcılardan 1 kişinin artık mikrokrediye ihtiyacı yoktur.

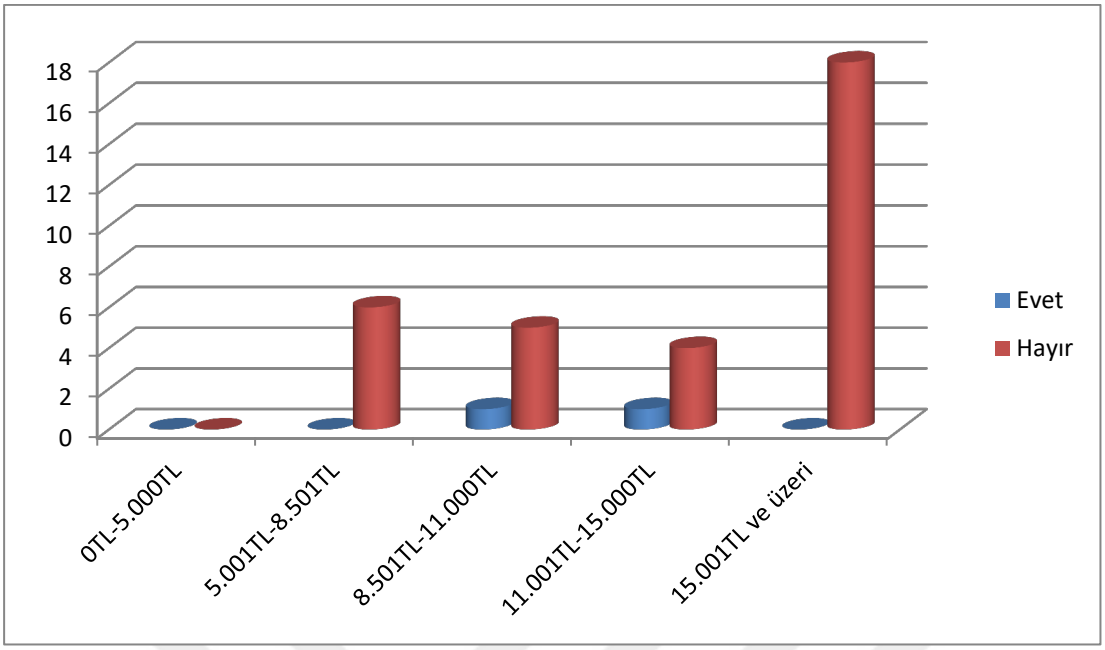

Şekil 9. Ailenin Aylık Gelir Durumuna Göre Mikrokredide Geri Ödemede Zorluk Yaşayıp Yaşamama Durumları

Katılımcıların ailesinin gelir durumuna göre mikrokredilerde geri ödemede zorluk yaşayıp yaşamada durumu Şekil 9'da gösterilmiştir. Ailesinin aylık geliri 5.001TL-8.501TL arasında olanlardan 6 kişi geri ödemede zorluk yaşamamıştır. Ailesinin aylık geliri 8.501TL-11.000TL arasında olanlardan 1 kişi geri ödemede zorluk yaşarken aylık geliri 8.501TL-11.000TL arasında olanlardan 5 kişi geri ödemede zorluk yaşamamıştır. Ailesinin aylık geliri 11.001TL-15.000TL arasında olanlardan 1 kişi geri ödemede zorluk yaşarken ailesinin aylık geliri 11.001TL-15.000TL arasında olanlardan 4 kişi geri ödemede zorluk yaşamamıştır. Ayrıca ailesinin aylık geliri 15.001TL ve üzeri olan 18 kişinin tamamı geri ödemede herhangi bir zorluk yaşamamıştır.

3.7.4. Nitel Analiz Bulguları

Araştırma kapsamında ayrıca 35 kişi ile 10 sorudan oluşan bir görüşme yapılmış olup bu görüşme katılımcıların rızası alınarak kayıt altına alınmıştır. Bu kayıtlar daha sonra program vasıtasıyla transkripte edilerek MS Office Word ortamında düzenlenmiştir. Bu dosyalar Nvivo 12 Pro yazılımı kullanılarak analiz edilmiştir. Yöntemin özelliği, katılımcılara sorulan soruların yanıtlarının kendi

cümleleriyle yazıya dökülmesidir. Bu kapsamda katılımcılara sorulan sorular aşağıda sıralanmaktadır:

1- Mikrokredi alma nedeniniz nedir?

2- Mikrokredi almanız gelir düzeyinizi nasıl etkiledi?

3- Mikrokredi sosyal ilişkilerinize nasıl yansıdı?

4- Mikrokredi ile ilgili ileriye dönük düşünceleriniz nelerdir?

5- Mikrokrediyi diğer banka kredilerine tercih etme sebepleriniz nelerdir?

6- Mikrokredi sayesinde kurduğunuz iş sizin sosyal durumunuzda nasıl değişimler yarattı?

7- Kendinizi bir kadın girişimci olarak görüyor musunuz? Mikrokredinin kadın girişimciliğini nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz?

8- Mikrokredi alıp kendi işletmesini kurmuş diğer kadın girişimciler sizi nasıl etkiledi?

9- Pandemi sürecinden ekonomik olarak nasıl etkilendiniz?

10- Pandemi sürecinden sosyal olarak nasıl etkilendiniz?

1. soru olan; ‘’mikrokredi alma nedeniniz nedir?’’ sorusundan elde edilen bilgiler;

Katılımcıların verdiği yanıtlardan edinilen bilgilere göre edinilen kodlar;

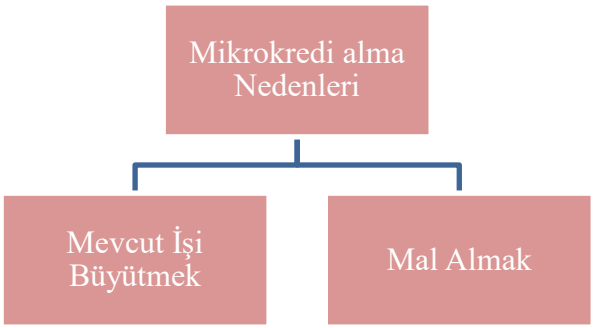

Şekil 10. Katılımcıların Mikrokredi Alma Nedenleri

- **Mevcut işi büyütmek;** mevcut işini büyütmek amaçlı mikrokredi alan katılımcıların destekleyici açıklamaları;

''Küçük işletmem vardı. İşletmemi büyütmek amaçlı aldım ve amacıma da ulaştım.'' (KB1, Altındağ Karapürçek, Esnaf, 48-57 yaş)

''Mikrokrediyi bir yatırım olarak değil de daha çok mevcut olan geliştirmek için aldım.'' (KB2, Mamak Zerdalitepe, Esnaf, 48-57 yaş)

''İş yerimi büyütmek, kendi işimle meşgul olduğum için ürünlerimi çoğaltmak.'' (KB12, Sincan, Esnaf, 48-57 yaş)

''Mikrokrediyi alma sebebim kendi ayaklarımın üzerinde durmak, güçlenmek, çevre edinmek, arkadaşlarımdan satış yapmak Mevcut olan işimi büyütmek yani. Evet. Kozmetik ürünleri satıyorum.'' (KB21, Pursaklar, Ev hanımı, 58 ve üzeri yaş)

''Mikrokrediyi evde yaptığım iş imkanını büyütmek amacıyla aldım. Evde el işi çeyiz etamil işi yapıyorum.'' (KB27, Altındağ Karapürçek, Ev hanımı, 28-37 yaş)

''Mikrokrediyi almam sebebi kendimi bir kadın girişimci olarak daha çok geliştirmek, daha çok eşime, aileme destek olabilmek, düzenimi, açtığım dükkânı biraz daha büyütebilmek. Mobilya, imalat, satış, perakende ve toptan satışlar dükkanım var koltuk üzerine.'' (KB29, Altındağ Karapürçek, Esnaf, 38-47 yaş)

- **Mal almak;** mal almak amaçlı mikrokredi alan katılımcıların destekleyici açıklamaları;

''Ben kuaförüm, bayan kuaförüyüm. İş yerime malzeme almak için Mikrokrediye başvurdum. Yani mevcut işinizi büyütmek için. Evet. Mevcut işimi büyütmek, malzeme almak. Çünkü malzemeler sürekli pahalandığı için ondan dolayı ben bu krediyle ihtiyaçlarımı karşıladım.'' (KB24, Etimesgut Süvari, Esnaf, 38-47 yaş)

''Evde el işi örgü yapıyordum. O yüzden toptancıdan uygun fiyata ipleri alıp evde kendimce değerlendirmeye çalıştım.'' (KB25, Etimesgut Piyade, Ev hanımı, 58 ve üzeri yaş)

''Yapmış olduğum işletmemi daha geliştirmek için çeşit fazlalaştırmak için. Kırtasiyeciyim.'' (KB31, Altındağ Beşikkaya, Esnaf, 38-47 yaş)

''Büyükbaş hayvanlarımın yemi için almıştım. Yem için kullanmıştım. Aldığım krediyi.'' (KB34, Altındağ Kavaklı, Çiftçi, 28-37 yaş)

Katılımcıların mikrokredi kullanma nedenleri genel olarak; mevcut işi büyütmek, esnaf olanlar dükkanlarına toptancılardan önden ve ucuza mal almak, esnaf olmayıp evden çalışanlar ise genellikle örgü, nakış dikiş gibi işlerle uğraşıp bu işler için malzeme alımı amacıyla kullanmaktadır. Bu örgü nakış dikiş işleri arasında çeyizlik ürünler, havlu, yemeni, eşarp, çorap, patik ve çocuklar için amigurumi örme oyuncak yer almaktadır. Ayrıca kadınlar arasında avon, oriflame gibi kozmetik ürünler alım satımı da gerçekleşmektedir. Bu iş ile uğraşanlar da mal alımı için kullanmaktadır. Katılımcılar arasında gıda ile uğraşanlar da vardır bu katılımcılar ise kendi aralarında günü olan, misafiri gelenlerin siparişleri doğrultusunda yaprak sarma, poğaça, börek üretimi yapmaktadırlar. Maddi olarak sıkıntıda oldukları için borçlarını ödemede kullananlar ile çocuklarının ihtiyaçlarını ve eşine yardımcı olmak isteyenler de bulunmaktadır.

2. soru olan, ‘’mikrokredi almanız gelir düzeyinizi nasıl etkiledi?’’ sorusundan elde edilen bilgiler;

Katılımcıların verdiği yanıtlardan edinilen bilgilere göre edinilen kodlar;

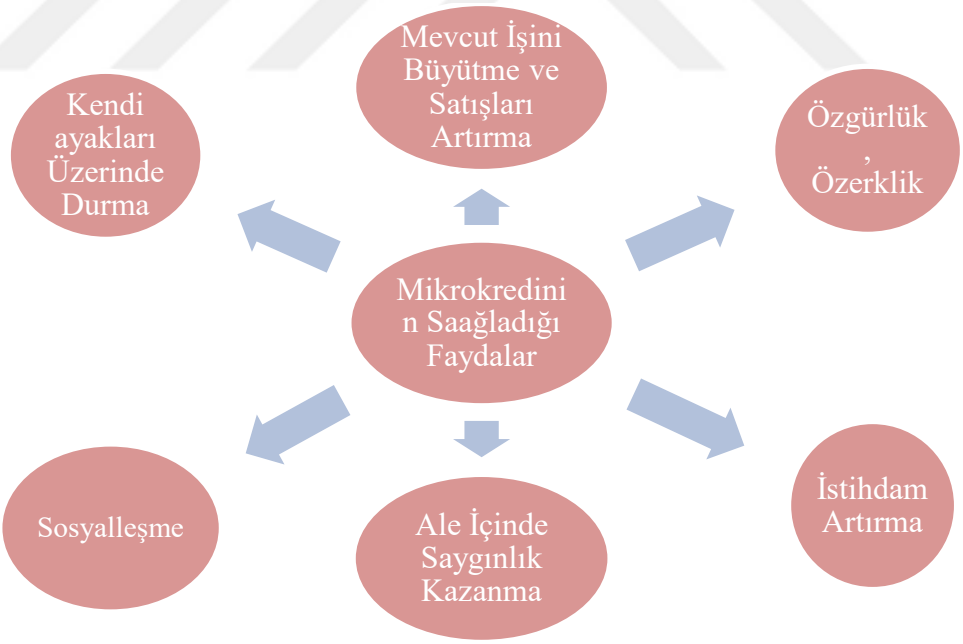

Şekil 11. Mikrokredinin Katılımcıların Gelir Düzeyine Sağladığı Faydalar

- **Mevcut işi büyütme ve satışları atrırma;** mevcut işini büyütmek ve satışları artırmak amaçlı mikrokredi alan katılımcıların destekleyici açıklamaları;

''Gelirimi çok iyi etkiledi. Biraz da biz el emeğiyle çalıştığımız için aldığımız parayı sürekli malzemeye yatırdık ve işimizi büyüttük. Çok da güzel paralar kazandık. Kazanmaya da devam ediyoruz.'' (KB1, Altındağ Karapürçek, Esnaf, 48-57 yaş)

''Kredi kullandım, tabii ki parayla işimi büyüttüm. Daha çok mal aldım ve satışlarım arttı.'' (KB4, Altındağ Karapürçek, Diğer, 38-47 yaş)

''Ya mikrokredi gelir düzeyini bir tık daha yukarıya çıkarttı. Çünkü biz esnaf olduğumuz için ürünlerimiz nerede indirim olunca biz oraya koşmamız lazım. Elimizde de sıcak para olunca direk biz ürünlere yatırıyoruz. Mal da alıyoruz. Mesela %8 ıskonto %5 ıskonto, %10 ıskontoyla aldığımız için daha çabuk kara dönüyoruz.'' (KB10, Pursaklar Saray, Esnaf, 48-57 yaş)

''İşimi büyüttüğüm için iş gelirim potansiyelim arttı, ekstra bir şeyler eklediğim için iş yerimdeki cirom yükseldi. Onun dışında birikim yapabilme şansım oldu. Çünkü tasarruf fonu kullanıyorum. O birikimimi iyi değerlendirmeye çalışıyorum. Sonrasında kullandığım malzemelerle ilgili stok durumu yapabiliyorum. Mikrokredi sayesinde. Ben krediyi çekip mesela atıyorum zam gelecek bir ürünü alıp stokladığım zaman daha çok kar elde ediyorum gibi şeyler için kullandım.'' (KB14, Eryaman, Esnaf, 28-37 yaş)

''Doğan Kerim rahatladı yani (oğlu). İhtiyacımı o anda karşılamış oldum, ekstradan gidip bankadan çekip de zorlanmadım. İkinci aldığımda biriktirdiğim örgü, dışarıya ördüğüm amigurami işlerim var internetten sipariş alıp yaptığım. İplerin artacağını öğrendiğimde baya üzülmüştüm. Sonra bu mikrokredi hemen geldi aklıma. Geldim ve hemen krediye başvurdum. Sağ olsunlar onlar da hemen ödeme yaptılar. Ben de toptan iplerimi aldım. Şu anda rahat rahat örgümü örüyorum. İpler hemen hemen yüzde yüz arttı. O an beni çok rahatlattı.'' (KB26, Altındağ Karapürçek, Emekli, 58 ve üzeri yaş)

''Gelir düzeyinin biraz daha bir üst tık daha ilerledi. Çünkü yem ve samanlar pahalı olduğu için buradaki aldığım krediyle direkmen hazır malımı kesmek yerine hazır bu krediyi kullandım. Yani önden daha ucuza yem aldım tabii ki. Mesela normalde bizlerin yem alma, saman alma dönemleri eylül ayı olurdu. O da doğal olaraktan bir tane dana eksik alırdık. Ama şimdi bu krediyi kullandığımızda bir tane

dana fazla alıyoruz. Yemeğimizi, samanımızı daha uygun fiyata alıyoruz.'' (KB34, Altındağ Kavaklı, Çiftçi, 28-37 yaş)

- **Özgürlük, özerklik;** mikrokredi kullanan kadınların özgürlüğüne katkı sağlayıcı destekleyici açıklamalar;

''Ya mikrokrediyi almam gelirimi nasıl etkiledi? Hani kendi kararlarımı kendim vermeye başladım. Hani bir iş yaparken mesela, mesela bir iş yaparken eşim onu ödediği zaman ona bir şeylerin hesabını vermek zorundaydım. Ama mikro aldığım için hiç kimseye hesap vermedim. Kendi işimi kendim kurdum. Kendi işimde kendim ilerlemeye çalıştım yani.'' (KB3, Altındağ Karapürçek, Ev hanımı, 38-47 yaş)

''Gayet güzel durumlar yaşadım ben bu durumda. Kimseye muhtaç olmadan, kimseye eğilmeden. Hani kendi işimi kendim yapabildim. Kendi işimi kurdum. İşim yükseldi. Büyüme oldu. Çok büyük faydaları ve getirileri oldu bunların bana. Yani bir sıkıntı olmadan hem kendim ödeyebildim. Alışverişim de çoğaldı. Ürünüm de çoğaldı. Ödemesini de gayet rahatlıkla yapabildim yani.'' (KB20, Pursaklar, Ev hanımı, 38-47 yaş)

- **İstihdam artırma;** mikrokredinin istihdam artırmada sağladığı faydayı destekleyici açıklamalar;

''Vallahi benim şöyle söyleyeyim. Güzel kullanmak isteyen için gayet güzel etkileyebilir. Ben mesela çok memnunum. Bir buçuk lirayla başladım. Ama elhamdülillah o zaman için benim iki makinem varken on iki tane makinem var. Ve on iki makinemin on ikisi de dolu. Şu an yani olsa bir üç daha olsa elemanım var boşta bekliyoruz. Gerçekten öyle. Benim için güzel etkiledi. Ben çok memnunum. Kullanmayı bilene çok güzel bir şey. On iki kişi istihdam sağladım. Şu an on iki personelim var. Sigortalı elemanım var. Elhamdülillah. Yani hem o tarafın giren elemanımın kazancını karşılıyorum. Hem o taraftan iş yerime katkıda bulundurup işimi büyütüyorum.'' (KB5, Mamak Kıbrısköy, Esnaf, 48-57 yaş)

- **Aile içinde saygınlık kazanma;** mikrokredinin aile içinde saygınlık artırmasına yönelik destekleyici açıklamalar;

''En başta bana bir güven sağladı. En azından benim kazancım arttı. Evde bir saygınlığım oldu. Kendime ve çocuklarıma destek oldum. İşimle ilgili en azından daha çok ürün de alıyorum. En azından geleceğe dair yatırım da yapabiliyorum.'' (KB17, Altındağ Karapürçek, Ev hanımı, 28-37 yaş)

- **Sosyalleşme;** mikrokredinin kadınların sosyalleşmesine yönelik sağladığı faydayı destekleyici açıklamalar;

''Gelir düzeyimi yükseltti. Çevre edindim, arkadaş edindim. Çok güzel şeyler kattı bana. Önceden az bir miktarda ürün getirebiliyordum. Şimdi yükselttim. Daha güzel satış yapıyorum. Yani borç yapıyordum ama şu anda borç yapmıyorum. Peşin ödüyorum. Zor durumda kalmıyorum. Mikrokredi sayesinde ürünleri daha ucuza alıyorum önden.'' (KB21, Pursaklar, Ev hanımı, 58 ve üzeri yaş)

- **Kendi ayakları üzerinde durma;** mikrokredinin kadınların kendi ayakları üzerinde durabilmesine yönelik sağladığı faydayı destekleyici açıklamalar;

''Olumlu yönde etkiledi. Yani şu güvence benim için bir güvence mikrokredi. Size öyle söyleyeyim. Mikrokredi sayesinde almış olduğum ürünleri önden daha ucuza alıyorum. Zamlardan etkilenmiyorum. Vaktinde zaten kredimizi alıyoruz. Kumbarada ayrı para birikiyor. Onlardan da faydalanabiliyoruz. Böyle zorda kaldığımız zamanlarda yani o şekilde.'' (KB24, Etimesgut Süvari, Esnaf, 38-47 yaş)

''Yani en azından eşimden para istemedim, çocuklardan para istemedim. Kendim bir şeyler yapmaya çalıştım ve bu beni olumlu şekilde etkiledi.'' (KB25, Etimesgut Piyade, Ev hanımı, 58 ve üzeri yaş)

''Gelir düzenimi. Çok güzel etkiledi yani. Elimde bir fırsatım oldu. Param oldu. Çok güzel oldu. O yüzden mikrokrediye başvurdum. Mikrokredi ile gıda üzerine iş yaptım. Poğaça, börek yapıyordum, dolma filan yapıyordum, el işi yapıyordum. Öyle. Onlarla mikrokredinin parasıyla kendimi ilerletmek için kimseden istemiyordum. Daha güzel oldu. Yani benim elimde bir destek oldu, bir param oldu. O yüzden daha iyi ilerlettim evet arkadaşlar mesela bana bugün şunu yap diyordu, bunu yap diyordu, öyle yapıyordum, ilerlettim öyle. Pasta, börek, dolma gibi. O işleri kazak alıyordum, örüyordum, ip alıyordum, gidiyordum, gıdamı alıyordum.

Kimseden istemediğim için benim için çok faydalı bir şey oldu.'' (KB30, Döndü Sertkaya, Ev hanımı, 48-57 yaş)

''Yani mesela hala haliyle evde eşimin eline bakmıyorum mesela. Buradan hani şey yaptığımda kendim her an elişim oluyor müşterilerim oluyor. Onlar dan gelen paralarımdan kendime bir hani harçlık ayırıyorum mesela. En azından kendime bir güvenim oldu. Eşimin eline bakmamayı öğrendim yani. Kendime bir kankim oldu yani. Yani bu mikrokredi sayesinde kendi işimizi devam ettirebildik. Tabii. Devam ettiriyorum. Halen de yani buradayım. Malzeme alıyorum, gidiyorum. Onunla toptancılardan. Ben de isteyenlere yani el işleri yapıp satıyorum yani. Mikrokrediden almış olduğum para ile malzemeyi daha ucuza alıyorum. Toptancıdan alıyorsun, mesela tek tek almıyorsun. Toptan alıyorsun uygun olarak biraz üzerine kar yapabiliyorsun yani. Kendimi kendi kendine hani kimseye ihtiyacı olmadan yaşamaya çalışıyoruz yani. Kadın olarak.'' (KB33, Altındağ Siteler, Ev hanımı, 58 ve üzeri yaş)

Katılımcıların ifade ettiği mikrokredinin gelirlerini etkileme düzeyleri; mikrokredi kullanarak işini büyüten ve geliştirenler çoğunluktadır, öyle ki yanında 12 kişiye kadar işçi çalıştıran bile vardır. Kadınlar mikrokrediyi maddi anlamda kendilerine bir güvence olarak görmektedir. Mikrokrediden elde ettikleri para ile gelirlerini artırmışlar ve işlerini büyütmüşlerdir. Maddi anlamda daha güçlü olup para biriktirmek, özel ihtiyaçlar karşılamak veya eşinden harçlık istememek gibi sebeplerden de mikrokredi alanlar olduğu için gelir düzeyleri tamamında olumlu yönde etkilenmiştir. Fakat katılımcıların tamamına yakını mikrokredinin tutarının yükselmesini istemektedirler. Mikrokredi yetkilileriyle yapılan görüşmeler ile edinilen bilgilere göre, mikrokredi küçük tutarlardan başlayıp zaman içerisinde kademeler halinde yükseltilmektedir.

3. soru olan mikrokredi sosyal ilişkilerinize nasıl yansıdı sorusundan elde edilen bilgiler;

Katılımcıların verdiği yanıtlardan edinilen bilgilere göre edinilen kodlar;

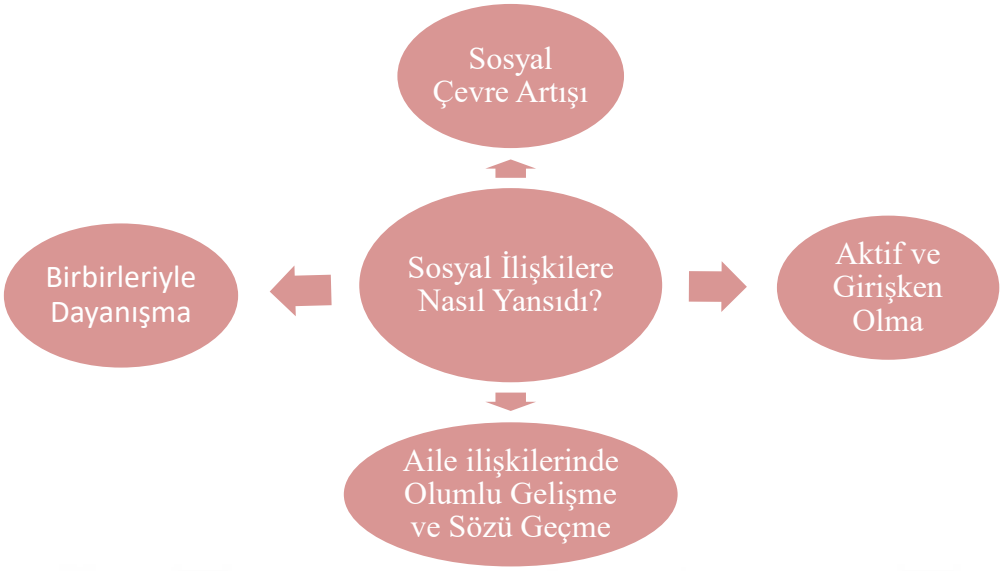

Şekil 12. Mikrokredinin Kadınların Sosyal İlişkilerine Etki Düzeyi

- **Sosyal çevreyi artırrma;** mikrokredinin sosyal çevreyi artırıcı destekleyici destekleyici açıklamaları;

''Çevremde mikrokredi sayesinde bazen hani çevremde tanımadığım insanlar vardı. Onların gelmesi, işimi etkiledi aynı zamanda. Onların hani yerimi bilmesi oldu ve onlardan öğrendiğim bazı bilgiler de dahilinde yani hem işimi hem çevremi genişletmiş gibi bir durum yaşadım.'' (KB2, Mamak Zerdalitepe, Esnaf, 48-57 yaş)

''Ooo arkadaş çevrem çoğaldı. Dolayısıyla bu çoğalma olunca satışım da çoğaldı. İşimi olumlu yönde etkiledi.'' (KB4, Altındağ Karapürçek, Diğer, 38-47 yaş)

''Başka bir şehirden geldim buraya. Mikrokredi sayesinde yeni bir çevre edindim. Gerçekten çevrem olumlu yönde genişledi.'' (KB11, Pursaklar Saray, Emekli, 48-57 yaş)

''Çevrem daha genişledi. Arkadaş çevrem çoğaldı. Ona göre müşterim de çoğaldı. Arkadaşlarımın hepsi şimdi müşterim oldu. Bir aile gibi olduk.'' (KB12, Sincan, Esnaf, 48-57 yaş)

''Sosyal ilişkilerim bana katkıda bulundu. Gittiğim ortamda yeni insanlar tanımama neden oldu. Burada bulunan yeni girişimci kadınlarla tanıştım. Bunların tanıdıkları vasıtasıyla daha fazla insan tanıdım. Onlar da birbirlerine birbirimizi

tavsiye ederek yeni kapılar açtı yani bana. Böyle. Sosyal ilişkilerimi çok güzel etkiledi. Yani yeni insanlar tanımam için bana büyük bir destek oldu mikrokredi. Yani arkadaş çevrem çoğaldı.'' (KB15, Altındağ Karapürçek, 48-57 yaş)

''Çok güzel yansıdı. Özellikle burayı çok seviyorum. Hanımlarla iç içe olmak sohbet halinde olmak. Bazen işim olmadığı halde bile gelmek istiyorum o kadar. İletişim halinde olmak hoşuma gidiyor insanlarla.'' (KB23, Etimesgut Piyade, Ev Hanımı, 38-47 yaş)

''Mikrokredi sosyal ilişkime şöyle yansıdı. Bayanlarla aktivitelerimiz daha çok çoğaldı. Mikrokrediyi bayanlara tanıttıkça altımdaki üyeliğin çoğalmasıyla onlara verilen teşvikle daha çok birbirimize şöyle söyleyeyim kar olanağı sağladık. Birbirimizin yaptıklarından alarak sosyalleşmemize daha çok yardımcı oldu. Evde yapan, evde iş yapan bayanlara destek olmamıza daha çok olanak sağladı. Mikrokrediye üye de kazandırdım şu an altımda yetmiş seksen tane üyemiz var.'' (KB29, Altındağ Karapürçek, Esnaf, 38-47 yaş)

''Yani burada arkadaşlarımız var. Yeni üyeler oluyor. Tanışıyoruz mesela. Burayla yani bura bir aktivite gibi oldu bir şey bize yani. Her hafta buraya gelmek bize daha iyi oluyor yani mesela isteriz sosyalleştiniz yani. Yani arkadaşlarımız burada, çevremiz, hatta buranın sayesinde de kendi çevremiz tabii el işleri falan yapıyoruz mesela. Çok faydası oluyor. Daha önce mesela ev kadınıyım diyordum. Oturup duruyorum mesela kendi halinizle. Ama şimdi kendi iş kadını gibi. Buraya bir gelme sorumluluğu oluyor. Mesela geliyorum burada arkadaşlarım. İsteyerek gelip gidiyoruz. Kendi evde de kendimi geliştiriyorum çevremde mesela hani. Kendimi bir iş kadını gibi hissediyorum. Önce ev kadını gibiydi. Daha geliştirdim gibi oldu yani.'' (KB33, Altındağ Siteler, Ev hanımı, 58 ve üzeri yaş)

- **Akif ve girişken insan olma;** mikrokredinin kadınların daha aktif ve girişken insan olması yönündeki katkılarını destekleyici açıklamaları;

''Ya daha aktif oldum. Daha çevreye açıldım. Daha öncesinden de tabii ki bu işi yapıyordum ama şimdi tabii ki biraz daha işimizi büyütünce biraz daha aktif bir hale gelmiş olduk. Tabii ki girişken oluyoruz. Farklı işlere yöneliyorum daha da işimi büyütüyorum yani. Daha girişken oluyoruz. Daha insanlarla diyaloglarımız

farklı oluyor. Bu tarzda geliştiriyoruz işte kendimizi.'' (KB5, Mamak Kıbrısköy, Esnaf, 48-57 yaş)

''Mikrokredi sayesinde insanların bana karşı olan konuşması değişti, çünkü mikrokrediye girdikten sonra belli bir zaman sonra mikrokredi ekip yapmaya çalıştık. Burada olan ekip sayesinde insanların saygısı, sevgisi, bakış açısı değişti bizlere karşı. Yani güzel etkiledi. Mikrokredi bize güzel şeyler kazandırdı. Çevremiz çoğaldı, arkadaşlar edindik. Farklı sektörden arkadaşlarımız oldu. Mesela esnaflar oldu birbirimize yeri geldi yardım ettik destek olduk. Daha sosyal ve daha girişken bir insan oldum.'' (KB6, Altındağ Karapürçek, Esnaf, 28-37 yaş)

''Arkadaşlar çevremiz genişledi. Sosyal aktiviteler fazlalaştı. Güzel şeyler oldu. Daha bir girişken insan oldum. Yani zaten konuşkan girişkendim bu ikiye katlandı diyebilirim. İnsanların bana olan davranışı değişti gelişti böyle. Yani olumlu şekilde tabii ki gelişti.'' (KB25, Etimesgut Piyade, Ev hanımı, 58 ve üzeri yaş)

''Daha iyi oldu. Önceden yalnızdım. Şimdi arkadaşlarım oldu. Komşularım oldu. Çevrem genişledi. Tanıdığım insanlar daha çoğaldı. Benim için de işlerim, el işlerim için de iyi oldu benim için. Konuşamıyordum önceden. Şimdi daha iyi konuşuyorum. Kendimi anlatabiliyorum en azından. Değil mi? Alacaklarımı alamıyordum önceden. El işi yapıyordum ama paramı alamıyordum, isteyemiyordum şimdi isteyebiliyorum. Fiyat verebiliyorum en azından. Çok güzel.'' (KB35, Altındağ Siteler, Ev Hanımı, 48-57 yaş)

- **Aile ilişkilerinde olumlu gelişme ve sözü geçme;** mikrokredinin kadınların aile ilişkilerinde olumlu gelişmelere katkıda bulunması ve kadınların daha sözü geçen birisi olması yönündeki katkılarını destekleyici açıklamaları;

''Tabii ki de olumlu yönde yansıdı. Arkadaş çevremiz çoğaldı. Daha girişken insanlar olduk. Elimizde maddi olarak bir gelirimiz olduğu için insanlar tabii ki de herkes olumlu yönde karşıladı yani. Olumsuz olarak hiç kimse karşılamadı. Aile ilişkilerimizde olumlu gelişme oldu. Çünkü eve giren gelir birazcık daha arttı. Evde sözü geçen birisi oldum. Yıllar önce, on yedi sene önce eşimin sözü geçiyordu. Gitgide tabii. Beş sene önce ben bir çeyizci dükkanına girdim. Orada mikrokrediyle tanıştım. Mikrokrediden aldığım bin liraydı o zaman benim ilk aldığım ücret. İlk

aldığım çektiğim kredi. İlk aldığım krediyi, o bin lirayı tamamen ipe yatırdım. İpe yatırdıktan sonra battaniye örmeye başladım ve ben bunu iki, iki buçuk katına çıkardım. Tabii bu şekilde çıkarınca da gitgide sırayla eşiniz de size güveniyor. Evinizdeki insanlar da sizin uğraştığınızı çabaladığınızı fark ediyorlar. Bu yüzden tabii ki de mikrokredi olumlu. Olumludur benim için.'' (KB7, Altındağ Karapürçek, Esnaf,28-37 yaş)

- **Birbirleriyle dayanışma içerisinde olma;** mikrokredi kullana kadınlar birbirleriyle dayanışma içerisine girmiş ve alışverişlerini birbirlerinden yaparak birbirlerine destek olmuşlardır. Katılımcıların destekleyici destekleyici açıklamaları;

''Ortamım değişti. Daha çok arkadaş edindim, daha sonrasında burada edindiğim çevreyle her sene kurbanı benden aldılar. Süt satışlarım, oranlarım arttı. Çünkü kendimiz bir yandan da büyükbaş hayvanlarımız, ineklerimiz var. Onlar da sağılıyor, sütlerini satıyoruz, gelirimiz öyle oluyor. Yani arkadaş ortamım. Sosyal faaliyetlerim fazlalaştı. İşim daha büyüdü. Tabii ki de. Kendime ayrı bir öz bir güvenim oldu. Ve her kadın istediğinde eşine destek olup da daha da ileriye büyüyebilir. Bunu görmüş olduk biz. Ailemde çok destekliediler beni. Yapabilirsin, ödeyebiliriz. Daha iyi yerlere gelebiliriz şeklinde ve de çok şükür de Rabbime geldik de yani.'' (KB34, Altındağ Kavaklı, Çiftçi, 28-37 yaş)

Katılımcıların verdiği yanıtlardan edinilen bilgilere göre; mikrokredi sayesinde işlerini büyütenler çevre edinmişlerdir. İşlerini büyütmüş olmaları ve satışlarını artırmış olmaları sosyal çevrelerine yansımıştır. Katılımcıların hemen hemen tamamı mikrokredi sayesinde arkadaş çevresini geliştirmiş ve satışlarını artırmıştır. Mikrokredi olarak kendi aralarında gruplar oluşturarak alışverişlerini birbirlerinden yaparak dayanışma içerisine girmişlerdir. Bu şekilde her birey kendi çevresine mikrokrediyi tavsiye ederek hem mikrokredi üye sayısını artırmakta hem de kendi sosyal arkadaş çevresini geliştirmektedir. Kişilik olarak pasif olanlar daha girişken insan olmuşlar, girişken olanlar ise daha da aktif olabilmiştir. Mikrokredi sayesinde işlerini geliştirmek ve satışlarını artırmak aile ilişkilerinde de olumlu karşılanarak pozitif gelişmeler yaratmıştır.

4. soru olan, mikrokredi ile ilgili ileriye dönük düşüncelerine yönelik edinilen bilgiler;

Katılımcıların verdiği yanıtlardan edinilen bilgilere göre edinilen kodlar;

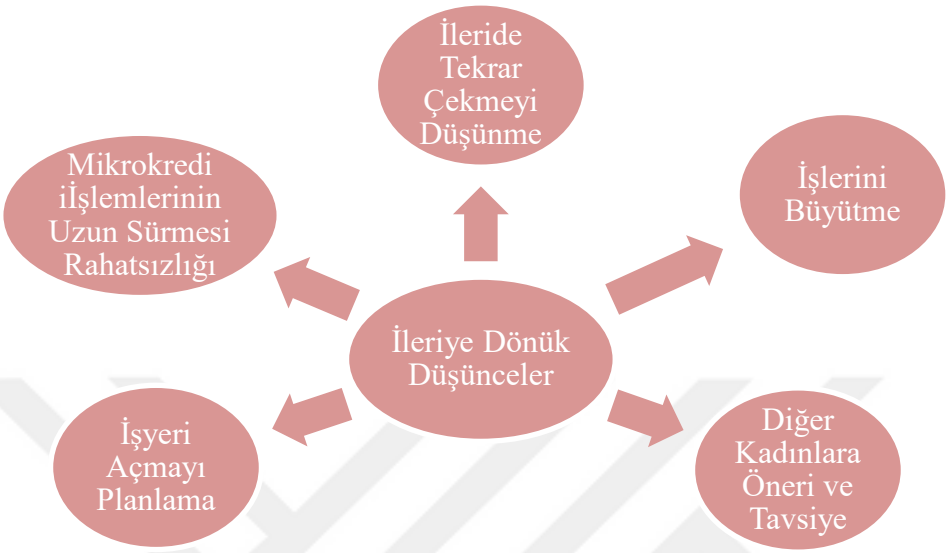

Şekil 13. Katılımcıların Mikrokredi İle İlgili İleriye Dönük Düşünceleri

- **İleride tekrar çekmeyi düşünme;** mikrokredi kullanan kadınlar ileride mikrokrediyi tekrar çekmeyi düşünmektedir, destekleyici açıklamalar ise;

''Ya ben mikrokredi var olduğu sürece almaya devam edeceğim. İmkânlarını kullanacağım mikrokredinin. Hani işimi geliştirmek açısından kendimi geliştirmek açısından. Faydalanacağım imkanlarından. Mikrokrediyi diğer bayanlara da öneriyorum. Tereddütsüz başvuru yapsınlar. Alsınlar. Kendilerini geliştirsinler bayanlar. Yani bir yerden başlamaları gerekiyorsa mikrokrediden başlayabilirler.'' (KB24, Etimesgut Suvari, Esnaf, 38-47 yaş)

''Vallahi şöyle yani mikrokredi devam ettiği sürece üyelikten çıkmayıp bunu devam ettirmeyi düşünürüm. Yani sıkıştığımda, zor durumda kaldığımda, başvurabileceğim bir aile güvence diyebilirim. İleride iş anlamında bir planım yok. Şu anda öyle bir düşüncem yok açıkçası. Hani evde yapabildiğim kadarıyla. Çünkü yaş itibariyle biraz artık dükkân falan olmaz da evde ne kadar yapabilirsem. Mikrokrediyi özgürlük isteyen bayanlar için öneririm. Yani bence en iyi arkadaş en iyi dost diyebilirim. Yani kimseye minnet etmeden bir imzayla arkadaşların

desteğiyle kredinizi alabiliyorsunuz. Çok rahatlıkla. Çok güzel.'' (KB25, Etimesgut Piyade, Ev hanımı, 58 ve üzeri yaş)

- **İşlerini büyütme;** mikrokredi kullanan kadınlar ileride mikrokredi kullanarak işlerini büyütmeyi düşünmektedir, destekleyici açıklamalar ise;

''Mikrokredi var oldukça biz de onlarla beraberiz, ben işimi daha da geliştirmek istiyorum. Şube açmak istiyorum. İnşallah onların bana desteğiyle de bunu yapacağım ben. Mikrokrediyi diğer bayanlara tabii ki öneriyorum. Şu anda mesela bulunduğumuz ekibin içinde yüz elli, iki yüz kişi var. Hepsi de bizim kendi arkadaşlarımız, önermeye de devam ediyorum. Zaten beni gördükleri zaman arkadaş çevrem zarar görmediğimi anladıkları için hemen başvuruyorlar. Yapıyorlar. Biz de onları destekliyoruz. Yani ben onlara referans oluyorum. Onlar KB1 abla büyüttüyse biz de büyütürüz diyorlar.'' (KB1, Altındağ Karapürçek, Esnaf, 48-57 yaş)

''Allah nasip ederse inşallah daha da işimi büyütmeyi düşünüyorum. İnşallah nasip olur diye düşünüyorum artık. Yani çekersem bir makine daha eklersem bir eleman kazanmış olacağım ve almış olduğum bir elemanın zaten dediğim gibi biraz önce de bin tane iş çıkartımı demek. Hem benim kazancım hem aldığım kişinin evine katkıda bulunmak oluyor. Gerçekten de öyle oluyor yani. Yani bayanlara tavsiye ediyorum zaten ben isteyen yapar. Çok güzel. Gerçekten yapar yani.'' (KB5, Mamak Kıbrısköy, Esnaf, 48-57 yaş)

''Mikrokrediye devam etmek istiyorum. Sürekli yani kullanmak istiyorum. Miktar arttıkça tabii ki çeşitlerim daha fazla oluyor. Alma imkânım daha fazla oluyor. Kendim bir şeyler yapıyorum diye dediğim gibi insan daha hırslanıyor. Bu şekilde. Yapmış olduğum işi geliştirmek istiyorum. Mikrokrediyi diğer bayanlara da öneriyorum Tabii ki. Kendilerine güven gelmesi için çevre edinmeleri için sosyalleşmeleri için bence çok güzel bir yer yani. Kendilerini bu şekilde değerlendirmelerini isterim.'' (KB31, Altındağ Beşikkaya, Esnaf, 38-47 yaş)

''Mikrokrediyle ileriye dönük düşüncem daha iyi büyümek yani şu an büyükbaş hayvan. Büyükbaşın yanında küçükbaş hayvanı da tekrardan besleyip de bakmak istiyorum. Daha da büyümek yani. Yeniden mikrokredi almak istiyorum. Mikrokredinin bu kredi miktarını yetersiz buluyorum, yetersiz, örneğin, yani biraz daha artmasını istiyoruz. Evet çünkü gitgide her şey zamlaştıkça onlar da

zamlanıyor. Zam oldukça da biz biraz daha çıkamayacak hale geliyoruz. O yüzden de artmasını istiyoruz. Mikrokrediyi diğer bayanlara öneriyorum. Her kadın kendi ayaklarının üstünde durmak zorunda. Çocukları için, ailesi için ve büyümek için. Yani tek bir gelirle olmuyor. O yüzden de kadınlara tavsiye ediyorum. Büyümek için, kendini geliştirmek için. Çocuklarına daha iyi, güçlü bir anne olabilmek için, güçlü bir eş olabilmek için.'' (KB34, Altındağ Kavaklı, Çiftçi, 28-37 yaş)

- **Diğer kadınlara öneri ve tavsiye;** mikrokredi kullanan kadınlar diğer kadınlara mikrokrediyi önermekte ve tavsiye etmektedirler, destekleyici açıklamalar ise;

''İleri dönük düşüneceğim. Tabii ki de şu anda mikrokredi ödemem var, yeniden mikrokredi de düşünüyorum. Çünkü ben şu anda iki buçuk ay oldu. Üç ay oldu bir iş yeri açtım. Kendime bir güzellik merkezi açtım. Burada işte belli başlı demirbaş malzemelerim var ama neden bir tane daha fazlası olmasın? Yani oradan çektiğimde mesela diyelim ki benim zayıflama cihazım iki tane mesela. Normalde piyasada dört tane zayıflama cihazı var. Ben diğerlerini de almayı düşünüyorum. Tabii bunları almam için de bir kredi çekmem gerekiyor. Bu krediyi de buradan çekmek istiyorum inşallah. Ekonomik özgürlük isteyen bayanlar için tabii ki de öneriyorum. Tabii ki de herkes kredi çekmeli bence.'' (KB7, Altındağ Karapürçek, Esnaf, 28-37 yaş)

''Ekonomi özgürlük, bütün bayanlara bunu söyledim. Kendi işinizi kurmanız daha iyi olur. Bazı bayanların ekonomik özgürlüğü olmadığı için geliyorlar. Hani ben esnaf olduğum için bir de bayan olunca daha farklı oluyor. Bayanlar gelip rahatça bana sıkıntılarını, dertlerini anlatıyorlar. Yeri geliyor burada gülüyorlar, yeri gelip ağlıyorlar, bir nevi dertlerine ortak gibi olmuş oluyorum ve ben bunu onlara hep söylerim, mikrokredi diye bir şey var benim burada toplantı oluyor. Her hafta Çarşamba siz de gelin konuşun. Küçük sermaye ile büyük iş ve bayanlar da bunu hani sıcak bakıyorlar. Bir de güven, güven çok önemli bayanlar üzerinde güvendikleri için tamam deyip geliyorlar ve burada üyemiz de artıyor. O krediden de faydalanıyorlar. Böylelikle bayanlara bir nebze yardım etmiş oluyoruz.'' (KB10, Pursaklar Saray, Esnaf, 48-57 yaş)

''İleriye dönük düşüncelerim mikrokredi bayağı karlı bir iş. Benim için yeni bir yatırım yapacak kadınlar için de bence tavsiye edeceğim bir durum. Kendi özgüveninizle, kendi başarılarınızı elde ediyorsunuz. Yani kendinize öz güveniniz artıyor. Yani bir şeyler yaptığınızda kendiniz değerli hissediyorsunuz. Kendinizi böyle yaptığınız işlerde bakıyorsunuz. Kendi becerilerinizi ortaya çıkıyor. İnsanların size verdiği, söyledikleri sözler hoşunuza gidiyor. İleriye dönük düşüncelerim bu yönde yani. Ekonomik fayda sağlıyoruz yani kendimize.'' (KB15, Altındağ Karapürçek, 48-57 yaş)

- **İşyeri açmayı planlama;** mikrokredi kullanan kadınlar ileride işyeri açmayı düşünmektedir, destekleyici açıklamalar ise;

''Daha ileriye dönük düşüncelerim bir dükkân açmayı düşünüyorum ben. Dükkân açıp da eğer hani ilerletebilirsem ki şayet ilerletirim herhalde. Büyük işler yapmayı düşünüyorum dükkân açıp. Kendi kendimi daha büyütmek istiyorum. Mikrokredinin çok büyük yararı var. Kimseye muhtaç olmadan başka yerden destek almadan en güzeli buradaki destek daha faydalı. Hem belirli yerleri var hem belirli ödeme şartları var. Kimseye sıkıntı olmadan çok iyi bir şey yani. Çok güzel.'' (KB20, Pursaklar, Ev hanımı, 38-47 yaş)

''Allah nasip ederse kendime bir iş yeri açmak istiyorum yani. Dikiş üzerine dikiş, mefruşat, mesela nevresim dikmek, pike yapmak, ondan sonra dikiş dikmek, kıyafet, onların kurslarına gidiyorum çünkü. Onları geliştirmek istiyorum.'' (KB35, Altındağ Siteler, Ev Hanımı, 48-57 yaş)

- **Mikrokredi işlemlerinin uzun sürmesi rahatsızlığı;** mikrokredi kullanan kadınlar arasında bu işlemlerin uzun sürmesi rahatsızlını dile getirenlerin destekleyici açıklamaları;

''Mikrokredi ile ilgili ileriye yönelik düşüncelerim aslında çok olumluydu. Yani işim olarak iş imkânı olarak devam etmekte ama mikrokredi artık önceki gibi bayanlara çok imkân sunmadığı için insanları zorda bıraktığı için bu konu birazcık tereddüt veriyor bana. Detay olarak öncesinde kredi çekme imkânımız çok güzeldi. Krediye hemen başvuru yapıyorduk ve peşine hemen kredimizi çekebiliyorduk. Şu an başvuruyu yapıyoruz. Üstünden çok uzun zaman geçmesine rağmen kredilerimiz yatmıyor. Aynı şekilde kumbarada da aynı sıkıntıyı yaşıyoruz. Kumbaralarımızı

ödüyoruz. Devamlı onlara birikim yapıyoruz ama istediğimiz zaman kumbaralarımızı çekemiyoruz. Bu da ister istemez bizleri olumsuz bir şekilde etkiliyor. İlk başvuru mesela kredide başvuru yaptığım zaman bir ay içerisinde o da en geç bir ay içerisinde bir şekilde kredimiz hesabımıza yatmış oluyordu. Ama şu an mesela ben en son krediye başvurduğumda 3 ay sonrasında aldım ve o da ciddi anlamda çok çok etkiliyor. Çünkü ona göre plan yapıyorsunuz ve yaptığınız planın olumsuz yönde ister istemez etkiliyor. Kumbaradan bahsetmek gerekirse kumbara da aynı şekilde sonuç itibariyle bir birikim yapıyorsun ve hani birikiminde paranı komple çekeyim. O şekilde bir yatırım yapayım ya da bir yaptığım işe ek kaynak olsun diye düşünüyorsunuz ama istediğiniz zaman çekemiyorsunuz ya açıkçası biz onların istedikleri zaman istediği her şeyi verebiliyoruz ama onları eskisine nazaran bizim istediklerimiz artık net bir şekilde karşılayamıyorlar. Kumbara sürecinde de bir süre farkı oluştu, kesinlikle oluştu zaten. Biz hiçbir zaman için kumbaraları kendi istediğimiz şekilde çekemiyoruz. Hani belirli bir zaman belirliyorlar. Genelde o zamanlarda çekiyoruz. Hani ben kumbaramı çekmek istiyorum? Hadi çekeyim gibisinden bir şey yapamıyoruz ve belirlediği sürelerde de kumbarayı yatırıyor. Mesela çekim için başvuru yapıyoruz. Nereden baksanız yine iki, iki buçuk ay sonrasında bir kumbara yatırma süresi oluyor. Bu da ister istemez insanları zorluyor tabii ki.'' (KB27, Altındağ Karapürçek, Ev hanımı, 28-37 yaş)

Katılımcılardan sadece biri mikrokrediye başvuru sonucunun eskiye nazaran çok daha uzun sürmesinden şikâyet etmektedir. Belirttiği üzere bu süre ilk önceleri 1 ay gibi sürede talep ettiği krediyi alabilmekte şu anda ise 3 aya kadar sürdüğünü belirtmektedir. Aynı şekilde kumbara hesabı için de olumsuz düşüncesini belirtmiştir. Başvuruyu takip eden süre içerisinde 2-2,5 ay gibi bir ertelemeden bahsetmiştir.

Katılımcıların verdiği yanıtlardan edinilen bilgilere göre mikrokredi ile ilgili ileriye dönük düşünceler; katılımcıların tamamına yakını mikrokrediyi aktif olarak çekmiş ve ileride tekrar çekmeyi düşünmektedirler. Şu an işyeri sahibi olan veya esnaf olanlar işlerini daha da büyütmeyi hedeflemektedirler. Mikrokredi alarak daha karlı işler yapmayı planlamaktadırlar. Katılımcıların tamamına yakını mikrokrediyi diğer bayanlara önermekte ve tavsiye etmektedir. Bu şekilde de mikrokrediye üye kazandırmaya devam etmektedirler. Evden iş yapan kadınlar ise mikrokredi kullanıp

ileride yaptığı iş ile ilgili işyeri açmayı düşünmektedirler. Bu işlerden bazıları ise tuhafiye, bujiteri, kadın iç giyim, dikiş yeri, mefruşat vb. dir. Katılımcılardan çok yaşlı olanlar ise yaşı gereği işyeri açmak gibi bir planları olmayıp, evden çalışmaya devam etmeyi düşünmektedirler.

5. soru olan, ‘’mikrokrediyi diğer banka kredilerine tercih etme sebepleriniz neler?’’ sorusuna yönelik edinilen bilgiler;

Katılımcıların verdiği yanıtlardan edinilen bilgilere göre edinilen kodlar;

Şekil 14. Katılımcıların Mikrokrediyi Banka Kredilerine Tercih Etme Sebepleri

- **Mikrokredide kredi kullanımın kolaylığı;** Mikrokredide bankaya göre kredi kullanımın çok daha kolay olması nedeniyle kadınlar arasında mikrokredi tercih edilmektedir. Katılımcıların destekleyici açıklamaları;

‘’Az önce söylediğim gibi de mikrokredide hani çekebildiğimiz zaman çekme sebebim şu. Hani bize zorluk çıkmıyor. Ama bankaya gittiğimizde o kadar çok zorlanıyoruz ki o kadar çok detaylar önümüze çıkıyor ki bankada. Hani bu detaylara rağmen hangi detayın birini atlatsam birinde mutlaka takılıp kalıyorsunuz ama buraya geldiğiniz zaman ben mesela en son beş milyarlık kredi aldım. Dedim ki benim beş milyara ihtiyacım var. Ve iki bin on üçten beri kullanıyorum ben bu

krediyi. Ve hani müsait oldukları zaman, ödeme olduğu zaman bazen hani mikrokredinin çeken kişi çok olduğu zaman sıraya girmek zorunda kalıyoruz. Mesela bana diyor ki abla şu gün sana kredini veririz. Bana en azından bir güvence veriyor. Ben sana hiç kredi verememem demiyor. Abla şu an ödemelerimiz var. Çünkü bir ben krediyi alan bir ben değilim. Ha ne yapıyor? Abla benim diyor şu şunlara şunlara şunları öncelikle tanımam lazım. Çünkü senden önce onlar bana başvurdu. Onlar ödeniyor. Ondan sonra diyor ki abla bak kredin hazır. O bana bu cevabı verdiği zaman ben karşı taraftan mal alırken diyorum ki ben şu gün sizden mal alacağım onlar da tamam diyorlar ve zam gelmeden ben gidip malımı alıyorum. Mikrokredinin bize kazandırdığı bu banka bize bunu vermiyor ve en ufak bir detayda banka takılıyor. Tökezleyip kalıyoruz.'' (KB3, Altındağ Karapürçek, Ev hanımı, 38-47 yaş)

- **Daha hızlı kredi kullanımı;** Mikrokredide bankaya göre kredi kullanımın çok daha hızlı olması nedeniyle kadınlar arasında mikrokredi tercih edilmektedir. Katılımcıların destekleyici açıklamaları;

''Mikroyu şu şekilde tercih ediyoruz. Mikrokredinin masrafları daha düşük hani. Hizmet kalitesi bankalara göre daha güzel. İstediğimiz zaman mesela hani ara çekimlerimizde filan daha güzel, daha hızlı. Yani sonucu daha hızlı alıyoruz mikrokrediden. Bankadan değil de her şey daha güzel daha hızlı olduğu için. Onlar bize hizmet ediyorlar. Bir de ayağımıza geliyorlar. Hizmette yani sağ olsunlar. Daha güzel bilmiyorum.'' (KB6, Altındağ Karapürçek, Esnaf, 28-37 yaş)

- **Mikrokredi yetkililerinin ilgi düzeyi;** Mikrokredi yetkilileri bankalar gibi resmi davranmayıp kadınlar ile yakın ilişkiler kurmuştur. Bu durum ise kadınlar arasında mikrokredi kullanımı sebepleri arasında yer almıştır. Katılımcıların destekleyici açıklamaları;

''Ortam daha samimi, bankaya göre, danışmanlar gayet güzel ilgileniyor. Çok seviyorum. Daha çok bir aile ortamı, daha güzel bir sıcaklık var. O yüzden banka yerine mikrokrediyi tercih ediyorum.'' (KB4, Altındağ Karapürçek, Diğer, 38-47 yaş)

''Hem güvenilir olması hem, hem her hafta hani yatıracağım yeri bilmem, nereye yatırdığımı ne kadar yatırdığımı ne kadar bir faiz ya da ödeyebileceğimi hani o şekilde o yüzden önerebilirim yani. Tercih ediyorum daha doğrusu. Kurum

mikrokredi olarak daha samimi. Mesela yönlendirici tarafından tabii ki daha iyi. Hani şu şekilde yapabilirsin, bu şekilde yapabilirsiniz açısından. Hem ulaşım yönünden de hani bankalarda mesela saatlerce ulaşamıyorum. Ama burada aradığım zaman mesela danışa da biliyorum hani şu şekilde yapacağım ya da bunu bu şekilde yapacağım gibisinden hani beni tabii ki yönlendirmeleri daha iyi olur. Bankada mesela dakikalarca uğraşabiliyoruz. Burayı her hafta görüyoruz mesela. Sıra beklemiyoruz. Onlar bizim ayağımıza geliyor mesela. O yüzden daha iyi oluyor iletişim açısından. Çok güzel.'' (KB13, Etimesgut Piyade, Esnaf, 38-47 yaş)

''Bir kere sıfır risk. Yani mikrokredinin herhangi bir faizi yok. Mikrokredinin sadece hizmet bedeli var. Faiz uygulaması yaptırımı olmadığından dolayı ve ufak meblağlardan dolayı riske girmiyoruz, risk almıyoruz. Ödemesi çok kolay. Birebir insan ilişkileri var. Haftalık olarak rutin olarak bizi ziyarete geliyorlar. En azından bir bankada göremediğiniz samimiyeti onlarda görebiliyorsunuz, birebir konuşabiliyorsunuz. İnisiyatiflerini bize göre kullanabiliyorlar. Bizimle ilgili düşüncelerini paylaşabiliyorlar ve ellerinden geldiği kadar maksimum derecede yardımcı olabiliyorlar. O yüzden ben çok memnunum.'' (KB14, Eryaman, Esnaf, 28-37 yaş)

- **Faiz hassasiyeti;** Kadınlar arasında faiz hassasiyeti olanlar banka kredisi yerine mikrokrediyi tercih etmektedirler. Katılımcıların destekleyici açıklamaları;

''Öncelikle biz faiz konusunda çok titiz bir aileyiz. O yüzden faiz yemeyi sevmediğimiz için mikrokredide bu olanağı görmedim ben. Paramız sağ olsun yetkililer gayet hemen elime ulaştırdılar. Ne kadar istediysem kaç ne kadar miktarda istediysem faizsiz bir para çekimi, gayet güzel. Hoşuma gitti. Ve devam ettirmeyi düşünüyorum tekrar çekmeyi de düşünüyorum. İstediğim miktarda kredi kullandım. Kurumdakiler çok ilgi gösterdiler. İlgilerinden dolayı kendilerine çok teşekkür ederim. Ankara bölge temsilcisi yetkililerine ve tanıdığım diğer yetkililere çok çok teşekkür ederim.'' (KB8, Altındağ Güneşevler, Diğer, 38-47 yaş)

- **Teminat ve kefil istenmemesi;** Mikrokredi kullanımında kadınlardan teminat veya kefil istenmemektedir. Bu husus en önemli tercih sebepleri arasında yer almaktadır. Katılımcılar bu durumu aşağıdaki şekilde dile getirmiştir;

''Mikrokrediyi bütün kadınların hatta çoğu insanın tercih etmesinin tek sebebi evde oturan kadınlara belli bir işi olmayan, sigortası, BAĞ-KUR'u vesaire gibi bir şey olmayan kadınlara hiçbir banka kredi vermiyor. Mutlaka bir teminat istiyor. Mutlaka bir işte kefillik istiyor. Mutlaka bir gelir belgesi istiyor. Ama gelir belgemiz yok diye iş yapamaz duruma geliniyor. Böyle kadınlar. Ama eğer ki mikrokredide belli bir sayıya sayıyı bulup arkadaş çevrenizde bir grup oluşturduğunuz takdirde birbirinize kefillik imzası atarak hepiniz kredi alabilecek duruma geliyorsunuz. Bu yüzden zaten bütün kadınlar çok tercih ediyorlar mikrokrediyi. Kurum çok olumlu. Yani benim en azından çalıştığım kişiler herhangi hiçbir olumsuzluklarını görmedim. Yeri geldi çok ihtiyacımız oldu. O anda ihtiyacımız oldu. Biz onları sıkıştırdık. Onlar bize yardımcı olmak için ellerinden geleni yaptılar. Çok sağ olsunlar'' (KB7, Altındağ Karapürçek, Esnaf, 28-37 yaş)

''Ben ev kadınıyım. Bankaya gidiyorum kredi çekmeye kredi alamıyorum. Ama mikrokrediye geldiğimde zaman kredimi alabiliyorum. Zor durumda kalmıyorum. İstediğim zaman başvurduğum zaman da temin ediliyor. O konuda rahat mikrokredi sizden bir kefil teminat istemiyor, banka istiyor.'' (KB21, Pursaklar, Ev hanımı, 58 ve üzeri yaş)

''Ya diğer banka kredileri kefil istiyor. Biz esnaf olduğumuz için kefil bulamıyoruz zaten. Çünkü bankaların esnafa güveni yok onun dışında faiz, hani icra durumu, faiz vesaire hani böyle sıkıştırma durumu yok. Hani ödeme sorunu yok. Ya benim için bankalardan çok daha iyi. Hani böyle faiz falan durumu da bankaya göre çok daha uygun. Riski yok yani. Riski yok hayır. Hani böyle icrayla falan uğraşmıyoruz. Çünkü devlet dairesinde çalışmış olsak sıkıntı değil de esnafa kefilsiz hiçbir banka kredi vermiyor. Ama mikrokredi ondan yana bizim için büyük bir destek. Mikrokredide ödemede esneklik de sağlanıyor.'' (KB24, Etimesgut Süvari, Esnaf, 38-47 yaş)

''Ya banka kredisinde kefili var, teminatı var. Geciktiği zaman faizi var mesela burada faiz oranı çok düşük. Ama orada iki günde ödemezsen günlük faize giriyorsun. Teminat hepsi sorun yani. Sıkıntı banka.'' (KB31, Altındağ Beşikkaya, Esnaf, 38-47 yaş)

''Ya ben bankayla şöyle yani bir hiç bankayla çalışmadım kendim, banka daha zor mesela. Kefilsiz şartsız buraya geliyorsun. Ama burada da şöyle bir şey var. Beş arkadaş güvencesi olacak. Benimkinden çok kefil oluyoruz. Beş arkadaş. Ondan sonra onlar öyle yani. Buradaki daha samimiyetli oldu bize. Burada devam ediyoruz. Bankadan bura iyi evet, bizim için yani. Bizim zamanımızda banka her istediği kredi vermiyor. Hem de bizim yani ev kadınları bura ev kadınları için özel. Bankalar ev kadını gidip de yani direkt kredi çekemezsin. İşyeri göstereceksin, kefil göstereceksin, dediğim gibi şeyler. Yani şartları çok ağır bankaların. Ama bizim buranın öyle bir şeyi olmadığını düşünüyorum. Burada yani bize çok uygun.'' (KB33, Altındağ Siteler, Ev hanımı, 58 ve üzeri yaş)

''Ben bankalardan anlamam. Ama bu daha iyi, bu daha güvenilir. Ben buraya güvenerek girdim. Çok şükür hiçbir şey başıma gelmedi. Güvendiğimde de yanılmadı. Çok oldu. On beş sene oldu hemen hemen mikrokrediye gireli. On dört on üç sene garanti. On dört de olabilir. Mikrokrediye üye kazandırdım, kazandırdım da taşındılar. Buralarda yıkım olduğu için taşındılar gittiler. Biz şu an Altındağ bölgesindeyiz Siteler Altındağ. Çok oldu çok oldu yani arkadaşlarımız on kişi oldu. Geliştikçe daha çoğalacak inşallah. Buralar geliştikçe binalar yaptıkça. Şimdi Suriyeliler var. Türk kalmadı burada onların dilini bilmediğim için konuşamıyorum.'' (KB35, Altındağ Siteler, Ev Hanımı, 48-57 yaş)

- **Masrafların daha düşük olması;** Mikrokredide masrafların bankaya göre daha düşük olması kredi kullanımına tercih sebepleri arasında gösterilmektedir. Katılımcılar bu durumu aşağıdaki şekilde dile getirmiştir;

''Faiz oranı düşük olması, gerçekten düşük faiz oranı, diğer bankalar evrak falan istiyorlar. Hani yeri geliyor kefil istiyorlar. Sonra bir de bankalar ev hanımlarına kredi vermiyorlar. İllaki bir yerde çalışması lazım ama mikrokredi öyle değil. Genelde bayanlar üzerine, erkeklere vermiyorlar. Sadece bayanlar üzerine, o da bayanların çok hoşuna gidiyor. Mikrokredi veren kurumda bize ilgi gösterdi. Burada ilk ben de mikrokrediye başladığımda Saraya gidip geliyorduk. Sonra bölge yetkilileriyle falan konuştum. Bölge yetkilisi ''12-15 üye bul Akyurt'a getirelim'' dediler ve ben ilk etapta 25-30 bayan buldum. Şu an sayımız 40-45 tahminimce ve bölge yetkilileri de bana güvendi ben de onlara güvendim. Böylelikle devam ediyoruz

yolumuzda. Yani bu şekilde mikrokredi olarak güven ortamı sağlayarak hem çevremizi ve mikrokredi verilen kişi sayısını artırmış oluyoruz. Çünkü bayanlar kredi almak istediklerinde ilk önce beni arıyorlar. Bana geliyorlar. Sonra ben bölge yetkilisiyle iletişime geçiyorum. Öylelikle kredilerini de sağlamış oluyoruz.'' (KB10, Pursaklar Saray, Esnaf, 48-57 yaş)

''Mikrokredinin teminatı daha düşük geliyor bana. Diğer bankalara göre faizi daha düşük. Ödemede zorluk yaşandığı zaman mikrokredi bir esneklik sağlıyor. Diğer bankalar bunu yapmıyor. Diğer bankalar direkt hemen istiyor. Ama mikrokredi biraz daha esneklik gösteriyor. Mikrokrediyi bize hizmet getiriyor ama bankadan biz hizmet almaya gidiyoruz.'' (KB19, Altındağ Karapürçek, İşçi, 18-27 yaş)

Katılımcıların verdiği yanıtlardan edinilen bilgilere göre katılımcıların mikrokrediyi banka kredisine tercih etme sebepleri genel olarak; mikrokredinin teminat ya da kefil istememesi nedeni. Kadınların tamamına yakını kefil gösterememektedir. Faiz hassasiyeti olup mikrokredi çekenlerde vardır. Bankada faiz oranlarının çok yüksek oldu görüşü hâkim olup mikrokredide masrafların çok da az olduğunu belirtmektedirler. Ödeme vadeleri ise haftalık olarak yapılmakta olup miktar olarak çok küçük tutarda olduğundan bu husus bayanlar tarafından hoş karşılanmaktadır. Ayrıca katılımcılar bankada ödemede zorluk yaşamaktan korkup icra gibi hususlardan korkmaktadır. Mikrokredi ise kişinin durumuna göre üye ile yakın ilişki içerisinde olduğundan ödemelerde esneklik sağlayıp erteleme yapabilmektedir. Bununla birlikte kadınlar dayanışma içerisinde olduğunda birbirlerinin borçlarını ödemekten imtina etmemektedirler. Bankanın prosedürünün ve bankadaki resmiyetin çok fazla olduğunu belirtenlerde vardır. Mikrokredi bölge temsilcileri üyeler ile çok yakın samimi ilişkiler kurmuştur. Mikrokredinin çok uzun yıllardır her hafta aynı gün ve aynı saatte üyeler ile haftalık buluşma toplantı düzenlemeleri ise katılımcılara ekstra bir güven sağlamıştır.

6. soru olan mikrokredi sayesinde kurmuş olduğunuz iş sizin sosyal durumunuzda nasıl değişimler yarattı, örneklerle açıklayabilir misiniz sorusu ile katılımcılardan elde edilen bilgiler;

Katılımcıların verdiği yanıtlardan edinilen bilgilere göre edinilen kodlar;

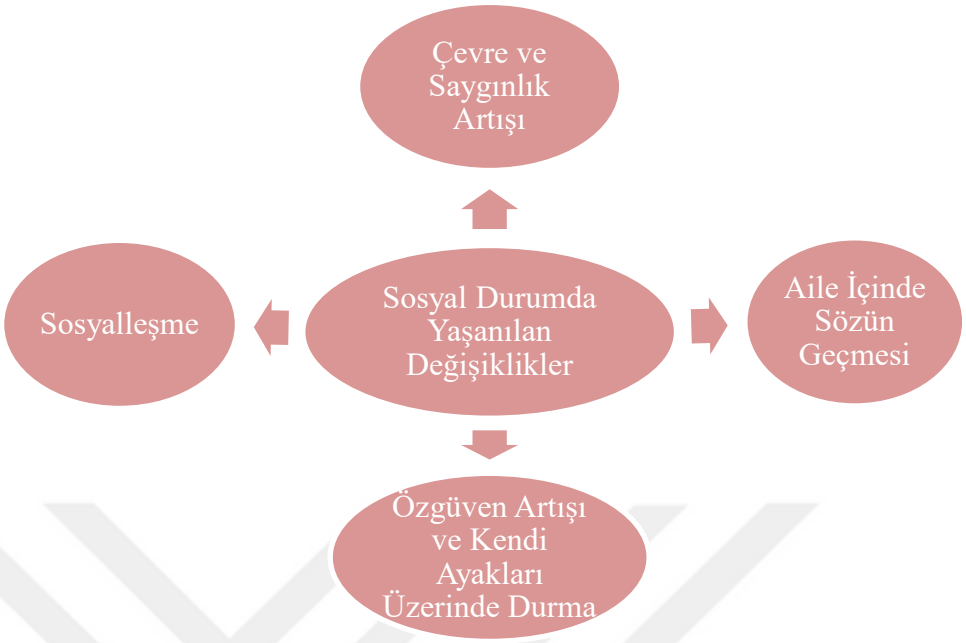

Şekil 15. Kadınların Sosyal Durumlarındaki Değişimler

- **Sosyal çevre ve saygınlık artışı;** Mikrokredi kullanan kadınlarda sosyal çevre ve saygınlık artışı gerçekleşmiştir. Katılımcılar bu artışı şu şekilde dile getirmiştir;

''Ailemin içinde ben evliliğini bitirmiş bir insanım. Tekrar yeniden evlendim. Aile içinde maddi gücüm yükseldikçe ailem de değer vermeye başladı. Toplum aynen mesela insanlar pasif olduğu zaman toplum değer vermiyor. Bizim toplumumuz maalesef böyle. Ne kadar güzel çalışırsanız ne kadar ön planda olursanız o kadar değer alıyorsunuz ve bunu da ben başardığımı düşünüyorum. Sosyal medya açtıktan sonra takipçim çoğaldı. Yani reklamlarımda da özellikle pazartesi günleri biz mikrokredi bizim iş yerimizde topluyor paraları. Ve görüyorlar, ediyorlar, merak duyuyorlar. Ve yaptığımız işlerle beraber çok da güzel takipçimiz var. Olmaya da devam edecek gibi sanki. Saygınlığım da artıyor tabi ki.'' (KB1, Altındağ Karapürçek, Esnaf, 48-57 yaş)

''Çevrem gelişti, aile ilişkilerimiz arttı, iyi yönde arttı, pozitif yönde arttı. Kendime olan öz güvenim gelişti. Evet. Her şeyden önce sanki arkamda bir beni koruyan biri varmış gibi, mikrokredi olunca. Ben istediğim zaman oradan alabilirim.

Hani başkasına ihtiyacım yok. Bir de hani ne kadar eşin, evli de olsan, eşin de olsa, iyi de olsak, kötü de olsak hani vardır ya arkanızda biri. Ondan daha sağlam gördüm mikrokrediyi.'' (KB2, Mamak Zerdalitepe, Esnaf, 48-57 yaş)

''Vallahi gayet güzel durumlar yarattı diyebilirim. Gerçekten de ben iki makineyle tamam belki bin beş yüz TL ilk çekmiş olduğum para da aldım ama yani bunu güzel değerlendirebilen bir bayan her türlü büyütebilir işini. Bu bir ne olur bin beş yüz liraya bir bin beş yüz liralık yumak ip alabilirsiniz. O bin beş yüz liralık almış olduğunuz ipi iki bin tane lif çıkartırsınız. Yani kullanmasını bilen her bayan bence çok güzel bir şekilde yürüyebilir bu işte. Bugün bin beş yüz çekerim. İkinciye üç bin çektim. Bir makine ekledim. Atıyorum kendimden örnek veriyorum yani. Üçüncüye dört bin çektim gerçekten bir makine daha ekledim. Her bir makinem bana bir elemandır. Bir eleman zaten evine bakıyor. Ki ben bir de haftalık ödeme yapıyorum. Yani hem aldığım kişinin ailesine katkıda bulunuyorum. Hem de kendime ve çocuklarıma bakabilme gücünü buluyorum. Kendimi güçlü hissediyorum. Ben çok güçlüyüm ama bu konuda. Yani kendime olan özgüvenim arttı ve toplumdaki yerim saygınlığım artmış durumda aynen.'' (KB5, Mamak Kıbrısköy, Esnaf, 48-57 yaş)

''Özgüvenimiz arttı, hem çevremiz arttı. Toplumda bir yerimiz oldu artık. Yani bayanların toplumdaki yerini aslında belli ediyor mikrokredi. Verdiği küçük çaplı da olsa o kredinin verdiği özgüven zaten bir bayanı küçükten başlıyor daha yüksek yerlere yani özellikle ben mesela çok küçükten başladım. Şu an mesela altında çalışanlarım hani bir işletmem farklı işlere yönelmem yani bunun hepsi dediğim gibi mikrokredinin sayesinde. Şu an iş yerimde üç kişi çalıştırıyorum. Üç kişi çalışıyor.'' (KB6, Altındağ Karapürçek, Esnaf, 28-37 yaş)

''Dediğim gibi çok kısıtlı bir çevrem vardı, çevrem genişledi, çevrem genişlerken de pek çok aslında evde oturan kadına da örnek olduğuma inanıyorum. O yüzden hızla büyüyen bir çevreye sahibim artık.'' (KB11, Pursaklar Saray, Emekli, 48-57 yaş)

''Benim sosyal çevrede büyümeme sebep oldu. İsmimin tanınmasına sebep oldu. Şu anda sosyal sitelerde olsun, Google sitelerinde olsun sayfalarım var. Ve böylelikle satışlarım çoğaldı. Toptan perakende olarak yurt dışına kadar satış yapıyorum. Yani bu sayede özgürlüğüm de artmış oldu. Özgüven zaten vardı. Biraz

daha arttı. Hırsım biraz daha büyüdü.'' (KB29, Altındağ Karapürçek, Esnaf, 38-47 yaş)

- **Aile içinde sözün geçmesi;** Mikrokredi, kadınlarda gelir düzeylerindeki artışla birlikte aile içinde sözlerinin geçmesinde de etkili olmuştur. Katılımcıların görüşleri ise;

''Çevrem büyüdü, arkadaş çevrem büyüdü, kar oranım arttı, satışlarım yükseldi. Çok olumlu yönde etkiledi beni mikrokrediden kullandığım, kredi. Aile içinde de daha çok sözüm geçmeye başladı. Para kazandığım için.'' (KB4, Altındağ Karapürçek, Diğer, 38-47 yaş)

''Tabii ki de aile içindeki yerimizi arttırdı. Öz güvenimiz artıyor. Elimize belli bir ücret geçtikçe geleceğe dönük olumlu planlar yapıyoruz. Elimizde hiç paramız olmasa dükkân açmayı kimse planlayamaz. Ama elimize devamlı bir para geçtikçe çünkü aldığımız kredileri biz paraya dönüştürüyoruz. Aldığımız kredileri belli bir işler yaparak satış sağlıyoruz. Bunları paraya dönüştürüyoruz tabii bu da bize olumlu yönde yani. Geleceğe dönük olumlu bakış olarak dönüyor. Tabii ki de bunun arkasından öz güvenimiz, aile içi ilişkilerimiz hepsi değişiyor. Hepsi domino taşı gibi birbirini etkiliyor.'' (KB7, Altındağ Karapürçek, Esnaf, 28-37 yaş)

''Vallahi çocuklarımın kitabını alabiliyorum en azından, kıyafetlerini de alabiliyorum. Öz güvenim gelişti. Kendime güvenim daha çok arttı, ailede sözüm geçiyor artık.'' (KB35, Altındağ Siteler, Ev Hanımı, 48-57 yaş)

- **Özgüven artışı ve kendi ayakları üzerinde durma;** Mikrokredi kullanan kadınların özgüvenleri artmış ve kendi ayakları üzerinde durabilmeyi öğrenmişlerdir. Katılımcılar bu durumu şu şekilde dile getirmiştir;

''Vallahi insanın kendisi her şeyden önce insanın kendisine özgüveni gelişiyor. Ondan sonra kendi ayaklarınızın üstünde durmayı kısmen de olsa öğreniyorsunuz. Kimseye bağımlı olmuyorsunuz her şeyden önce.'' (KB25, Etimesgut Piyade, Ev hanımı, 58 ve üzeri yaş)

''Kesinlikle olumlu bir değişimler yarattı, özgüvenli verdi ve bu işi yapmamız için ister istemez emek sarf ettik. Daha çok çalıştık. Aile içi ilişkilerimiz kesinlikle arttı. Çevre, sosyal etmen arkadaşlar bunların artmasına sebep oldu. Bu süreçte

özgüvenim de gelişti kesinlikle.'' (KB27, Altındağ Karapürçek, Ev hanımı, 28-37 yaş)

- **Sosyalleşme;** Mikrokredi kadınların sosyalleşmelerine katkıda bulunmuştur. Katılımcılar bu durumu şu şekilde dile getirmiştir;

''Ben sosyal bir insanımdır. Burada daha da sosyalleştim. Kendimi daha iyi tanıtabildiğim insanlara iletişim halinde oldum. İnsanlar çoğaldı.'' (KB23, Etimesgut Piyade, Ev Hanımı, 38-47 yaş)

''Çok güzel değişimler yarattı. Geliyorum haftada bir hem kendi psikolojim olarak düzeliyor hem de maddi yönden düzeliyor. Yani benim için çok faydalı. Ben memnunum yani. Herkese de tavsiye edebilirim. Yani hem özgüvenimiz artıyor hem sosyalleşiyorsunuz. Evet. Evet. Eskiden eşimden mesela ben her zaman para istiyorum ama şimdi ben eşime hiç sıkıntım yok. Kendi paramı kendim kazanıyorum. Çok güzel bir şey oldu yani benim için.'' (KB30, Altındağ Karapürçek, Ev hanımı, 48-57 yaş)

Katılımcıların mikrokredi sayesinde kurmuş olduğu iş sosyal durumlarında yarattığı değişimler hakkında katılımcıların tamamı olumlu görüş bildirmektedir. Arkadaşlarının ve çevresinin arttığını belirtmişler bu sayede de satışlarını artırmışlardır. Sosyal olarak daha aktif olmuşlardır. Topumdaki ilişkileri artarak saygınlıkları da artmıştır. Bu sayede özgüvenleri de artarak gelişme göstermiş ve aile içinde de söz sahibi olmaya başlamışlardır.

7. soru olan, ''kendinizi bir kadın girişimci olarak görüyor musunuz ve mikrokredinin kadın girişimciliği nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz?'' sorusu ile edinilen bilgiler;

Katılımcıların verdiği yanıtlardan edinilen bilgilere göre edinilen kodlar;

Şekil 16. Mikrokredinin Kadın Girişimciliğini Etkileme Yönleri

- **Yeni bir iş kurma ve ilerlemeye yardımcı olma;** Mikrokredi kadınların yeni bir iş kurmasında veya mevcut işlerini ilertletmelerinde katkılar sunmaktadır. Katılımcıların görüşleri;

''Evet girişimci olmayı seviyorum. Yani bir iş kurmayı çok seviyorum. O işimde başarılı olmak istiyorum ve bu da tabii krediyle olan bir şey. Parayla olan bir şey. Ve mikrokredinin buna çok güzel bir kolaylık sağlayacağına da eminim ve çok iyi etkileyeceğini düşünüyorum. Çünkü ilerlememe etkiler en fazla ilerleyeceğim yani mikrokrediyle. Ona güveniyorum, ona inanıyorum.'' (KB2, Mamak Zerdalitepe, Esnaf, 48-57 yaş)

''Tabii ki kendimi kadın girişimci olarak görüyorum. Çünkü üç yüz dört yüz kişiyi hem aynı anda yönetiyorum. Hem kendim satış yapıyorum, para kazanıyorum. Hem de bu kişilere satış yaptırıp para kazandırıyorum. Tabii ki çevremdeki kişilere de öneriyorum mikrokrediyi.'' (KB4, Altındağ Karapürçek, Diğer, 38-47 yaş)

''Vallahi ben mikrokredinin biraz önce de dediğim gibi yani kadın girişimcileri gerçekten güzel etkiliyor sadece gerçekten yapmasını becereceksin. Yani hırslı olacaksın. Yaparım diyeceksin. Yaparım. Ben bunu beceririm yani. Ben o konuda vallahi ben gerçek söylüyorum yani iyi ki sizden ben para çekmişim Mikrokrediden. Gerçekten, gerçekten çekmişim. Yani benim için o küçücük bir para.

Hakikaten büyük bir para oldu. Yani o gün için bin beş yüz, benim için şu an yüz bin liralara bedel.'' (KB5, Mamak Kıbrısköy, Esnaf, 48-57 yaş)

- **Kadınları destekleme;** Mikrokredi kadınları maddi anlamda desteklemektedir. Katılımcıların görüşleri;

''Evet. Nasip olursa daha da büyüyeceğim inşallah inşallah. Şimdi şöyle söyleyeyim. Biz Türk kadınları biraz basığızdır. Yalan yok. Pasifizdir. Ama mikrokrediciler böyle bir fırsat açtığı zaman ister istemez ev hanımları olsun, kendi işini yapan kadınlar olsun. Özgüvenleri artıyor. Çevreleri çoğaldığı zaman diğer kadınlar gördüğü zaman örnek alıyor. O yüzden gayet güzel bir çalışma.'' (KB12, Sincan, Esnaf, 48-57 yaş)

''Tabii ki ben bir kadın girişimciyim. Yani yıllardır böyleyim. Uzun yıllardır esnaflık yapıyorum fakat mesela şöyle söyleyeyim. Yaklaşık iki yıldır mikrokredi üyesiyim, daha önce de dediğim gibi esnaflık yaptım bir fiil üç kez dükkân işlettim ama ortak olarak. İki yıldır burası benim kendi iş yerim ve iki yıldır mikrokredi üyesiyim. Daha önce zorlandığım gibi zorlanmıyorum. Çünkü mikrokredi gibi bir desteğim var.''

''Evet görüyorum. Gördüğüm için de daha ilerleyeceğimizi düşünüyorum. Örneğin iş yapmak isteyen bayanların mikrokrediyle tanışmasını istiyorum. Dediğim gibi tanışmalarını isterim, ben tanıştığım için çok memnunum. Hem işimde hem ailemde hem çoluğum, çocuğum, hem eşimle ilgili yaptığım projelerde daha verimli destek sağlayabiliyorlar. Hem fikirleri hem projeleri daha iyi insana verimli oluyor. O yüzden herkese de öneriyorum. Mikrokrediyi bence herkes tanımalı. Küçük deyip geçmemeliler. Her başlangıcın sonunda büyüdükçe de iyi ki tanımışım diyorsunuz yani.'' (KB17, Altındağ Karapürçek, Ev hanımı, 28-37 yaş)

''Evet yani her bayana bir destek oluyor yani. Her bayana destek olur bence. Yani daha bir kendilerine özgüveni gelir. Güvenleri artar. Aklında bir fikri olan düşüncesi olan, iş yapmak isteyen bayanlar için kesinlikle öneriyorum, kesinlikle.'' (KB22, Etimesgut Piyade, Ev hanımı, 38-47 yaş)

''Evet evet görüyorum. Ya şimdilik internetten satışımı yapmaya çalışıyorum. Yani küçük bir yer açmak isterim ama işte evden daha rahat yaptığım için bir de yaş elli sekiz yaştan dolayı. Öyle fazla mağaza falan küçük bir dükkân da olsa açamam

ama evde bu işimi bir odamı tamamen odama ayırıp büyütebilirim yani. Olumlu etkiliyor. Niye? Kendine özgüveni geliyor. Eşine bağımlı olmadığını hissedebiliyor. Gelip mesela aldığı zaman bu kendi şeyi gibi. Bir hele bir de yaptığı ürettiği şeylerle ödemesini yaptığı zaman o daha bir öz güvenli oluyor. Tadına doyulmuyor bence. Çok güzel.'' (KB26, Altındağ Karapürçek, Emekli, 58 ve üzeri yaş)

''Tabii ki de evet görüyorum. İlerideki planlarımdan şöyle bahsedeyim size; kendim özel eğitimli bir çocuğum var. Özel bir çocuğum var. İleriki zamanlarda bu mallarımı sattıktan sonra bu kurduğum işlerden dolayı gelen bir gelirle özel eğitim okulu açıp da kendi çocuğum gibi konuşamayan çocukları hani şu an ücretli gönderiyorum ben ama o bazı ailelerin durumu olmadığı için gönderemiyorlar. Bunun üzerine bir eğitim okulu açmak istiyorum. Yani nasıl söyleyeyim örneğin iş yapmak isteyen bayanlara veya planı, düşüncesi, hedefi olan bayanlara önerip tavsiye ederim. Neden etmeyeyim ki? Bir insan ailesine, evine, çoluğuna, çocuğuna destek olacaksa tabii ki de tavsiye ederim. Devir birlik olma devri.'' (KB34, Altındağ Kavaklı, Çiftçi, 28-37 yaş)

- **Kendi ayakları üzerinde durma;** Mikrokredi kadınların kendi ayakları üzerinde durmalarına katkılar sağlamaktadır. Katılımcıların görüşleri;

''Görüyorum zaten girişimci olmasaydım burada işim olmazdı. Mikrokredi kadın girişimcilere kendi ayakları üstünde durmaları ve işlerini yapmaları hani bir nebze eşlerine bağlı olmamaları, eşlerinden para istememeleri şu an birkaç bayan öyle var. Bana gelip diyorlar iyi ki nur hani geldik hani buradan kredi aldık da kendi işimizi yapıyoruz. Mesela kimisi kozmetik, kimisi çamaşır, kimisi el örgü öylelikle evini geçindiriyorlar.'' (KB10, Pursaklar Saray, Esnaf, 48-57 yaş)

''Ben çok iyi yönde etkilediğini düşünüyorum. Yani daha önceki sorularınızda da cevapladığım gibi özgürlüğüne eline alabiliyorsun. Sıkıntılı olduğunda yanında birinin olduğunu biliyorsun ve yine banka sistemlerine geri dönersek bankalar kadar sıkıcı ve agresif olmadıklarını biliyorsun bu kadar yani.'' (KB14, Eryaman, Esnaf, 28-37 yaş)

''Evet. Ya kadınlara kendi ayaklarının üzerinde durmayı öğretti. Güçlü kendini hissediyorsun. Bir erkeğe bir eşine muhtaç değilsin. Kendi ihtiyacını kendin

karşılıyorsun. Kimseye boyun eğmiyorsun. Eyvallah demiyorsun. En güzeli.'' (KB21, Pursaklar, Ev hanımı, 58 ve üzeri yaş)

''Tabii ki. Ben zaten on yıldır bayan kuaförüyüm. Hani mikrokrediye girmeden önce de zaten o işi yapıyordum ama mikrokrediye girmiş olmam. Benim işimi daha da güzel etkiledi. Gelen müşterilere de tavsiye ediyorum. Çünkü ben hani güven verdiğim için insanlara tereddütsüz benim istediğim yönde ilerleyebiliyor bayanlar. Hani bana bir güven var. Ondan dolayı sıkıntı olmuyor. Tavsiye ettiğim herkes de mikrokrediye üye oldu sonuçta.Mikrokredi olumlu etkiliyor. En azından kendi ayakları üzerinde durmak için bir başlangıç. Çok düşük meblağlarla başlanıyor ama mesela bin liralık bir malzemeyi iki bin liraya çevirebilirsin. Yetenek, bir şeyler yaparsın el işi yaparsın, bir şeyler satarsın. Zamanla zaten kredimiz de zamanında artıyor. Alım gücün de daha çok artacak bundan dolayı. Hani yerinde saymıyor kredi. Yani değerlendirebilen bir insan için çok güzel bir şey. Güzel bir başlangıç.'' (KB24, Etimesgut Süvari, Esnaf, 38-47 yaş)

Katılımcıların ise kendilerini girişimci olarak görüp görmediği hususunda ve mikrokredinin kadın girişimciliğini nasıl etkilediği hususunda edinilen bilgiler şöyle özetlenebilir; katılımcıların tamamı kendini bir kadın girişimci olarak görmektedir. Mikrokredi sayesinde kadınların kendi ayakları üzerinde durabildiklerini ve mikrokredinin kadın girişimcileri desteklediğini belirtmektedirler. Mikrokredinin kadın girişimcilere destek olduğunu ve arkalarında bir güvence olarak hissettiklerini belirtmişlerdir. Sosyal açıdan ve ekonomik açıdan girişimcileri destekleyerek onların özgüvenlerini geliştirdiğini belirtmişlerdir. İş yapmak adına planı veya hedefi olan bayanlara tavsiye etmektedirler ve mikrokredi ile kadınların mutlaka tanışması gerektiğinden bahsetmektedirler.

8. soru olan, ''mikrokredi alıp kendi işletmesini kurmuş diğer kadın girişimciler sizi nasıl etkiledi?'' sorusu ile elde edilen bilgiler;

Katılımcıların verdiği yanıtlardan edinilen bilgilere göre edinilen kodlar;

Şekil 17. Diğer Kadın Girişimcilerin Katılımcıları Etkileme Durumu

- **Cesaretlenme ve hırslanma;** Mikrokredi kullanıp kendi işletmesini kurmuş diğer kadın girişimciler diğer kadınların cesaretlendimiş ve hırsmaldırmıştır. Katılımcıların görüşleri ise;

''Hırslandım. Resmen hırslandım diyebilirim. Çünkü hani ben zaten yapabileceğime inanırken bir başkalarının yapmış olması beni daha çok gaza getirdi diyebilirim.'' (KB2, Mamak Zerdalitepe, Esnaf, 48-57 yaş)

''Ya bu nasıl etkiledi? Onlar yapıyorsa ben de yapabilirim diye düşündüm. Yani onların yaptığı işlere imrendim. Hani bu kıskançlık değildi. Nasıl diyeyim? Hani ya onlar da o potansiyel varsa diyordum. Benim neyim eksik? Ben de yapabilirim. Cesaretlendim ve bende birçok kişiyi teşvik ettim. Mesela 2013 de ilk grubu ben kurdum. Şu an bu grubun üyelerinin yarısı benim zaten. Ben teşvik ettim mesela bir iş yapıyorsanız, bir iş yapacaksınız ana madde yok, para yok, düşünüyorsunuz acaba nasıl yapsak, nasıl etsek, ha ne oluyor sana bayan olduğun için seni ötelemiyor mikrokredi. Borcun olduğu için ötelemiyor, o borcun olduğu için elinden tutup o borcu ödemen için sana yardımcı oluyor.'' (KB3, Altındağ Karapürçek, Ev hanımı, 38-47 yaş)

''Mikrokredisini çekmiş kadın girişimciler. Yani ben tabii ki onları da örnek aldım. Yani onların da yapmış oldukları bazı şeyleri inceledim. Güzel iş yapan mikrokredi çekip çeken bayanlarımız var. Hakikaten takdir edilecek hanımlar var. Başaran var yani bunu yapmak istedikten sonra. Onları da örnek aldım. Aynen. Hani onları kendime bir örnek aldım derken onlardan bir yola çıktım. Hani ben de

yaparım. Elhamdülillah şu anda da başardığımı düşünüyorum. Beni teşvik ettiler yol gösterdiler.'' (KB5, Mamak Kıbrısköy, Esnaf, 48-57 yaş)

''Ben de hırs yaptılar. Mesela bir bayan mikrokredi alan bir KB1 ablamız özellikle hırs yaptım yani. Onu gördükçe yani o yaptıysa ben niye yapmıyorum diye düşünerek hani yani hırs yapmama sebep oldu. Bize destek te oldu tabii ki. Bu süreçte tabii ki.'' (KB6, Altındağ Karapürçek, Esnaf, 28-37 yaş)

''Yani şimdi şöyle söyleyeyim. Onlar yapıyorsa ben yapabilirim dedim. Ben de becerebilirim dedim. İster istemez ondan hayat hikayelerine baktım. Kendi hayat hikayelerimize baktım. Pek bir farklılık yoktu. Onlar bu kadar cesaretliyse ben de neden olmasın dedim. Yani beni hem teşvik ettiler, yol gösterdiler ve cesaretlendirdiler. Onların sayesinde cesaretimi topladım ve elhamdülillah şimdi de işim iyi.'' (KB12, Sincan, Esnaf, 48-57 yaş)

''Mesela ben mikrokrediye başlamadan önce onları izledim. Nereden nereye gelmişler, hala gelişiyorlar mı bunlara bir katkı sağlamış mı? Onları örnek alarak bu yola çıktım ben.'' (KB31, Altındağ Beşikkaya, Esnaf, 38-47 yaş)

- **Destek ve yol gösterme;** Mikrokredi kullanıp kendi işletmesini kurmuş diğer kadın girişimciler diğer kadınların cesaretlendimiş ve hırslandırmıştır. Katılımcıların görüşleri ise;

''Ben onlar adına da çok mutluyum. Bende mikrokredi almadan önce salonum vardı fakat mikrokrediyle çok büyük destek verdim salonuma. Kendi adıma da çok mutluyum ve bu iş için kullanılan krediye teşvik ettiğim insanlar adına çok mutluyum. Birkaç kişi yönlendirdim onlar da çok memnunlar. Çok ta umutlular inşallah benim gibi onlarda mutlu olurlar ve mikrokrediyi ve tasarruf fonunu kullanmakla iyi bir şey yaptıklarını anlarlar.'' (KB14, Eryaman, Esnaf, 28-37 yaş)

''Her şeyden önce örnek oluyorlar, örnek oldukları için de insan ben de yapabilir miyim? Cevabını gösterebiliyorlar. Ve teşvik ederek siz de o yolun parçası oluyorsunuz. Evet. Cesaretlenip siz de ya şey yapabiliyorsunuz yani örnek alarak siz de diyorsunuz ben de yapabilirim, ben de ederim. Ben de varım. Ve başarıyorsunuz da. Gayet olumlu gidiyor her şey.'' (KB17, Altındağ Karapürçek, Ev hanımı, 28-37 yaş)

''Yani onlar en azından bana güven verdiler. Hani biz böyle alıp da böyle bir iş yapıyoruz diye güven verdiler. Öyle şey yaptılar cesaretlendirdiler. O yüzden yani ilk beni kuaför KB6 Hanım getirdi tanıştırdı. Ondan bellidir üç dört senedir çekiyorum. Alıyorum. Memnunum yani'' (KB18, Altındağ Karapürçek, Ev hanımı, 58 ve üzeri yaş)

''Onları gördükçe benim de eh hevesim arttı. Başarabildiklerini gördükçe ben de başarabileceğime inandım. O yüzden şu an ben de öyle bir dükkân açmayı düşünüyorum. Cesaretlendirdiler, kesinlikle. Bizlere destek oldular, yolu gösterdiler ne yapmamız gerektiğini, nelere başvurmamız gerektiğini söylediler. Nasıl iletişim halinde olmamız gerektiğine yardımcı oldular.'' (KB23, Etimesgut Piyade, Ev Hanımı, 38-47 yaş)

''Vallahi güzel etkiledi. Burada mesela duygu var. Tuğçe var. Onlar o mikrokredi sayesinde dükkanlarına mal alıyorlar. İşletmelerini devam ettiriyorlar. Güzel şeyler. Yani onlar bana yol gösterdiler kesinlikle. Bir örnek oldular. Temsil teşvik ettiler yani.'' (KB25, Etimesgut Piyade, Ev hanımı, 58 ve üzeri yaş)

''Aaa evet önce özellikle KB1 Hanım beni çok etkiledi. Ondan etkilendim çünkü KB1 Hanım'ı gördüğüm zaman yıllardır tanıyorum. Çok küçük bir krediyle başladığını biliyorum çok çok. Hatta bin lirayken başladım bir milyarken başladığını biliyorum. Bunu büyütüp de bu dükkânı gördüğüm zaman çok hoşuma gidiyor ve gurur duyuyorum o gün bir kadın olarak onunla arkadaşımla gurur duyuyorum. Bizler de cesaretlendirdiler. Tabii tabii. Bu tür hele genç bayanların önünü açması, kendilerine özgüveninin gelmesi. Ben bunu yıllar önce tanımış olsaydım bu mikrokrediyi. Belki daha başka şeyler şey yapabilirdim. Şu anda emekliyim mesela. Hemen emekli olur olmaz bunu on sene önce tanışmış olsaydım bununla. Yani biliyordum da fazla içine giremiyordum. Bununla on sene önce tanışmış olsaydım kendime çok güzel bir şey daha yapabilirdim bir dükkân olayını düşünebilirdim. Daha büyük bir şeyler düşünebilirdim. Şu anda işte evde yapmaya çalışıyorum. Yani çok daha farklı bir noktada olabilirdi. Tabii bunu daha yıllar önce diyorum ya daha önce şimdi gençlerimiz, genç bayanlarımız, genç ev hanımlarımız, genç kızlarımız, genç kızlarımız da mesela bunu üretim olarak kullandığı zaman böyle malzeme alıp el emeği göz nuru yapıyorlar mesela bunları malzemede kullanıp sonrada kendi

emekleriyle ödedikleri zaman çok süper olur yani. Çok büyük faydası var bence ev hanımlarına büyük faydası var.'' (KB26, Altındağ Karapürçek, Emekli, 58 ve üzeri yaş)

''Tabii benim de isterim yani dükkanım olsun. Arkadaşlarımdan dükkânı olanlar var işyeri olanlar var, onların işçileri var bizim işçimiz falan yok. Az önce de demiştim ya gençleri isterim yani gelişmelerini. Onlar beni hırslandırdı, yol gösterdi, yol gösterme şöyle birbirimizden tavsiyeler alıyoruz. Birbirimize güvence veriyoruz iyi oluyor ya. Pandemiden önce birbirimize yaptığımız ürünleri getirip satıyorduk, alışveriş yapıyorduk. Ben ihtiyacım olan ürünleri onlardan alıyordum, onlar da benden alıyordu. Burada da satış yapıyorduk birbirimize. Önce birbirimize satış yaptık sonra çevremize dağıldı yani.'' (KB33, Altındağ Siteler, Ev hanımı, 58 ve üzeri yaş)

Katılımcıların mikrokredi alıp kendi işletmesini kurmuş diğer kadın girişimcilerden etkilenme durumları ise; katılımcıların tamamı olumlu yönde görüş bildirmiştir. Diğer kadın girişimcileri kendilerine örnek alarak kendilerinin de başarabileceği duygusu gelişmiştir. Mikrokredi kullanan kadın girişimciler birbirlerine destek olmuş, yol göstermiş ve dayanışma içerisine girmişlerdir. Kendi içlerinde işlerini çok büyüterek ilerlemiş olanlar diğerlerine örnek teşkil etmiş ve diğer kadın girişimciler yapabileceğine inanarak cesaretlenmiş ve hırs duygusunu geliştirmişlerdir.

9. soru olan, pandemi sürecinden ekonomik olarak nasıl etkilendikleri üzerine edinilen bilgiler;

Katılımcıların verdiği yanıtlardan edinilen bilgilere göre edinilen kodlar;

Şekil 18. Kadınların Pandemi Sürecinden Ekonomik Olarak Etkilenme Durumları

- **Ekonomik olarak etkilenmeme;** Katılımcılar arasında pandemi sürecinde ekonomik olarak etkilenmediğini dile getirenler;

''Ekonomik olarak etkilenmedim, biz çünkü sipariş üzere çalışan insanlarız. Biz malzemeleri siparişleri aldığımız zaman iş yerimizi açmasak da evimizde yaptık ve sosyal medya üzerinden zaten o dönemde büyüttüm ben sosyal medyamı. Sosyal medya üzerinden satışıma devam ettim. Bu çok güzel.'' (KB1, Altındağ Karapürçek, Esnaf, 48-57 yaş)

''Vallahi şöyle söyleyeyim. Ben elhamdülillah hiçbir şekilde etkilendiğimi düşünmüyorum. Ha ne oldu? Birazcık tabii ki sıkıntılı bir dönem geçirdik hepimiz beraber ama ben hiçbir şekilde yılmadım. Ben makinemi eve getirdim. Yasak dönemlerde evimde işimi yaptım. Çok da güzel paramı kazandım. Bu da yine zaten mikrokrediden çekmiş olduğumdan aldığım makine paramdı başka da diyecek bir şey yok yani bunda. Çok yapmak istedim yaptım. Çok güzel. Getirdim yani.'' (KB5, Mamak Kıbrısköy, Esnaf, 48-57 yaş)

''Ben etkilenmedim. Benim işim evden olduğu için ben işimi evden yürüttüm. Bir sıkıntım olmadı benim. İşimde büyüme oldu. Yani bayağı büyüdüm. Şey dediğim gibi kendi işimi kendim, yapıyorum. Artık dışarıya sipariş de veriyorum. Gelirimde bir azalma da olmadı. Üstüne koyduk ama olmadı şükür.'' (KB9, Pursaklar, Ev Hanımı, 38-47 yaş)

''Vallahi açıkçası çok fazla etkilenmedim. Ben eşimden dolayı işleri devam etti, eşim inşaat sektöründe mecburen işler durmadı, aksamadı. Yani et çok etkilenmedik. İşimde küçülme ve gelirimde bir azalma olmadı.'' (KB23, Etimesgut Piyade, Ev Hanımı, 38-47 yaş)

''Ya pandemi süreci zordu benim için. Çünkü esnaf olduğundan dolayı iki ay kuaförler kapalı kaldı o süreçte. İşimde küçülme olmadı. Hatta ben büyüdüğümü söyleyebilirim. Geçtim de. O da benim şansım diyelim. Hani o iki aylık süreçte ben daha büyük bir yere taşındım. Burada şey mikrokredinin bana verdiği bir güven de var. Daha sonra biz tekrar kredi aldık. Yani ben kötü etkilenmedim pandemide. Ödemelerde de bir aksaklık yaşanmadı. Çünkü kumbaramızda bizim paramız olduğu için bazen oradan takviye ettik. Biraz biz kendimiz karşıladık. Bu iki ayı sıkıntısız geçirdik. Zaten pandemiden sonra dükkân açıldığında müşteri daha da arttı. Potansiyel daha da arttı. Hani ben küçülmedim. Ben büyüdüm bu konuda.'' (KB24, Etimesgut Süvari, Esnaf, 38-47 yaş)

''Yani baya bir her şey durdu gibi oldu ve maddi manevi, herkes evlere kapandı, çok zorlanıldı, ben bu mikrokrediden aldığım malzemeyle evimde örgüme devam ettim. İnternetten devam ettiğim için işimde küçülme olmadı. Dükkân falan olmadığı için, kapatma olayı falan olmadığı için aldığım malzemede elimde vardı, mikrokrediyle aldığım malzeme de elimde vardı o yüzden o malzemeyi değerlendirdim.'' (KB26, Altındağ Karapürçek, Emekli, 58 ve üzeri yaş)

''Yani eşim çalıştığı için çok etkilenmedik. Pandemi süresince. Benim eşim memur kendim biraz geri planı durdum ama eşim sayesinde fazla şey olmadı. Diyelim bütçemiz. İşimizde bura olmadığı için birazcık azalma oldu.'' (KB28, Altındağ Karapürçek, Ev hanımı, 38-47 yaş)

''Nevresim diktim ben dışarıya, makine almıştım bu mikrokrediden para almıştım. Onu da makine aldım dikiş makinesi. Ondan da el işi yaptım. Dikiş diktim. Çarşaf diktim. Yastık diktim. Biraz ucuza da yapınca bayanlar getirdi. Ben yani bir fazla etkilenmedim pandemiden. İşimde küçülme olmadı. Bu satışları internet üzerinden sattım. Oradan da sattım. Ama kendi adıma değil de internet, oğlumun adına ben bu resimlerini çektim, o da attı. Aile içinde danışma içerisindeyiz oğlumuz ise yardımcı oldu, evet oldu. O da internet üzerinden çalışıyor. Benimkilerin de

satışını yapıyor. Pandemi sürecinde kapalı kalmak evde kalmak internet üzerinden satış yapmak sıkıntı olmadı. Yok bana sıkıntı olmadı. Ben zaten hep evdeyim. Ben el işlerini daha çok seviyorum. Onun için benim için bir sıkıntı yok. Evde bir iş üretmek daha hoşuma gidiyor.'' (KB35, Altındağ Siteler, Ev Hanımı, 48-57 yaş)

- **Ekonomik olarak olumsuz etkilenme;** Katılımcılar arasında pandemi sürecinde ekonomik olarak zorluk yaşadığını dile getirenler;

''E tabii dışarıya çıkamayınca, işimiz dışarıda bizim. Satış yapıyoruz, insanlarla ilişkimiz var. Özellikle de kadınlarla. Gidemeyince kadınlara ulaşamayınca tabii ki satışlarımız düştü, zarar ettik yani o açıdan. Öyle olumsuz etkiledi bizi. Ödemelerimde zorlandığım zamanlar oldu pandemi sürecinde. Tabii gelirimiz düştü, gelirimiz düşünce de tabii otomatik olarak da ödememiz zorlaştı.'' (KB4, Altındağ Karapürçek, Diğer, 38-47 yaş)

''Tabii ben de herkes gibi para konusunda çok etkilendim, ödemelerimde biraz zorlandım. Para da tabii biraz azalma oldu. Ama sağ olsun mikrokredi bu konuda yardımcı olduğu için ne büyümeme küçülmemde yani ortada kalmama yardımcı oldular. Teşekkür ederim.'' (KB8, Altındağ Güneşevler, Diğer, 38-47 yaş)

''Çok, tüm esnaf olarak çok etkilendik diyorum ya mikrokredi yine bizim yanımızdaydı gerçekten. Çünkü bankalar krediyi çekti geri çekti. Bize vermek istemediler. Biz ödemelerimiz de sıkıştık. Yeri geldi biz 15, 20 gün kapalı kaldık. Yine o esnada faturaları ödemek zorunda kaldık. Ama bizim yanımızda gerçekten mikrokredi vardı.'' (KB10, Pursaklar Saray, Esnaf, 48-57 yaş)

''Ben çok etkilendim, şöyle söyleyeyim bir işyerim vardı, işletmeci sahibiydim. Kendimin değil ama işletmesi bana aitti. Yükün altındaydım, başkasının işletmesinin yükü. Oradayken başımıza geldi maalesef. Çok ağır bir süreç yaşadık. Ekstra bir kazancım olmadığı için, iki çocuk okuttuğum için, evim kira olduğu için. Çok çok çok zorlu bir süreçten geçtik maalesef. Yani açıkçası beni çok zorladı. Pandemi sürecinin içinde bazı sıkıntılar yaşadım, bunlardan dolayı icralık bile oldum, hatta bunlardan mikrokredi sayesinde kurtuldum. Yani diyeceklerim bu kadar ben çok ağır bir süreç geçirdim.'' (KB14, Eryaman, Esnaf, 28-37 yaş)

''Pandemi süreci çok zordu. Bizim için de yani evlere kapanmamız, onun dışında insanlarla ilişkilerimizin kesilmiş olması. Yani bizi çok zorladı. Gelirimiz

azaldı bu konuda. İnsanlarla görüşemedik. Yaptığımız ürünleri satamadık. İhtiyaçlarımızı karşılayamadık. Bizi zorladı yani. İşimizin büyümesine engel oldu. İşimizi büyütemedik yani. Mikrokrediden aldığımız kredileri ödemekte çoğu zaman zorlandık. Çünkü gelir düzeyimiz düştüğü için ihtiyaçlarımızı karşılayamadığımız için ödemelerimizde de zorluklar çektik. Pandemi süreci zor bir süreçti bizim için.'' (KB15, Altındağ Karapürçek, 48-57 yaş)

''Tabii ki de olumsuz yönde etkilendik. İster istemez iş yapamadık. Bu süreç zarfında ve buda bizlere olumsuz bir yönde etkiledi. İster istemez iş yapamadığımız için satış yapamadığımız için gelirimizde bir azalma oldu. Satışımı internet üzerinden yapıyorum.'' (KB27, Altındağ Karapürçek, Ev hanımı, 28-37 yaş)

''Ya pandemi süresinde her esnaf gibi biz de etkilendik önümüzü göremedik. Ne olacağını bilemedik. Ne zaman bitecek? Büyük bir sıkıntılı süreçti yani o dönem. Gelirimiz de yüzde yani seksen azalma oldu tabii ki. Yasaklar bizi çok etkiledi.'' (KB31, Altındağ Beşikkaya, Esnaf, 38-47 yaş)

Katılımcıların pandemi sürecinde ekonomik olarak şu şekilde etkilenmişlerdir; esnaf olanların büyük bir çoğunluğu bu süreçte kapalı kaldıkları için ekonomik olarak etkilendiğinden bahsetmektedir. Ekonomik olarak çok zor günler geçirdiklerini belirtenler sayıca fazladır. Bu süreçte evden imalat yapanların bir kısmı diğerlerinin ekonomik olarak etkilenmesi neticesinde etkilenmiş diğer bir kısmı ise etkilenmediğini belirtmiştir. Pandemi sürecini fırsata çevirenler bile vardır. Evden dikiş üzerine imalat yaptıkları için çeşitli yerler ile anlaşarak veya satışlarını internet üzerinden satarak işlerini büyütenler bile olmuştur. Tabi ki de bu pandemi sürecinden etkilenme durumu her katılımcının ailevi maddi gücü ile ilişkili de olduğu için örneğin eşinin gelir durumu, işçi yahut memur olma durumu vb. değişkenlik göstermektedir. Genel anlamda pandemi sürecinde katılımcılar olumsuz yönde etkilenmiştir.

10. soru olan, pandemi sürecinden sosyal olarak nasıl etkilendiklerine dair edinilen bilgiler;

Katılımcıların verdiği yanıtlardan edinilen bilgilere göre edinilen kodlar;

Şekil 19. Kadınların Pandemi Sürecinden Sosyal Olarak Etkilenme Durumları

- **Sosyal olarak olumsuz etkilenme;** Katılımcılar arasında pandemi sürecinde sosyal olarak olumsuz etkilendiğini dile getirenler;

''Çok kötü etkilendik. Hele hele de bizim gibi sosyal kadınlar sürekli insanlarla iç içe olan kadınlar için eve kapanmak zor geldi. O da psikolojik olarak hepimizi etkiledi. Olumsuz etkilendik. Yani öyle bir olumsuz, saygın, öz güven kaybedecek, yani saygınlık kaybedecek gibi bir durumla karşılaşmadım. Geleceğe karşı bir umutsuzluk hissettim pandemi sürecinde, evet hissettim. Yani sürekli böyle giderse gelecek kaygısı yaşadım. Çok teşekkür ederim. Ben teşekkür ederim. Kolay gelsin. Sağ olun. Teşekkürler. İyi çalışmalar. Sağ olun.'' (KB4, Altındağ Karapürçek, Diğer, 38-47 yaş)

''Herkes gibi çok mutsuzduk, umutsuzduk, kaygı vardı. Özgüven eksikliği oluştu. Özellikle çoluğu çocuğu olan insanlarda eminim ki herkes yaşadı. Çocuklarına bir gelecek kaygısı yaşadı. Tabi bende yaşadım. İşyerimi kaybettiğim için çok üzüldüm, borçlu olarak çıktım. Sonra evimin geçimini sağlayamadım. Çok büyük sıkıntılar yaşadım, o yüzden kötü etkiledi yine aynı şekilde. Ben o dönemden baya bir yaralı çıktım diyebilirim. Ama yine mikrokredi sayesinde bu sıkıntılardan onların vasıtasıyla kurtulduk. Ben teşekkür ederim sağ olun, böyle bir anket

hazırladığınız için, bize değer verip görüşlerimizi aldığınız için çok teşekkür ederim.'' (KB14, Eryaman, Esnaf, 28-37 yaş)

''Bir şeyler yapamadığında, üretemediğin zaman kendine olan öz güvenin de azalıyor. Geleceğe bakış açın, umudun, her şeyin bitiyor yani böyle. Hiçbir şeyler yapamıyormuş gibi, kendini değersiz hissetmeye başlıyorsun. Eve kapanmalar ondan sonra sosyal olarak da insanlarla görüşememek çok kötü olarak etkiledi bizi. Ben teşekkür ediyorum teşekkürler.'' (KB15, Altındağ Karapürçek, 48-57 yaş)

''Çıkamadık, bunalıma girdik, strese girdik ve çocuklarım covid oldu eve bağlandık kaldık. Yani çok şey geçirdik yani bunalımlı geçirdik. Aslında olmasaydı diye çok uğraştık ama oldu. Geleceğe karşı umutsuzluk da besledik. Acaba iyi mi olacağız, kötü mü olacağız diye bilemedik. Sağ olun size teşekkür ederim iyi günler.'' (KB18, Altındağ Karapürçek, Ev hanımı, 58 ve üzeri yaş)

''Yani bir umutsuzluk oldu içimde. Çünkü hani bu durum hiç geçmeyecek. Gibi bir umutsuzluk oldu bende ve o yüzden hani öyle yani. Çevre baskısı çok hissettim. Sürekli evde kapalı kaldığımız için. Sürekli evde kapalı kaldık hani yapacak hiçbir şey olmadı. Çok sıkıldık. Aile içinden tartışmalar yaşandı. O yüzden bu durum hani çok rahatsız etti beni. Çok da hani umutsuzluk o. Çok sağ olun. Teşekkür ederim Sağ olun. İyi günler.'' (KB19, Altındağ Karapürçek, İşçi, 18-27 yaş)

''Sosyal olarak biraz tabii sosyal çevremizden uzaklaştık. Psikolojik olarak ben çok etkilendim. Sosyal çevremize iletişim halinde olmak tabii ki çok farklı bir duygu. En çok böyle etkilendim. Geleceğe karşı bir mutsuzluk hissettim evet, kesinlikle. Umutsuzluk, mutsuzluk çoktu. Şu anda yok kalmadı. Çok teşekkürler. Çok sağ olun. Teşekkür ederim. Ağzınıza sağlık. İyi çalışmalar dilerim.'' (KB23, Etimesgut Piyade, Ev Hanımı, 38-47 yaş)

''Sosyal olarak evlere kapandı tabii ki iyi etkilenmedik. Baskı hissettik tabii ki. Çünkü ben çalışan bir bayanım evde kalmaya alışkın değilim. Ama telefonlarla vesaireyle müşteriler irtibat halindeydik. Sıkıntı olmadı. Tabii ki psikolojik olarak kötü bir zor bir süreçti. Geleceğe karşı hiçbir zaman umutsuzluk beslemedim. Yapı olarak öyle birisiyim. Devamlı bardağın dolu tarafından bakmak lazım yoksa hiçbir

yere gelemezsiniz. Çok teşekkür ederim, sağ olun iyi çalışmalar dilerim.'' (KB24, Etimesgut Süvari, Esnaf, 38-47 yaş)

''Şöyle yani tabii ki sosyal bağlarımız biraz zayıfladı. Çünkü dışarıya çıkamadık. İnsanlarla olan ilişkimiz azaldı. Evde sosyal medya üzerinden ne yapabildiysek o şekilde. Geleceğe karşı bir umutsuzluk hissetmedim. Çünkü umutlu bir insanım. Yani bu sürecin geçici olduğunu biliyordum. Ben teşekkür ederim. Hoşça kalın. Başarılar. Sağ olun. Teşekkürler. Görüşmek üzere sağ olun.'' (KB25, Etimesgut Piyade, Ev hanımı, 58 ve üzeri yaş)

''Sosyal olarak dışarıya çıkamama insanı baya bir bunalttı. Kimseyi göremiyorsun sadece telefonla. Sosyal hayat durdu gibi oldu bir süre. Markete gidemiyorsun gitsen bile sınırlı yani. Dışarıya çıkamama baya bir etkilemişti yani. Herkes birbirinden korkar oldu, kimse kimseye gidip gelemez oldu. Şimdi bile insan tedirgin yani misafir kabul ederken. İnternet bize destek oldu bu yönden. Pandemiden dolayı umutsuzluğa kapıldığımız oldu, ne olacak falan dünya bitiyormuş gibi geldi. Kendim de kanser tedavisi görüyorum. Sağlık yönünden baya bir sarstı beni. Çok teşekkür ederim sağ olun.'' (KB26, Altındağ Karapürçek, Emekli, 58 ve üzeri yaş)

''Kesinlikle olumsuz olarak etkilendik. Evlerimize bağlı kaldık. Bazı şeyleri temizlik olsun, diğer etmenler olsun bizlere takıntı halinde geldi. Çevreye bakış açısı özellikle insanlara bakış açısı bile değişti. O yüzden olumsuz yönde etkilendi. O süre zarfında hayatın hep öyle kalacağını düşündüğümüz için geleceğe karşı bir olumsuzluk hissettim. Şu an o şekilde bir umutsuzluğum yok çok şükür. Teşekkür ederim. Sağ olun.'' (KB27, Altındağ Karapürçek, Ev hanımı, 28-37 yaş)

''Sosyal olarak çok etkilendik. Eve tıkıldık kaldık. Kimseye gidemedik. Psikolojik olarak baya bir etkilenme oldu, kimse kimseyi kabul etmedi. Yeme içme yoktu, bir yere çıkma yoktu o yüzden baya bir etkilenme oldu. Bu dönemde geleceğe karşı bir umutsuzluk beslendi tabi, biraz daha uzun sürseydi pandemi baya bir herkes sıkıntılara giriyordu. Psikolojik olarak. Ben kendi açımdan söylüyorum psikolojik olarak yani. Şu anda geleceğe karşı bir umutsuzluğum yok ama ilerisini bilemeyeceğim gelecekte ne olacağını. Teşekkür ederim size bizimle böyle

ilgilendiğiniz için böyle aydınlattığınız için, soru sorduğunuz için.'' (KB30, Altındağ Karapürçek, Ev hanımı, 48-57 yaş)

''Nasıl etkilendim? Nasıl anlatayım gelecekten biraz daha endişeliydik yani. Ne zaman biteceğini bilmediğimiz için. Ama şimdi pandemi sürecini atlattıktan sonra o endişe kalmadı. Evde kapalı kalabalık bir psikolojik baskı oluşturdu çünkü önünü göremiyorsun. Ödemeler devam ediyor. Hiçbir şey durmuyor yerinde. Evdesin. Ama ödemeler seni bekliyor. Çok teşekkürler Sağ olun. Teşekkürler. İyi çalışmalar. Sağ olun.'' (KB31, Altındağ Beşikkaya, Esnaf, 38-47 yaş)

''Sosyal olarak kimseye gidip gelemiyorsun. Kimseyle görüşemedik her ne kadar da olsa. Evden çıkmıyoruz ama istediğin zaman da gidemediğin oldu. Ben annemi mesela göremedim telefonda görüntülü konuşmak zorunda kaldım. Kendimizden ziyada çoluk çocuğu düşündük bu hastalık ilerlerse çok tedirgin olduk yani. Çok büyük bir şey yaşadık bütün dünya ülkeleri olarak. Geçti artık herhalde inşallah öyle umut ediyorum. Allah bir daha da yaşatmasın, geçti görüyorum. Hastalıklar bitmez ki kendim kanser tedavisi görüyorum, şeker tansiyon var. Umutsuzluk da var umut da var. Hayat devam ediyor. Her sabah kalktığında güneş doğmuş diyebilirsin. Mutlu olabilirsin. Ben her şeyden mutlu olan bir insanım. Sıkıntıya girmem hastalığa da üzülmem Allah her şeyin hayırlısını versin diyoruz. Sizlerle ve mikrokrediyle tanıştığıma da çok memnunum. Sağ olun kolay gelsin.'' (KB33, Altındağ Siteler, Ev hanımı, 58 ve üzeri yaş)

- **Sosyal olarak olumsuz etkilenmeme;** Katılımcılar arasında pandemi sürecinde sosyal olarak etkilenmediğini dile getirenler;

''Zorluklar biraz daha özgüvenini artırıyor, böyle kendinize karşı daha saygın oluyorsunuz, kendi kendinize ayakta durabildiğiniz için çevre baskısına da maruz kalmıyorsunuz. Zaten maruz kalsanız bile onlara verebilecek bir cevabınız oluyor. Onların o baskısı altında siz ezilmiyorsunuz. Geleceğe bakışınız, işiniz artıkça ilerledikçe, mesela yemeni mi satıyorsunuz onu satınca, havlu da getirtiyorsunuz, havluyu satınca ben çorabı da getirtebilirim diyorsunuz çünkü arkada bir destek olduğunu biliyorsunuz. Öbür türlü olduğu zaman benim anca yemeniye param yetti anca bunu alabilirim diyorsunuz. Ama cebinizdeki o paraya mikrokredi ekstra bir destek verdiği zaman havluyu da alıyorsunuz, çorabı da

alıyorsunuz ekstradan ip de alıyorsunuz yani çeşidiniz artmış oluyor ve geleceğe karşı daha farklı ve daha yüksek bir derecede olmuş oluyor. Öyle yani teşekkür ederim. Sağ olun.'' (KB3, Altındağ Karapürçek, Ev hanımı, 38-47 yaş)

''Yani devletimizin vermiş olduğu bazı kararlara uyduk. Yasaklara uyduk, yapılması gerekenleri yaptık. Yani nasıl söyleyeyim? Ben vallahi hiçbir baskı falan hissetmedim. Aşılarımızı vurulduk. Görüşmem gereken yerlere gittim, görüştüm. Bir bayan olarak tek başına bu işi yürüten bir bayan olarak Sitelerde bile gidip ben işimle anlaşmamı yaptım medikale çalışıyordum, isim olarak bile verebilirim. Medikalde de işimi evime getirdim, çok da güzel dikişlerimi yaptım. Paramı da kazandım. Ben o dönem yemin ederim iki tane makinem varken dört tane makine yaptım. Yemin ederim sana. Ondan sonra da dışarıya açıldım zaten. Ondan sonra ben bu Mamak Zerdali tepe de dört kişilik yer açtım. Evimde bir makinem vardı düşünün yani. Küçük bir makinem vardı o pandemi döneminde ben makinemi eve getirdim yasaklarımıza uyalım diye, ben evimde çalıştım pandeminin bitmesine kalmadan iki makine daha ekledim pardon üç makine daha aldım dört makine ile yerimi açtım büyüttüm. Şu an zaten on iki, on üç tane makinem var vallahi hepsi dolu. Bir tane çalışmayan elemanım yok. İsterseniz fotoğraf bile çekebilirsiniz birazdan geçerler hiç sıkıntı yok. Ben teşekkür ederim. Çok teşekkür ederim Mustafa Bey sağ olun.'' (KB5, Mamak Kıbrısköy, Esnaf, 48-57 yaş)

''Geleceğe bakış olarak umutlu ya da umutsuz bir değişim yaşamadım ben çünkü biliyordum zaten her şeyin bir bitişi olacağını tekrardan normalleşip düzeleceğimizi biliyordum. Ekonomi olaraktan da inşallah daha iyi olacağız diye temenni ediyorum. Özgüven olarak sarsıntıyı hissetmedim. Çünkü ben pozitif bir insanım. Öyle negatiflere yer veren bir insan değilim. Hayata tutunmayı nasıl tutunacağımı bilen bir insanım. O yüzden de özgüvenimle ilgili hiçbir problem yaşamadım. Ben çok teşekkür ederim Mustafa Bey. Kolay gelsin. İyi günler. İyi çalışmalar, iyi kalın. Sağ olun. Teşekkürler.'' (KB8, Altındağ Güneşevler, Diğer, 38-47 yaş)

''Sosyal olarak ben etkilenmedim. Ben kâğıt (izin) aldım. Kâğıt aldığım için ben işlerime o kâğıt sonucunda işlerime gittim. Bir sıkıntı yaşamadım ben. Geleceğe bir umutsuz bir bakış düşünmedim. Düşünmeyi de istemiyorum. Teşekkür ederim. İyi

çalışmalar dileyelim. Çok sağ olun. Teşekkür ederiz. Size de.'' (KB9, Pursaklar, Ev Hanımı, 38-47 yaş)

''Sosyal olarak hiç etkilenmedim. Ben aslında pandemiye de inanmadım. Öyle bir şey yok dedim. Kendi kendime ne gittim aşımı da olmadım. Topluma da girdim, kalabalık alanlara da girdim, yeri geldi maske de kullanmadım, ne olacaksa olsun dedim. Şimdi şükür sağlıklıyım hiçbir şey görmedim yani pandemide. Korkmadım, diğerleri çok korktular, mesela buraya gelen müşterilerimiz ellerinde eldivenleriyle, çift maskeyle gelenler oldu para döndüğü için. Kimisi öyle paranoyak oldu ki parayı yıkadı, Cebinden ıslak mendil çıkarıp parayı silen oldu. Ama ben onların hiçbirini yapmadım. Gerçekten yapmadım. Hiç hasta olmadım şükür Allah'a hiç olmadım. Geleceğe karşı umutsuzluğum yok umutla bakıyorum. Zaten insan nasıl olursa, hani neye nasıl bakmak isterse öyle olur derler ya öyle. Ben hep sabah kalkınca yani moralim dahi bozuk olsa çevirmem güler yüzümü asla. Ben güler yüzümle, gülerim konuşurum, mutlu olurum, ben mutlu olunca karşımdaki de mutlu oluyor, onlar mutlu olunca bende. Çok teşekkür ederim sağ olun.'' (KB10, Pursaklar Saray, Esnaf, 48-57 yaş)

''Eşimin işi olmadığı için o biraz bizi yordu. Faturalarımızı falan biraz geciktirdik ama yatırdık yani. Hiçbir sıkıntımız olmadı o evde. Bu süreçte geleceğe karşı bir umutsuzluk hiç beslemedim. Allah büyüktür dedim. Yani hiç beni etkilemedi. Dedim nasıl olsa açılacak. Düzelecek. Hep böyle kalacak değil. Vallahi herkese de tavsiye ederim. İnsanları geliştiriyor. Benim mesela kayın babam çok baskıcıydı kimseyle görüştürmüyordu ama ben buraya girdikten sonra çok rahatladım kendime güvenim geldi, el işi yaptım onun pazarlamasını yapıyorum. Mesela kurslara gidiyorum oradan da bir şeyler öğreniyorum değişik şeyler internetten de araştırıyorum. Kendime güvenim geldi her şeyi başarabilirim. Kendimi çok güçlü hissediyorum çok şükür evet. Çok sevinçliyim iyi ki mikrokrediye girmişim. Sizinle sohbet etmek de zevkliydi sağ olun teşekkürler.'' (KB35, Altındağ Siteler, Ev Hanımı, 48-57 yaş)

Katılımcıların pandemi sürecinden sosyal olarak etkilenme düzeyleri ise; bu süreçte yasaklarla birlikte evde kapalı kalmak katılımcılarda sosyal olarak bir baskı yaratmıştır. Covid olarak ailecek hastalık geçirenler ile birlikte bunalıma girenler de

olmuştur. Hasta olmaktan korkup birbirleriyle yakın olarak görüşmeyenlerde bir etkilenme durumu söz konusudur. Ekonomik sürecin getirdiği bazı olumsuzluklar ile etkilenme düzeyleri artış göstermiştir. Yaptığı iş neticesi itibariyle evden çalışanlarda değişim etkisi yaratmadığı belirtilmiştir. İlgili kurumlardan dışarıya iş gereği çıkış izni alanlarda etkilenme durumu olmamıştır. Pandemi sürecinde geleceğe karşı umutsuzluk besleyenler olduğu gibi beslemeyenler de olmuştur. Katılımcıların tamamı ise şu anda kendisini bir baskı altında hissetmeyip geleceğe karşı umutsuzluk içerisinde değildir. Katılımcıların pandemi sürecinden etkilenme durumları ekonomik süreç ile birlikte tetiklenmek ile birlikte olumsuz yönde etkilenenler çoğunluktadır. Ayrıca bu etkileniş katılımcıların kişilik özellikleri ile yakından ilgilidir.

SONUÇ

Bu araştırmada amaç, Ankara ilinde mikrokredi kullanan kadın girişimcilere ulaşılarak kadın istihdamına olan etkisini incelemektir. Mikrokredi kullanan kadın girişimcilerin gelir düzeylerindeki değişimleri, sosyal düzeydeki gelişmeleri ve mikrokrediye olan bakış açılarını incelemektir.

Araştırmanın önemi ise mikrokredinin kadınların iş hayatına kazandırılmasında ve kadın girişimciliğinde etkili olup olmadığı ve kredilerin sosyo-ekonomik açıdan kadınların hayatlarını değiştirip değiştirmediğini göstermesi bakımından önemlidir. Ayrıca bu çalışma Ankara'da mikrokredi kullanan kadınlar üzerinde pandemi sürecinin etkisini ve sonuçlarını incelemesi bakımından önemlidir.

Kadın istihdamı incelenen yıllarda (2000-2022) toplam istihdam içerisindeki payı yaklaşık dörtte biri iken bu oran günümüz itibarıyla üçte birine kadar yükselmiştir. Halen kadın istihdamının toplam işgücü içerisindeki payının az olduğu görülmektedir. Bu kapsamda kadınların işgücü hayatına atılması, iş kollarına katılması ve ekonomiye katılmaları bakımından mikrokredi çok önemlidir. Mikrokredi girişimci kadınlara küçük miktarlarda kredi imkânı sağlayarak onların sosyoekonomik açıdan güçlenmelerine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Bu sayede bireylerin sosyoekonomik açıdan güçlenmeleriyle birlikte toplumun da kalkınmasına katkı sağlamış olmaktadır.

Mikrokredi verilirken herhangi bir kefil ya da teminat istenmemesi ve prosedürlerin az olması dar gelirli kadınların mikrokrediye olan ilgisini artırmaktadır. Mikrokredi verilirken el tabletleri ve internet üzerinden işlemlerin de çok hızlı olması mikrokredinin olumlu yönlerindendir. Ayrıca mikrokredi geri ödemelerinin haftalık taksitler halinde ödenmesi kadınları büyük borç altına girmelerini önlemektedir. Mikrokredi geri ödemeleri ayrıca esneklik sağlayabildiğinden kadınlar arasında mikrokredi daha cazip hale gelmektedir ve geri ödemelerde zorluk yaşamamaktadırlar.

Türkiye'de tam olarak Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı tarafından 2002 yılında mikrokredi çalışmaları başlamıştır. Yine aynı yılda Maya Mikrokredi Destek İşletmesi kurulmuştur. 2003 yılında da Prof. Dr. Aziz Akgül tarafından mikrokredi

uygulaması Diyarbakır'da gündeme getirilerek sonuçlarının da olumlu olmasıyla tüm ülkeye yayılmıştır.

Türkiye'de 68 ilde 100 şube ile faaliyet gösteren Türkiye İsrafı Önleme Vakfı, Grameen Mikrokredi Programı Ankara'da 2023 yılı mart ayı itibariyle 3791 kişiye mikrokredi sağlamıştır ve 2023 Mart ayı itibariyle Ankara'da 1398 kişiye aktif olarak kredi sağlamaktadır.

Çalışma ulaşılan literatürle kıyaslandığında, Ankara'da mikrokredi üzerine anket yoluyla ve birebir görüşülerek ses kayıtları alınarak yapılan ilk bilimsel çalışma özelliğini taşımaktadır. Çalışma Ankara ilinde 2023 yılı Mayıs-Haziran döneminde araştırılmıştır. Bu dönemde mikrokredi kullanan 35 katılımcı ile birebir görüşülerek görüşme formları doldurulmuş ve katılımcıların ses kayıtları alınmıştır. TGMP resmi sitesinden edinilen bilgiye göre 2023 yılı itibariyle Ankara'da 1372 kadın mikrokredi kullanmıştır. Araştırma evrenini Ankara ili için mikrokredi kullanmış olan 1372 kadın oluşturmaktadır.

Mikrokredi Ankara'da ilk olarak saha çalışmalarında tanıtım broşürleri ve bilgilendirmeler ile üye kazanmış, daha sonra mikrokredi üyelerinin çevreleri sayesinde üye sayıları hızla artış göstermiştir.

Araştırmada kadınların evli yahut bekar durumu fark etmeksizin aile ekonomisine katkı sağlamak amacıyla mikrokredi çektikleri görünmektedir. Araştırmadaki katılımcılar sorumluluk sahibi olarak ön plana çıkmakla birlikte iş yapma konusunda istekli ve heveslidirler. Katılımcılar mikrokrediyi borçlarını ödemek, ailesine destek olmak yahut mevcut işini büyütmek gibi sebeplerle almıştır. Mikrokredi almak katılımcılarının gelir düzeylerinde, sosyo-ekonomik durumlarında ve oldukça olumlu gelişmeler yaratmıştır. Kadınların gelirlerinin artmasıyla özgüvenleri artış göstermiş ve bu durum aile içinde karar verme düzeylerini etkilemiştir. Katılımcıların tamamı mikrokrediyi ileride tekrar çekmeyi düşünmekte ve memnuniyet düzeylerinin çok yüksek olması sebebiyle diğer girişimci kadınlara tavsiye etmektedir. Mikrokredinin çekilebilirlik durumunun bankalara göre çok daha risksiz, kolay ve hızlı olması da mikrokredinin üye sayısında olumlu gelişmelere neden olmaktadır. Mikrokredi yetkilileri haftalık saha çalışmalarında üyeler ile bir araya gelerek sosyal bağları kuvvetlendirmekte ve bu durum mikrokredi üyeleri

tarafından oldukça olumlu karşılanmaktadır. Ayrıca mikrokredi üyeleri mikrokredinin kumbara hesabını kullanarak ileride altın günleri, düğünler veya kurban alımı için para biriktirebilmekte ve üyeler mikrokredinin bu özelliğini kullanmaktadırlar. Yapılan görüşmelerde edinilen bilgiler ile katılımcıların mikrokredinin kredi tutarını düşük bulduğu ve artırılmasını istedikleri görülmektedir.

Araştırmanın sonucunda, mikrokredi kullanan kadınların ekonomik durumlarında artış olduğu, sosyal durumlarının geliştiği ve girişken ve daha özgüvenli insan oldukları görülmektedir. Bununla birlikte aile ilişkilerinde olumlu gelişmeler yaşandığı ve ailelerinde de daha fazla söz sahibi oldukları görülmektedir. Bu durum mikrokredinin kadınlar üzerindeki etki durumunun ne kadar iyi olduğunu göstermektedir. Mikrokredi sayesinde daha fazla kadına ulaşılarak ekonomik sisteme dahil olmaları sağlanabilir. Belediyeler ve valilikler mikrokredi kullanan kadınların ürettikleri ürünleri satabilmesi için yer veya bölge gösterebilir ve yer tahsis edebilir. Mikrokredi kullanan kadınların ürettiği ürünleri satabilmesi amacıyla, el işi çeyizlik ürünler, el yapımı ürünler, el emeği ürünleri gibi adlarla satış yerleri açılabilir. Mikrokredi kullanan kadınlar organize edilerek bağlantı halinde kalmaları sağlanabilir, kermesler veya panayırlar düzenlenebilir. Bu durum kadınların daha fazla müşteriye ulaşmasını sağlayacak ve satışlarının artmasını sağlayacaktır.

Toplumumuzda kimi kesimlerde hala kadınların çalışmasına önyargı ile bakılmaktadır ve bu önyargının değiştirilmesi gerekmektedir. Bunun sağlanması için, devletin tüm organları ve sivil toplum kuruluşları tarafından eğitimler, bilgilendirmeler ve kampanyalar artırılabilir. Böylece mikrokredi daha geniş kitlelere yayılabilir. Kadınlara iş kollarına katılabilmeleri açısından belediyeler bünyesinde, mesleki ve teknik eğitim kurslarında ve Halk Eğitim Merkezlerinde özendirici eğitimler yaygınlaştırılıp çeşitlendirilebilir. Sosyal dayanışma ve yardımlaşma vakıflarından veya kaymakamlıklardan yardım alan kadınlara yine bu kurumlar tarafından mikrokredi uygulamaları hakkında bilgilendirmeler yapılmalıdır. Genç kadınlar eğitim hayatlarının uzun sürmesi, üniversitedeki yanlış bölüm seçimleri ve işsizlik vb. nedenler ile çalışamamaktadırlar. Mikrokredi ile bu gençlere ulaşılabilir ve işgücüne dahil edilmeleri sağlanabilir. Kadınların büyük çoğunluğu evlerinde ürettikleri ürünleri satarak ekonomik gelir elde etmektedirler. Yapmış oldukları iş küçük çaplı olduğundan, vergisel anlamda ekonomik sisteme dahil olarak ek

maliyetlere katlanmak istememektedirler. Bunun önüne geçmek için, devletin girişimci kadınlara teşviki ile sigorta imkanlarının artırılması ve kayıt dışılığın önlenmesi ekonomik sistem için faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

Adaman Fikret ve Bulut Tuğçe (2007). *500 Milyonluk Umut Hikâyeleri.* İstanbul: İletişim Yayınları.

ADLG, (2012). Arua District Local Government Statistical Abstract. *Uganda Bureau of statistics, Republic of Uganda*.

Agyemang, Divine (2016). *The effects of microfinance interventions on the development of SMEs in the Bekwai Municipal Assembly.*

Ahn Dohyun, Wanmo Kang, Kyoung-Kuk Kim and Hayong Shin (2017). Analysis and design of microfinance services: A case of ROSCA. *The Engineering Economist*, *62*(3), 197-230.

Aleskerov, Azer (2007). The impact of microfinance services on the poverty in Azerbaijan. Anudevi Jaimen and Ali Saifil (2016). An analysis on progress of microfinance under shg-bank linkage programme in India. *International Journal of Management, IT and Engineering*, *6*(12), 247-258.

Appiah-Konadu Paul, Ransford Quarmyne Churchill, William Agbodohu and Henry Kwadwo Frimpong (2016). Evaluating the credit risk management practices of microfinance institutions in Ghana: Evidence from Capital Line Investment Ltd. and Dream Finance Ltd. *Archives of Business Research (ABR) Vol*, *4*(5).

Armendáriz Beatriz and Labie Marc (2011). *The handbook of microfinance*: World scientific.

Bateman, Milford, Stephanie Blankenburg and Richard Kozul-Wright (Eds.). (2018). *The rise and fall of global microcredit: development, debt and disillusion*. Routledge.

Bayulgen, Okşan (2008). Muhammad Yunus, Grameen Bank and the Nobel Peace Prize: What political science can contribute to and learn from the study of microcredit. *International Studies Review*, *10*(3), 525-547.

Berenbach Shari and Guzman David (1994). The Solidarity Group Experience Worldwide. in E. Rhyne. *The New World of Mircoenterprise Finance: Building Healthy Financial Institutions for the Poor*.

Brett, John (2006). “We sacrifice and eat less”: the structural complexities of microfinance participation. *Human Organization*, *65*(1), 8-19.

Burkett, Ingrid (2003). *Microfinance in Australia: current realities and future possibilities*: University of Queensland.

Burritt, Kiendel (2003). Microfinance in Turkey. *draft paper for the United Nations Development Programme, published by the United Nations Capital Development Fund*.

Chandrasiri Jayden and Bamunuarachchi Arthur (2016). *Microfinance Institutions in Sri Lanka: Examination of Different Models to Identify Success Factors*. Hector Kobbekaduwa Agrarian Research and Training Institute.

De Crombrugghe Alain, Michel Tenikue and Julie Sureda (2008). Performance analysis for a sample of microfinance institutions in India. *Annals of public and cooperative economics*, *79*(2), 269-299.

Djan Kwame Ohene and Mersland Roy (2022). Are NGOs and cooperatives similar or different? A global survey using microfinance data. *Journal of Management and Governance*, *26*(2), 641-683.

Ekpete, Marshall Simon and Iwedi Marshal (2017). Financial intermediation functions of microfinance banks in Nigeria: A vector autoregressive and multivariate approach. *International Journal of Economics and Financial Modelling*, *2*(1), 7-24.

Ezeala-Harrison, Fidelis (1996). *Economic development: Theory and policy applications*. Greenwood Publishing Group.

Fidan Fatma ve Yeşil Yeliz (2014). Türkiye’de kadınların ekonomiye kazandırılması açısından mikro kredi: Bilecik örneği. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*.

Fotabong, Leonaerd Ajonakoh (2011). Comparing Microfinance Models: Italy: Giordano Dell’Amore Foundation (FGDA).

Gobezie, Getaneh (2010). Empowerment of women in rural Ethiopia: A review of two microfinance models. *Praxis: The Fletcher Journal of Human Security*, *25*, 23-38.

Gordon, David (2005). Indicators of poverty and hunger. expert group meeting on youth development indicators. *New York*.

Gökyay, Çağatay (2008). *Türkiye'de Mikrokredi Uygulamaları ve istihdama Yansımaları. Uzmanlık Tezi .T.C Çalışma ve sosyal Güvenlik Bakanlığı İşkur Genel Müdürlüğü, Ankara*.

Guérin Isabelle, Marc Labie and Jean-Michel Servet (2015). *The crises of microcredit*. University of Chicago Press.

Guinnane, Timothy (2011). The early German credit cooperatives and microfinance organizations today: similarities and differences. In *The handbook of microfinance* (pp. 77-100).

Gürses, Didem (2009). Microfinance and poverty reduction in Turkey. *Perspectives on Global Development and Technology*, *8*(1), 90-110.

Harper, Malcolm (2012). Microfinance interest rates and client returns. *Journal of Agrarian Change*, *12*(4), 564-574.

Huppi Monika and Feder Gershon (1990). The role of groups and credit cooperatives inrural lending. *The World Bank Research Observer, 5*(2), 187-204.

Jha, Radhika Rajesh (2011). Microfinance Lending-The Cooperative Model. *Indian Cooperative Review Journal, July*.

Johnson Susan and Rogaly Ben (1997). *Microfinance and poverty reduction*. Oxfam.

Kang Kai, Yujie Zhao, Yanfang Ma and Zongman Li (2019). Green supply chain poverty alleviation through microfinance game model and cooperative analysis. *Journal of Cleaner Production*, *226*, 1022-1041.

Karmakar, Kumari (Ed.). (2008). *Microfinance in India*. SAGE Publications India.

Kessy Severine and Temu Sylvia Shayo (2010). The impact of training on performance of micro and small enterprises served by microfinance institutions in Tanzania. *Research Journal of Business Management, 4*(2), 103-111.

Kumari, Ja Prasansha (2021). Development of the Microfinance Industry: Sri Lankan Perspectives. *Himalayan Journal of Economics and Business Management*, *2*(3).

Kyale, Mbaluka (2013). *Impact Of Microfinance Institutions On Growth And Development Of Small And Medium Enterprises; A Survey Of Machakos Town.* University of Nairobi.

Labie Marc and Périlleux Anais (2008). Corporate governance in microfinance: Credit unions.

Lafourcade Anne-Lucie, Jennifer Isern, Patricia Mwangi and Matthew Brown (2005). Overview of the outreach and financial performance of microfinance institutions in Africa. *Microfinance Information eXchange, Washington, DC.*

Langmore, John (2000). Reducing poverty: the implications of the 1995 Copenhagen Agreement for research on poverty. *Breadline Europe: The measurement of poverty*, 35-47.

Ledgerwood, Joanna (1998). *Microfinance handbook: An institutional and financial perspective*: World Bank Publications.

Ledgerwood Joanna and White Victoria (2006). *Transforming microfinance institutions: providing full financial services to the poor*: World Bank Publications.

Levin, Grace (2012). Critique of microcredit as a development model. *Pursuit-The Journal of Undergraduate Research at the University of Tennessee*, *4*(1), 9.

Mader, Philip (2016). *The political economy of microfinance: Financializing poverty*:Springer.

McDonnell, Siobhan (1999). *The Grameen Bank micro-credit model: lessons for Australian indigenous economic policy*: Centre for Aboriginal Economic Policy Research, Australian National University.

Mersland Roy and Strøm, R. Øystein (2009). Performance and governance in microfinance institutions. *Journal of Banking & Finance*, *33*(4), 662-669.

Muhammad, Anu (2015). Bangladesh-A model of neoliberalism: The case of microfinance and NGOs. *Monthly Review*, *66*(10), 35.

Olaoye, Wyanvau (2010). Problems and Prospects of Microfinance Banking in Nigeria. *Babcock Unıversıty*, 1–95.

Öner, Emine (2007). Mikro finans Sistemi Ve Türkiye İçin Bir Model Önerisi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Finansman Bilim dalı, Yüksek lisans Tezi; Ankara.

Özmen, Fatma (2012). Türkiye'de Kadın İstihdamı ve Mikro Kredi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, *3*(6), 109-130.

Pitt Mark, Shahidur Khandker and Jennifer Cartwright (2006). Empowering women with micro finance: Evidence from Bangladesh. *Economic Development and Cultural Change*, *54*(4), 791-831.

Ranis Gustav, Frances Stewart and Alejandro Ramirez (2000). Economic growth and human development. *World development*, *28*(2), 197-219.

Roodman David and Qureshi Uzma (2006). Microfinance as business. *Center for Global Development*, *2*.

Seibel, Hans Dieter (2005). *Does history matter? The old and the new world of microfinance in Europe and Asia* (No. 2005, 10). Working paper.

Shah, Alam (2011). Poverty around the world. *Global Issues*, *12*.

Srinivas Podeti and Pandyaraj, Kaul (2015). Women Entrepreneurship through Microfinance.

Srnec Kyevski and Svobodová Kristyna. (2009). Microfinance in less developed countries: History, progress, present - Charity or business? *Czech University of Life Science, Prague, Czech Republic*, *55*(10), 467–474.

Swope, Tessie (2010). Microfinance and Poverty Alleviation. *Rollings Undergraduate Research Journals*, *2*(1), 1–61.

Theophilus, Ayanou (2011). An Impact Assessment of Microfinance Institutions on Women Entrepreneurs in Small and Medium Enterprises A Case Study of Sinapi Aba Trust. Kwame Nkrumah University of Science and Technology.

Tiwari Piyush and Fahad, Sayesh (2004). Microfinance Institutions in India. *Concept Paper: Microfinance Institutions in India.*

Wakoko, Florence (2003). *Microfinance and women's empowerment in Uganda: a socioeconomic approach.* The Ohio State University.

Yüzbaşıoğlu Nedim, Mehmet Bay, Mustafa Demir ve Muhammet Bezirci (2011). Credit efficiency relationship in the banking sector and the risk analysis. Journal of Money .Investment and Banking.

İnternet Kaynakları

BDDK (2010). BDDK Mikrofinans Raporu, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Diger_Raporlar/ 2866mikrogirisimci.pdf

Çiftçi Nur ve Onur Metin *(2011). Press Release on Micro Entrepreneur*, http://www.citibank.com.tr/gcb/turkish/pdf/mikro_girisimci.pdf

Dinçer, Çisem (2014). The Role of Microfinance in Women's Empowerment in Turkey. *Boston University Center for Finance Law and Policy, available at: http://www.bu.edu/bucflp/files/2012/04/24-08-2014-Microfinance-in-Turkey. pdf*.

MISFA. (2020). *FAQs*. Microfinance Investment Support Facility for Afghanistan. http://misfa.org.af/faqs/

TBB, (2009). Banka ve Sektör Bilgileri Çoklu Rapor, http://www.tbb.org.tr/tr/Banka_ve_Sektor_Bilgileri/Istatistiki_Coklu_Rapor lar.aspx?Rid=464

TGMP (2022). TGMP 2021Faaliyet Raporu, http://www.tisva.net/eyayin/ faaliyetraporu 2021 .html

EKLER

Ek-1: Anket, Görüşme ve Mülakat Tekniği Soruları

Sayın katılımcı,

Bu görüşme formu, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde Doç. Dr. Merve Tuncay danışmanlığında hazırlanan, "Mikrokredi Uygulamalarıyla Kadın İstihdamının Ekonomik ve Finansal Perspektiften İncelenmesi: 2000-2020 Dönemi Türk Gıda ve Turizm Sektörü Üzerine Bir Araştırma" adlı tez çalışması için hazırlanmıştır. Vermiş olduğunuz cevaplar gizli tutulacaktır, herhangi kurum veya kişi ile paylaşılmayarak bilimsel amaçlı kullanılacaktır. Çalışma nitel olarak tasarlandığı için ve nitel çalışmalarda veri kaybının önüne geçebilmek için görüşmelerimiz izninizle kayıt altına alınacaktır. Çalışmadan istediğiniz anda ayrılabilirsiniz ve istemediğiniz takdirde hem kayıt alınmayacak hem de alınan kayıtlar tarafınıza teslim edilecektir. Çalışmamızda ilk 23 soruluk bölüm için yaklaşık 10-15 dakikalık bir süre öngörülmektedir. Geriye kalan 10 soruluk görüşme formu soruları için yaklaşık 15 dakikalık bir süre öngörülmektedir. Çalışmanın her aşamasında bilgi alabilmeniz için bana, ala @hotmail.com adresinden ulaşabilirsiniz. Vereceğiniz yanıtların doğru cevabı bulunmamaktadır, sadece kendinize en yakın bulduğunuz cevapları vermeniz beklenmektedir. Katılımınız için şimdiden teşekkür ederiz.

Düzenleyen : Mustafa ALAZOĞLU

E- posta :

Demografik ve Ekonomik Özellikler

1) **Yaşınız?**
   a) 18-27 **b)** 28-37 **c)**38-47 **d)**48- 57 **e)**58 ve üstü

2) **Medeni durumunuz?**
   a) Evli **b)** Bekâr

3) **Kaç çocuğunuz var?**
   a) 1 **b)** 2 **c)** 3 **d)** 4 ve üstü **e)** Yok

4) **Eğitim durumunuz?**
   a) İlkokul **b)** Ortaokul **c)** Lise **d)** Üniversite **e)** Lisansüstü

5) **Mesleğiniz nedir?**
   a) Ev hanımı **b)** İşçi **c)** Emekli **d)** Esnaf **e)** Çiftçi **f)** Diğer.....

6) **Evli iseniz eşinizin mesleği?**
   a) İşçi **b)** Esnaf **c)** Çiftçi **d)** Emekli **e)** Memur **f)** Diğer….

7) **Sosyal güvenceniz nedir?**
   a) SSK **b)** BAĞ-KUR **c)** Emekli Sandığı **d)** Sosyal güvencem yok

8) **Oturduğunuz ev kime ait?**

a) Kendi evimiz **b)** Kira **c)** Lojman **d)** Kendi evimiz değil ama ücretsiz oturuyoruz

9) Oturduğunuz evde kaç kişi yaşıyor?
a) 1 kişi **b)** 2 kişi **c)** 3 kişi **d)** 4 kişi **e)** 5 kişi ve üstü

10) Ailenizde kaç kişi çalışıyor?
a)1 **b)** 2 **c)** 3 **d)** 4 ve üstü

11) Ailenizin toplam aylık geliri ne kadardır?
a) 0TL-5.000TL **b)** 5.001TL-8.500TL **c)**8.501TL-11.000TL
d) 11.001TL-15.000TL **e)** 15.001 TL ve üzeri

12) Gelir getiren mal varlığı durumunuz?
a) Bağ-bahçe ve tarla **b)** Araç **c)** Büyükbaş ve küçükbaş hayvan
d) İş yeri **e)** Yok

13) Evde kararları kim vermektedir?
a) Eşim **b)** Ben **c)** Ortak karar alırız **d)** Aile büyükleri karar verir

Mikrokredi ile İlgili Bilgiler

14) Mikrokredinin varlığından nasıl haberdar oldunuz?
a) Mikrokredi alan kişiler aracılığıyla **b)** Çevremdeki kişiler aracılığıyla
c) İnternet aracılığıyla **d)** Basın-yayın organları aracılığıyla
e) Çeşitli kamu kurumları aracılığıyla **f)** Diğer….

15) Mikrokredi almaya başlamadan önce ne iş yapıyordunuz?
a) İşsizdim **b)** Kendime ait bir işim vardı
c) Ücretli olarak başkasının işinde çalışıyordum **d)** Diğer….

16) İlk mikrokrediyi ne zaman aldınız? (Ay / Yıl) ….

17) Şimdiye kadar kaç kere mikrokredi aldınız?
a) 1 **b)** 2 **c)** 3 **d)** 4 **e)** 5 ve üzeri

18) Aldığınız kredi miktarı ne kadardır? (Birden fazla ise miktarları sırasıyla yazınız) ….

19) Mikrokrediden aldığınız krediyi hangi alanda iş yapmak için kullandınız?
a) Gıda sektörü (Sebze, meyve, reçel, süt, süt ürünleri, yöresel tatlar vb. tarım kaynaklı ürünler).
b) Oya, örgü, dikiş-nakış, çeyizlik ürünler vb. el emeği gerektiren ürünler
c) Turizm sektörü (Lokanta, kafe işletmeciliği vb. gibi hizmet odaklı

ürünler).

d) Eşimin var olan işine katkı sağlamak

e) Diğer….

20) Mikrokredi kullanarak yaptığınız işte;

a) Kendim çalışıyorum **b)** Eşimle çalışıyorum **c)** Yalnızca eşim çalışıyor

d) Yanımda işçi çalıştırıyorum **e)** Eşim ve çocuklarımla birlikte

21) Şu anda yaptığınız işi ne zamandan beri yapıyorsunuz?

a) 1 yıl **b)** 2 **c)** 3 **d)**4 **e)** 5 ve üzeri

22) Şu anda ihtiyaç duyduğunuz mikrokredi miktarı nedir?

a) 5.001 TL ve üzeri **b)** 3.001-5.000 TL **c)** 2.001-3.000 TL

d) 1.000-2000 TL **e)** Artık mikrokrediye ihtiyacım yok

23) Şimdiye kadar kullandığınız mikrokredilerde geri ödeme zorluğu yaşadınız mı?

a) Evet **b)** Hayır

Görüşme, Mülakat Tekniği Soruları

1) **Mikrokredi alma nedeniniz / nedenleriniz nelerdir?**
2) **Mikrokredi almanız gelirinizi nasıl etkiledi?**
3) **Mikrokredi sosyal ilişkilerinize nasıl yansıdı?**
4) **Mikrokredi ile ilgili ileriye dönük düşünceleriniz nelerdir?**
5) **Mikrokrediyi diğer banka kredilerine tercih etmenizin sebepleri nelerdir?**
6) **Mikrokredi sayesinde kurduğunuz iş sizin sosyal durumunuzda nasıl değişimler yarattı? Örneklerle anlatır mısınız?**
7) **Kendinizi bir kadın girişimci olarak görüyor musunuz? Mikrokredinin kadın girişimciliğini nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz?**
8) **Mikrokredi alıp kendi işletmesini kurmuş diğer kadın girişimciler sizi nasıl etkiledi?**
9) **Pandemi sürecinden ekonomik olarak nasıl etkilendiniz?**
10) **Pandemi sürecinden sosyal olarak nasıl etkilendiniz?**

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Mustafa ALAZOĞLU

Uyruğu : Türkiye Cumhuriyeti